



SISMANOGGIO
MIGLIO



SISMANOGLIO.

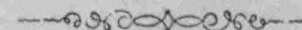
①

ΑΛΗΘΗΣ ΠΡΑΚΤΙΚΟΣ ΒΙΟΣ

ΤΟΥ

2013

ΕΜΠΟΡΟΥ.



ΥΠΟ

ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ Δ. ΖΥΓΟΥΡΑ,

Καθηγητοῦ καὶ πρώην ἐμπόρου.



ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ,

1873.



ΤΥΠΟΙΣ Ι. Α. ΒΡΕΤΟΥ ΚΑΙ Σ/ΑΣ.

SISMANOGLIO
METHAKO

ΤΟΙΣ ΦΙΛΟΓΕΝΕΣΙ ΚΑΙ ΦΙΛΟΜΟΥΣΟΙΣ

ΚΚ. Γ. ΖΑΡΙΦΗ,

Δ. Ν. ΤΑΜΒΑΚΩ,

ΓΡ. ΚΟΥΠΑ,

Δ. ΝΕΟΚΟΣΜΩ,

ΘΡ. ΓΙΑΝΝΑΡΩ,

ΑΝΔΡΑΣΙΝ ΕΥΕΡΓΕΤΙΚΟΙΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ
ΕΜΠΟΡΙΑΣ ΠΡΟΣΤΑΤΑΙΣ

ΤΗΝ ΒΙΒΛΟΝ ΤΑΥΤΗΝ

ΑΝΑΤΙΘΗΣΙΝ

© ΓΡΑΤΑΣ.

Φιλογενεῖς Κύριοι,

Δίκαιον καὶ πρέπον ἐνόμισα διὰ τοῦ ἀριτίμου ὑμῶν ὀνόματος νὰ περικοσμήσω τὴν περὶ τοῦ πρακτικοῦ βίου τοῦ ἐμπορίου συγγραφὴν· διότι, φέρουσα ἐπὶ κεφαλῆς ὀνόματα ἐξόχων ἀπ' ἀρετῇ ἐμπόρων, παρέχει ἐκάστοτε τοῖς νέοις ἀληθῆ ὑπογραμμὸν τοῦ ἐμπορικοῦ βίου.

Ἄν διὰ τῆς ἀφιέρωσης ταύτης ἐπεχείρουν νὰ ἐκθειάσω τὰς γενναίας ἀγαθουργίας ὑμῶν, θὰ παρέβλαπτον πιθανὸν τὴν λαμπρότητα των· ἀλλ' ἐκεῖν' ὅπερ καὶ εἰς ἐμὲ παρέχει δικαίας ἀφορμὰς ἐπ' αὐτῶν καὶ εἰς τὸ ἔθνος καὶ εἰς τὴν νεολαίαν νέας εὐγνωμοσύνης αἰτίας εἰσὶν αἱ χρηματικαὶ θυσίαι καὶ αἱ διηνεκεῖς προσπάθειαι, ἃς καταβάλλετε δσημέραι ὡς ἔφοροι τῆς ἐν Χάλκῃ ἐμπορικῆς σχολῆς, ὅπως καταστήσητε αὐτὴν τὸ τελειότερον τοῦ εἶδους τούτου ἐκπαιδευτήριον ἐν τῇ Ἀνατολῇ.

Λογίζομαι εὐτυχὴς, Κύριοι, διότι γίνομαι κατὰ τὸ μέτρον τῶν δυνάμεών μου ὄργανον τῶν ὑμετέρων ἐθνωφελῶν προθέσεων, προσφέρων ὑμῖν τὴν ἀνὰ χεῖρας συγγραφὴν πρὸς ἑκδόσιν χάριν κοινῆς ὠφελείας.

Τὸ ἡμέτερον ἔθνος τοιούτους ἔχον ἐμπόρους δύναται νὰ ἐλπίσῃ ὅτι θέλει ποτὲ ἀποβῇ τοσοῦτον μέγα, ὅσον ἀπατεῖ τὸ παρελθὸν καὶ ὁ προορισμὸς αὐτοῦ.

Δέξασθε τοίνυν εὐμενῶς τὴν παροῦσαν ἀφιέρωσιν ὡς ἔκφρασιν τῆς ἐθνικῆς εὐγνωμοσύνης καὶ τοῦ ἀτομικοῦ σεβασμοῦ, ὃν δικαίως πρὸς ὑμᾶς φέρει.

Ὁ ζηλωτὴς τῶν ἀρετῶν ὑμῶν

ΞΕΝΟΦΩΝ Δ. ΖΗΤΟΥΡΑΣ.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ.

Κατὰ τὸ 1853 ἀνέγνωσα ἐν μεταφράσει τὸ ἀξιόλογον σύγγραμμα τοῦ Γερμανοῦ ἱατροῦ Dr. B. Liehersch ἐπιγραφόμενον «Ὁ ἀληθὴς πολιτικὸς βίος τοῦ ἱατροῦ» καὶ τοσαύτας ἐξ αὐτοῦ ἔλαβον σπουδαίας ἐντυπώσεις, ὥς ἐ ἐπεθύμησα ν' ἀναγνώσω, ἂν ὑπῆρχέ τι τοιοῦτον, καὶ περὶ τοῦ πρακτικοῦ βίου τοῦ ἐμπορίου. Ὑπὸ τοιαύτην ἐπιγραφὴν δὲν εὔρον βιβλίον εἰς οὐδεμίαν τῶν εὐρωπαϊκῶν γλωσσῶν· ὑπῆρχον μὲν πλείστα, ἀλλὰ ὑπὸ διαφόρους ἐπιγραφὰς καὶ μεθόδους, πραγματευόμενα περὶ τοῦ ἐμπορίου, ἀλλ' ὑπὸ τὴν ἠθικὴν μόνον ἔποψιν. Ἐκτοτε ἀνεγίνωσκον ὅσα κατὰ καιροὺς εὔρισκον βιβλία τοιαύτης ὕλης, ἀλλ' οὐδὲν εἶχε τὸ πλεονέκτημα τῆς ἠθικοπρακτικῆς μεθόδου δι' ἧς ὁ σοφὸς Γερμανὸς ἠρεῦνα τὸν πολιτικὸν βίον τοῦ ἱατροῦ.

Ἡ εἰς τὸ ἐμπόριον πεῖρα, ἡ διηγετικὴ ἐπὶ τοῦ ἐμπορικοῦ βίου παρατήρησις καὶ ἡ ἠθικὴ κατάστασις τοῦ ἑλληνικοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς ναυτιλίας ἐπεισάν με ὅτι, ὅστις συνέγραφε τοιοῦτον βιβλίον, θὰ εὐηργέτει οὐ μόνον τοὺς ἐμπόρους καὶ ναυτικούς ἀλλ' αὐτόχρονα σύμπαν τὸ ἔθνος. Ἀνελογιζόμενην δὲ ὅτι οὔτε φιλόσοφος, οὔτε νομικὸς, οὔτε οἰκονομολόγος θὰ ἦτο κατάλληλος νὰ συγγράψῃ τοιοῦτον βιβλίον, ἀλλ' εἰς ἐκ τῶν ἐμπειροπαθῶν, τῶν ἐν τῇ τύρβῃ καὶ τῷ θορύβῳ τῶν ὑποθέσεων ἀσκηθέντων, καὶ ἐκ τῆς πάλης καὶ τῶν ἀγώνων τοῦ ἐμπορίου ἐξελχθέντων. Βεβαίως ὁ ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἐμπορευθεὶς, ὁ πολλὰς ὑποστάς ἀπάτας, ὁ ἐν συναφείᾳ μεθ' ὧν τῶν τάξεων τῶν ἀνθρώπων εὔρεθεις, ὁ ψηλαφήσας τὰς κολοσσαίας καὶ ἀπαύστους δοσοληψίας τοῦ ἐμ-

πορίου, αὐτὸς καὶ μόνος θὰ ἦτον ἁρμόδιος νὰ ὑποδείξῃ εἰς τὸν ἔμπορον ὁποῖός τις πρέπει νὰ ἦναι ὁ πρακτικὸς αὐτοῦ βίος, ὅπως αἰείποτε διατελῇ σύμφωνος πρὸς τὴν θρησκείαν πρὸς τὴν ἠθικὴν, πρὸς τὴν ἀληθῆ καλὴν ἀνατροφὴν, καὶ πρὸς τὸ ἀληθὲς αὐτοῦ συμφέρον.

Τὸ μέγεθος τοιοῦτου ἔργου καὶ ἡ σμικρότης τῶν δυνάμεων μὲ ἀπέτρεπον νὰ συγγράψω τοιοῦτό τι πρωτότυπον. Μετὰ δεκαετίαν ὅμως, ἐν ὥραις ἀργίας ψυχαγωγούμενος διὰ ποικίλων ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου μελετῶν, ἠσθάνθην ἐκ νέου τὴν φωνὴν τοῦ καθήκοντος ἰσχυρότερον τοῦτο ἐπιβάλλουσάν μοι. Ἀνελογιζόμεναι λοιπὸν ὅτι ἐάν, καὶ τοι τις ἐργαζόμενος ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ καλοῦ, πέπρωται νὰ ἐπικρίνηται πικρῶς καὶ ἀδίκως, τότε καὶ γὰρ ὠφείλον ἀγογγύστως νὰ ὑποστῶ τὴν ποινὴν τῆς ἐπικρίσεως.

Στηριζόμενος λοιπὸν ἐπὶ τῆς μικρᾶς μου πείρας, ἐπὶ τῶν σπουδαίων περὶ τοῦ ἐμπορικοῦ βίου παρατηρήσεων καὶ τῆς μελέτης πλείστων συγγραφέων, ἐπελαβόμην τοῦ ἔργου, ἀκολουθήσας τὴν ἀξιόλογον συμβουλὴν τοῦ σοφοῦ Βωαλῶ, μελετῶν δηλ. τὸ ἀντικείμενον, πολλάκις διορθόνων καὶ ἐπιδιορθόνων αὐτὸ, ἐνίοτε μὲν προσθέτων, συνεχῶς δὲ καὶ ἀποσβύνων.

Polissez-le sans cesse, et le repolissez
Ajoutez quelque fois et souvent effacez.

Ἐνῷ δὲ ὁμολογῶ ὅτι τοιοῦτου βιβλίου συγγραφή ἀπαιτεῖ γνώσεις, πείραν καὶ κάλαμον ἐξειδικιασμένης ἱκανότητος, πολλὴ ἀνωτέρας τῆς ἡμετέρας, οὐχ ἦττον ὅμως προσφέρω αὐτὸ εἰς τὸ ἐλληνικὸν κοινὸν ὥσει αὐτοσχέδιον δοκίμιον, ἐξ οὗ λαβὼν ἀφορμὴν σοφὸς καὶ πεπαιδευμένος ἀνὴρ συγγράψῃ περὶ τῆς ὅλης ταύτης τελειότερον, σοφώτερον καὶ γλαφυρότερον ἔργον.

ΑΛΗΘΗΣ ΠΡΑΚΤΙΚΟΣ ΒΙΟΣ ΤΟΥ ΕΜΠΟΡΟΥ.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ.

ΤΑ ΠΡΩΤΑ ΒΗΜΑΤΑ ΕΙΣ ΤΟ ΕΜΠΟΡΙΚΟΝ ΣΤΑΔΙΟΝ.

Α'.

Μεγαλεῖον καὶ εὐεργετήματα τοῦ ἐμπορίου. — Βαθμιαία αὐτοῦ ἀνάπτυξις. — Τὸ νῦν ἐμπόριον καὶ ὁ προσορσμός του.

Θαυμασία καὶ ὄντως καταπληκτικὴ φαίνεται τοῖς πᾶσιν ἡ εὐεργετικὴ ἐκείνη μηχανή, ἡ λεγόμενη ἐμπόριον, ἥτις ἀνὰ πᾶσαν αὐτῆς στροφὴν καὶ κίνησιν ἐπιδαψιλεύει ἄμεσον θεραπείαν εἰς τὰς ἀνάγκας τῆς ἀνθρωπότητος, πανταχοῦ καὶ πάντοτε διαχέει τὴν εὐημερίαν, δίδουσα τοῖς μὲν τὸ ζῆν, τοῖς δὲ τὸ εὖ ζῆν, βοηθεῖ τὸν πεπαιδευμένον εἰς τὰς πνευματικὰς του ἀσχολίας, ἐμψυχώνει τὸν ἐφευρέτην εἰς τὰς ἐρεῦνας, ἀνταμείβει τὸν γεωργὸν διὰ τοὺς κόπους του, βραβεύει τὸν τεχνίτην διὰ τὴν ἱκανότητά του, ἐκμισθώνει τοῦ ναύτου τὴν δεξιότητα καὶ παρέχει γενναίαν ἀμοιβὴν

Τὸ ἐμπόριον εἶναι ὄργανον τοῦ πολιτισμοῦ.

πᾶσι τοῖς μεριμνῶσιν ὑπὲρ τῆς εὐημερίας καὶ προόδου τῆς ἀνθρωπότητος.

Τὸ ἐμπόριον ἀπὸ καταβολῆς κόσμου ἐγένετο ὁ προ-
ἄγγελος τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς προόδου, διότι ἀεί-
ποτε ὑπῆρξε τὸ ἐπιτηδειότερον ὄργανον τῆς διαδόσεως
τῶν ὑγιῶν ἀρχῶν, τῶν ἐφευρέσεων καὶ πάσης ἀγαθῆς
πρωτοβουλίας. Αὐτὸ ἐπιβάλλει καὶ συντηρεῖ τὴν μό-
νιμον τῆς κοινωνίας ὑπαρξιν καὶ διὰ τῆς ἀμοιβαιότη-
τος τῶν συμφερόντων συσφίγγει τὰ ἔθνη, συνδέον αὐ-
τὰ στενῶς διὰ τῶν ὑψηλῶν συμφερόντων εὐγενεστέρας
ὑπάρξεως καὶ τελειότερας εὐημερίας.

Εἰς τὰς διαφόρους τῆς ἡλικίας αὐτοῦ φάσεις ἀκο-
λουθοῦν ἀκριβῶς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν λοιπῶν τῆς ἀν-
θρωπίνου διανοίας δυνάμεων, ἐβοήθησε καὶ ὑπέθαλψε
τὰς ἐπιστήμας, διέθρεψε τὴν φιλοσοφίαν, διέχυσε τὴν
ισότητα ἐπὶ τῶν κοινωνικῶν τάξεων καὶ κατέστη
ἀείποτε ὁ ἰσχυρότερος μοχλὸς τῆς προόδου, τῆς εὐδαι-
μονίας, τῆς τελειότητος τοῦ ἀνθρώπου. Εἰς ἀπάσας
δὲ τὰς ἐποχὰς ὑπῆρξε τὸ θερμόμετρον, οὕτως εἰπεῖν,
δι' οὗ διεγινώσκετο ὁ βαθμὸς τοῦ πολιτισμοῦ, τῆς κα-
λῆς διοικήσεως καὶ πάσης κοινωνικῆς προόδου. Εἰς
τὰς διαφόρους τῆς ἀνθρωπότητος ἡλικίας, ἂν ποτε
περιεφρονήθη καὶ κατεπιέσθη, τότε τὸ φρικαλέον τῆς
πενίας φάσμα ἐξανέστη, ἵνα κατασπαράξῃ τὰς σάρκας
τοῦ κοινωνικοῦ σώματος· τότε αἱ κοινωνικαὶ Ἐριννύες,
ἀνταρσία καὶ ἐπανάστασις, ἐξηγέρθησαν, ὅπως στή-
σωσι τὰ αἵματόφυρτα αὐτῶν τρόπαια ἐπὶ τῶν ἐλπει-
νῶν λειψάνων καὶ ἐρειπίων τῆς ἀνθρωπότητος· τότε ἡ
φαγέδαινα τῆς κοινωνικῆς ἀνισότητος κατεβίβρωσκε

Ἡ τελειότης τῆς Φιλοσοφίας ἐπήνεγκε τὴν τοῦ ἐμπορίου.

κατ' ὀλίγον τὴν κοινωνίαν καὶ ἐπηπείλει βαθμηδὸν
τὴν ἐντελῆ αὐτῆς ἐξόντωςιν.

Ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας ἡ ὑψηλὴ αὐτοῦ ἀποστολὴ
παρεγνωρίζετο καὶ ὅπως ὁ ἀρχαῖος κόσμος δὲν ἐγνώ-
ρισε τὴν ἀληθῆ σημασίαν τῆς ἐπιστήμης, οὕτω καὶ
τοῦ ἐμπορίου παρεγνώρισε τὸν ἀληθῆ προορισμὸν καὶ
τὴν σπουδαιότητα τῆς ἀξίας· διότι μετῆρχοντο αὐ-
τὸ κυρίως οἱ ἀπελεύθεροι, οἱ μέτοικοι, οἱ δοῦλοι, ἐ-
νίοτε δὲ καὶ οἱ πολῖται καὶ οἱ φιλόσοφοι, χάριν πορι-
σμοῦ καὶ περιγήσεως. Οἱ τεχνῖται ἐλέγοντο χαλκᾶ
τῆς κοινωνίας μέλη, καὶ δὲν ἐπετρέπετο εἰς τοὺς πρ-
λίτας βαναυσικὰς τέχνας ἐργάζεσθαι (1). Ἡ ἀρχαία
φιλοσοφία μὴ θέσασα ὠρισμένας βάσεις εἰς τὸν πνευ-
ματικὸν κόσμον, ὅτε μὲν περιεπλανᾶτο εἰς ὑπερουρα-
νίους θεωρίας, ὅτε δὲ εἰς τὰς σωματικὰς ἡδονὰς καὶ
ἀπολαύσεις, ὅτε δὲ καὶ εἰς τὰς κυνικὰς στερήσεις. Ἡ
ἀμφιρρέπεια αὕτη τοῦ πνεύματος ἐκράτει ἀείποτε τὸ
ἐμπόριον εἰς στασιμότητα καὶ δὲν ἐπέτρεπεν αὐτῷ
κανονικὴν τινὰ ἀνάπτυξιν. Τὰ διάφορα τῆς φιλοσοφίας
συστήματα, συζητηθέντα ἀλληλοδιαδόχως εἰς τὴν
Ἀκαδημίαν, εἰς τὴν Στοᾶν καὶ εἰς τοὺς περιπάτους,
καὶ εἰς αὐτὸ τῆς Ἀλεξανδρείας τὸ περιώνυμον Μου-
σεῖον, ἔμελλον νὰ τελειοποιηθῶσι καὶ ἅπαντα νὰ συν-
αντηθῶσιν εἰς ἓν σοβαρὸν σημεῖον. Ἡ πολυμαθεῖα
τῆς Ἀλεξανδρινῆς ἐποχῆς, ἡ ἐλευθερία τῆς ἐρεῦνης,

(1) Οὐκ ἔστι τῶν πολιτῶν οὐδενὶ βαναυσικὰς τέχνας ἐργά-
ζεσθαι. Ἐννοφῶντος Οἰκονομικὸς Κεφ. γ'. — κτλ.

Ὁ Χριστιανισμὸς προστατεύει τὰς ἐπιστήμας καὶ τὸ ἐμπόριον.

καὶ ἡ πολυπειρία, μεγίστην ἔδωκαν ὥθησιν εἰς τὸ ἐμπόριον, τὴν ναυτιλίαν, καὶ τὰς τέχνας. Ἡ μεγάλη τῆς φιλοσοφίας ἀνάπτυξις ἐκλόνισε τὰς πολυθεϊκὰς πεποιθήσεις καὶ ἐπέτρεψεν ἀτιμωρητὶ εἰς τοὺς ἐξόχους πρακτικοὺς νόας τοῦ Ἀρχιμήδου, τοῦ Σωστράτου, τοῦ Πολυκλείτου, τοῦ Χάρητος καὶ Εὐκλείδου ν' ἀναμολέσωσι τὰς δυνάμεις τῆς φύσεως καὶ νὰ συντελέσωσι σπουδαίως εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν τεχνῶν καὶ τῆς ναυτιλίας. Ἡ ἐνθερμος τῶν Πτολεμαίων καὶ Ἀττάλων προστασία εἰς τὴν βιομηχανίαν καὶ τὰς ἐπιστήμας ἀνέδειξε τὴν ἐποχὴν ταύτην πρόδρομον ἐντελειτέρου καὶ ἀκμαιότερου πολιτισμοῦ. Ὁ ἐκ Ταρσοῦ Παῦλος μετὰ καὶ ἄλλων κηρύττουσι νέαν θρησκείαν ἐξ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ αὐτῶν διδασκάλου Ἰησοῦ Χριστοῦ. Τὸ νέον τοῦτο θρησκεῖμα, κηρύξαν τὴν ἐλευθερίαν τῆς συνειδήσεως, τοῦ πνεύματος καὶ τοῦ σώματος, καὶ στηρίζαν τὰς βάσεις του ἐπὶ τῆς πίστεως, ἀγάπης καὶ ἐλπίδος, ἀνέλαβεν ὑπὸ τὴν προστασίαν του τὰς ἐπιστήμας, τὰς τέχνας καὶ τὸ ἐμπόριον, ὑποδείξαν τοῖς ἀνθρώποις τὴν ὁδὸν τῆς ὑπερτάτης εὐδαιμονίας. Ἡ Θεία αὕτη θρησκεία, ἐλευθερώσασα τὴν διάνοιαν τοῦ σοφοῦ καὶ τοὺς βραχίονας τοῦ βιομηχάνου, ὑπέδειξε πανσόφως καὶ εἰς τὸν ἔμπορον τὴν ὁδὸν τοῦ μεγαλείου καὶ τῆς δόξης του· καὶ αὕτη εἶναι ὁ συνεταϊρισμὸς, τοῦ ὁποίου τοὺς ἀγλαοὺς καρποὺς μόλις ἤδη ἄρχεται ἡ ἀνθρωπότης νὰ γεύηται(1).

(1) Ἐὰν δύο ἡμῶν συμφωνήσωσιν ἐπὶ τῆς γῆς, ἐπὶ παντὸς πράγματος, οὗ ἂν αἰτήσωνται, γινήσεται αὐτοῖς παρὰ τοῦ πατρὸς μου.

Οὐ γὰρ πολλοὶ συνηγμένοι εἰς τὸ ἐμὸν ὄνομα, ἐκεῖ εἰμὶ ἐν μέσῳ.

Ἄν ἔχῃ τι νὰ καυχᾶται ὁ 18ος καὶ 19ος αἰὼν, εἶναι ὁμολογουμένως ἡ προαγωγή καὶ ἡ ὕψωσις τοῦ ἐμπορίου, τὸ ὁποῖον ἀπολαῦον ἤδη πανταχόσε ἐξειδικιασμένης τινος προστασίας συνανεδίβασε τὸν πολιτισμὸν εἰς ὑπέρτατον βαθμὸν τελειότητος, διέχυσε πανταχοῦ τὴν εὐημερίαν καὶ κατέστησε τὴν ζωὴν τοῦ ἀνθρώπου οὐ μόνον ἄνετον, ἀλλὰ πραγματικῶς μαγευτικὸν ὄνειρον.

Τὸ ἐμπόριον ἤδη ἀπολαῦον ἐλευθερίας καὶ προστασίας, ἀπέβη ἡ πρωτίστη ἐπασχόλησις τῶν λαῶν. Ὁμοιάζει βαθυρρύακα ποταμὸν, ὅστις ἐν τῇ ὀρμητικῇ αὐτοῦ ῥοῇ προσλαμβάνων πλεῖστα ὅσα ποτάμια, ὅση μέραι ἐξογκοῦται, καὶ διὰ τῶν εὐεργετικῶν αὐτοῦ ναμάτων ἀρδεύει πᾶσαν γῆν καὶ χώραν, τοὺς βουνοὺς, τὰς πόλεις, τὰς ἐρήμους, τὰς θαλάσσας, τοὺς ὠκεανούς, τὰ παλάτια, τὰς καλύβας καὶ ἅπασαν ἐν γένει τὴν φύσιν. Τοσοῦτον δὲ ἐξέτεινε τοὺς κύκλους τῆς ἐνεργείας του, ὥστε δυνάμεθα νὰ εἰπωμεν σήμερον ὅτι τὸ πᾶν κατέστη ἐμπόριον. Ἀπὸ τοῦ μεγαλειότερου ἐμπορίου μέχρι τοῦ ἐλαχίστου ἐργάτου, ἀπὸ τοῦ ἐπιστήμονος μέχρι τοῦ ἱερέως αὐτοῦ, ἅπασαι αἱ τάξεις τῆς κοινωνίας διαθέτουσι τὰ οἰκονομήματά των εἰς μετοχὰς, χρεώγραφα καὶ ὁμολογίας, γενόμενοι μέτοχοι τῶν κερδῶν, ὅσα τὸ ἐπιχειρηματικὸν τοῦ ἐμπορίου πνεῦμα παράγει.

τοῦ ἐν Οὐρανοῖς· οὐ γὰρ εἰσὶ δύο ἢ τρεῖς συνηγμένοι εἰς τὸ ἐμὸν ὄνομα, ἐκεῖ εἰμὶ ἐν μέσῳ αὐτῶν... Ὁρεῖλομεν ἡμεῖς εἰ δυνατόν τὰ ἀσθενήματα τῶν ἀδυνάτων βιστάζειν καὶ μὴ ἐκ τοῖς ἀρέσκειν.

Τὸ μετὰ τῆς ἐπιστήμης ἐμπόριον εὐδαιμονίζει τὸν ἄνθρωπον.

Ἀφοῦ δὲ ἡ ἀτομικὴ ἐνέργεια ἐξήντησεν ὅλα τὰ στάδια, ἡ πίστις καὶ τὰ ποικίλα πιστωτικὰ καθιδρύματα ἤνοιξαν νέους ἐκτενεῖς κύκλους ἐνεργείας, τοὺς ὁποίους τὸ πνεῦμα τοῦ συνεταρισμοῦ ἠύρυνεν ἐπ' αἰπειρον, προσλαμβάνον τὴν βοήθειαν καὶ τοῦ ἑκατομμυριούχου καὶ τοῦ ἐσχάτου ἐργάτου πρὸς εὐόδωσιν γιγαντιαίων ἐπιχειρήσεων, ἃς οἱ αἰῶνες διὰ τῆς μονομεροῦς ἐνεργείας δὲν ἠδυνήθησαν οὐδὲ νὰ φαντασθῶσιν οὐδὲ νὰ διαπράξωσι· τὸ δὲ πανίσχυρον τοῦ συνεταρισμοῦ πνεῦμα, ὃν τὸ σύμβολον τοῦ καθ' ἡμᾶς αἰῶνος, προώρισται ἀναπτυσσόμενον καὶ καλλιεργούμενον ὁ σημέραι νὰ ἐπενέγκῃ πᾶν ὅ,τι μέγα ἐκπλήττει τὴν ἀνθρώπινον φύσιν καὶ ν' ἀποβῇ τὸ ἐπιτηδειότερον ὄργανον τῆς ἀνθρωπίνης εὐδαιμονίας.

Ὁ 19ος αἰὼν ἀσχολεῖται ἀνενδότως ἵνα λύσῃ τὸ προαιώνιον τῆς ἀνθρωπότητος ζήτημα, τὴν κοινὴν ἀπάντων τῶν μελῶν τῆς εὐδαιμονίαν· πρὸς τοῦτο δὲ εὐστόχως μετεχειρίσθη τὸν εὐεργετικὸν ἐκεῖνον συνδυασμὸν τῆς ἐπιστήμης μετὰ τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς βιομηχανίας. Μεγαλοφυῶς ἤδη ἡ ἐπιστήμη μετὰ τῆς τέχνης καὶ τοῦ ἐμπορίου ἐκμεταλλεύονται τὰς σωματικὰς καὶ πνευματικὰς τοῦ ἀνθρώπου δυνάμεις καὶ ἀπαύστως βιάζουσι τοὺς νόμους τῆς φύσεως νὰ ὑπηρετῶσι τὴν ἀνθρωπότητα ἐπιτηδείως καὶ καθολικῶς. Τούτων ἕνεκα ὁ ἄνθρωπος τοῦ 19ου αἰῶνος δὲν μοχθεῖ πλέον ὡς κτῆνος, ἀλλὰ διὰ τοῦ ἀνεπτυγμένου νοός του διευθύνει μόνον τὴν μοχθοῦσαν ἀντ' αὐτοῦ μηχανήν· διαυλακίζει ἤδη τὰς θαλάσσας καὶ τοὺς ὠκεανούς ἀφόδως, οὐδὲν ὄριον ἔχων πλέον εἰς τὰς τολμη-

Τὸ νῦν ἐμπόριον εἶναι ἐπιστήμη ἰσχυρά, εὐεργετικὴ καὶ φιλάνθρωπος.

ρὰς θαλασσοπορίας του· σήμερον ἕκαστος ἐνδύεται, τρέφεται, φωτίζεται καὶ ἐνδιατᾶται πολὺ καλλίτερον τῶν βασιλέων τοῦ μεσαιῶνος· διατρέχει τὰς ἀποστάσεις ἀστραπηδὸν διὰ τοῦ τηλεγράφου καὶ τῶν σιδηροδρόμων· ὥστε ἅπασα ἡ ἀνθρωπότης ἀπέβη μία οἰκογένεια καὶ ὁ κόσμος μία συνοικία. Διὰ τῆς θαυμασίου ταύτης προσεγγίσεως τῶν ἀποστάσεων κατορθώνει τὸ ἐμπόριον οὐ μόνον εὐώνως καὶ ταχέως νὰ προσφέρῃ τοῖς πᾶσι τὰ χρειώδη τῆς ζωῆς, ἀλλὰ δαψιλῶς νὰ προσφέρῃ καὶ εἰς τὸν πτωχότατον τὰ ἀντικείμενα τῆς ἡδονικῆς ἀπολαύσεως, διαδίδον οὕτως ἀφθόνως πανταχόσε τὴν εὐζωίαν.

Ὁ αἰὼν ἡμῶν ἐνόησεν ἄριστα τὴν ἀποστολὴν τοῦ ἐμπορίου, ἀνεγνώρισεν ἐπισήμως τὰς εὐεργετικὰς αὐτοῦ λειτουργίας, ἠὲ γνωμόνησεν αὐτῷ διὰ τὰς εἰς τὴν ἀνθρωπότητα ἀγαθοεργούς ὑπηρεσίας του, καὶ ἐγνώρισε κάλλιστα ν' ἀποδώσῃ εἰς αὐτὸ τὸν ὑψηλὸν ἐκεῖνον προορισμὸν, τὴν ἔξυχον ἐκείνην στήμασιν καὶ δύναμιν, διὰ τῶν ὁποίων αὐτὸ μετὰ τῶν λοιπῶν ἐπιστημῶν συνεργαζόμενον θέλουσι παράξῃ τὴν παγκόσμιον εὐδαιμονίαν. Ναί! τὸ νῦν ἐμπόριον δὲν εἶναι πλέον τὸ μονότονον ἐκεῖνο ἐπιτήδευμα τοῦ μεταπράτου, τὸ πρὸ τοσούτων αἰώνων περιφρονούμενον καὶ τυραννούμενον· δὲν εἶναι πλέον ἡ στερεότυπος καὶ μηχανικὴ ἐκείνη ἀνταλλαγή, ἥτις κυρίως ἀπετέλει ἄλλοτε τὸ ἀπλοῦκὸν τοῦ ἐμπορίου ἐπιτήδευμα· οὐχί! Τὸ ἐμπόριον σήμερον εἶναι ἐπιστήμη σοβαρωτάτη, φιλάνθρωπική, ἰσχυρά, δυσχερὴς καὶ πολύπλοκος· εἶναι ἡ βασιλὶς ἐκείνη ἐπιστήμη, τῆς ὁποίας τὸ διάδημα, τὰ σκῆπτρα,

Τὸ ἐμπόριον ἐξυπηρετεῖ τὰς τοῦ ἀνθρώπου ἀνάγκας.

τὸ στέμμα, τοὺς ἀδάμαντας καὶ τὴν πορφύραν περιεβλήθη ἡ νῦν λεγομένη κοινῶς πολιτικὴ οἰκονομία· εἶναι ἡ ἐπιστήμη, ἣτις διέπει τὰς τύχας τῶν λαῶν, τῶν κυβερνήσεων, τῶν βασιλέων τοῦ σύμπαντος· εἶναι ἡ ἐπιστήμη ἐκείνη, ἣτις ἀενάως μεριμνᾷ διὰ τὰς τύχας τῆς ἀνθρωπότητος καὶ ἔχει ἤδη ἐπὶ τοῦ τάπητος ζητήματα ἀφ' ὧν τὴν ἐδραίωσιν, τὴν ἀνάπτυξιν, τὴν ἀνωτάτην τελειότητα τῆς ἀνθρωπότητος!

Ἄν θελήσωμεν διὰ πρακτικωτέρων λέξεων νὰ ἐκφράσωμεν τὰς παρούσας τοῦ ἐμπορίου λειτουργίας δυνάμεθα νὰ εἰπώμεν ὅτι ὑπερεπήδησε τὰ ἀρχαῖα αὐτοῦ ἔρια τῆς ἀγορᾶς πρὸς μεταπώλησιν· ἤδη μυριοπλασιάζει καὶ ἀπαύστως ἐφευρίσκει πόρους καὶ μέσα ἐπασχολήσεως· ἤδη ἀποκαλύπτει διεξόδους τὸ πάλαι ἀγνώστους, τὰ ἐνδότερα τῆς Ἀφρικῆς, τῆς Ἀσίας, τῆς Αὐστραλίας εἰσὶν ἀντικείμενον εὐγενοῦς ἀμίλλης τοῦ ἐμπορίου καὶ τοῦ πολιτισμοῦ· ἤδη ἐπολλαπλασίασε τὰ ὄργανα δι' ὧν πηδᾷ τὰ ἱκαρικά ἐκεῖνα πηδήματα, καὶ ὡς ὁ μυθολογούμενος Πήγασος ἐκτινάσσον τὰς ἐπὶ τῶν ὤμων του προλήψεις καὶ κακοδαμονίας ζητεῖ νὰ πετάξῃ πρὸς τὸν οὐρανόν. Ἐξυπηρετεῖ ἤδη πάσας ἐν γένει τὰς πνευματικὰς καὶ ὕλικας ἀνάγκας τῆς ἀνθρωπότητος διὰ τῶν τραπεζῶν, τῶν εὐεργετικῶν ταμειυτηρίων, τῶν ἀσφαλειῶν, τῶν φιλανθρωπικῶν καταστημάτων, τῶν ἐθνοδανείων, τῆς διατρέψεως τῶν ὁρέων, τῆς τομῆς τῶν Ἰσθμῶν, τῆς ἀποξηράνσεως τῶν ἐλῶν, τῆς μεταποιήσεως τῶν ἐρήμων εἰς θαλάσσας, τῆς ἀνιδρύσεως ἐκπαιδευτηρίων διὰ μετοχῶν, τῆς ἐκκαμινεύσεως τῶν ὀρυκτῶν, τῆς

Τὸ ἐμπόριον ἐξησφάλισε τὸ μέλλον τῆς ἀνθρωπότητος.

διὰ συνεταρισμοῦ διατροφῆς, τῆς φωταγωγίας, καὶ πλείστων ἄλλων ὀργάνων, δι' ὧν ἐκδιάζει τὴν διάδοσιν τοῦ πολιτισμοῦ μέχρις ἐσχατιῶν τῆς γῆς. Τοσαύτας δὲ ἐκπληκτικὰς διαστάσεις λαμβάνει ἡ εὐεργετικὴ του ἐπιβρῶν, ὥστε δυσκόλως ὁ νοῦς τοῦ ἀνθρώπου δύναται νὰ προμαντεύσῃ μέχρι τίνος σημείου δύναται νὰ προβῇ ἡ πρόδοός του!

Τὸ ἐμπόριον διὰ τῶν προοδευτικῶν αὐτοῦ ἀλμάτων ἐξησφάλισε τὸ ὕλικόν τῆς ἀνθρωπότητος μέλλον, ἣτις οὐδέποτε τοῦ λοιποῦ μέλλει νὰ φοβῆται ὀπισθοδρόμησιν ἢ ἄλλης φύσεως στέρησιν· διότι ἀνεγνωρίσθη πλέον αὐτὸ ὡς σοβαρὰ ἐπιστήμη, ὑπὲρ ἧς προμαχοῦσιν αἱ ὕψιστα διάνοιαι τοῦ νῦν καὶ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος· διότι ἅπασαι αἱ λοιπαὶ ἐπιστήμαι εἰσελθοῦσαι ἤδη εἰς τὴν ἀληθῆ αὐτῶν τροχίαν διὰ τοῦ ἐμπορίου συνυπηρετοῦσι τὴν ἀνθρωπότητα· διότι καὶ αὐτοὶ οἱ χαλκέντεροι διπλωμάται κατενόησαν πλέον ὅτι ἄνευ αὐτοῦ οὐδὲ πόρους δύναται νὰ πορισθῶσι πρὸς συντήρησιν τοῦ κράτους, οὐδὲ ἐν ἀνάγκῃ ἄνευ δανείων καὶ τῆς συμπράξεως αὐτοῦ εἰς τὰ δημόσια πράγματα δύναται νὰ κυβερνήσῃ τὸ κράτος. Ἢδη οἱ μεγαλοπράγμονες τῆς οἰκονομικῆς ἐπιστήμης ἐργάται νυχθημερόν ἐν τῷ ὑψηλῷ κόσμῳ τῆς θεωρίας σχεδιογραφοῦσι καὶ ἰσοπεδόνουσι τὴν μέλλουσαν αὐτοῦ πορείαν, καὶ ὠθοῦσιν αὐτὸ σφοδρῶς εἰς τὴν πρακτικὴν αὐτοῦ ἀνάπτυξιν. Σήμερον τὸ ἐμπόριον συνταυτίσαν τὰ συμφέροντά του μετὰ τῶν ἄλλων ἐπιστημῶν, παρέχει εὐρύτατον θεωρητικόν καὶ πρακτικόν μέλλον εἰς τοὺς μετερχομένους αὐτό· ἐκδιάζει τοὺς ὁπαδούς του ἀφ'

Ὁ ἔμπορος εἶναι ὁ φιλόσοφος τῆς κοινωνίας.

ἑαυτῶν ν' ἀναδεχθῶσι τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ ὑψηλοῦ αὐτοῦ προορισμοῦ, στηριζόμενοι εἰς τὰς ὑψηλὰς τῆς θεωρίας καὶ τῆς πράξεως ἀρχὰς τῆς ἐπιστήμης τῶν συμπερόντων τῆς ἀνθρωπότητος.

Β'.

Ἀποστολὴ καὶ προορισμός τοῦ ἐμπορίου. — Ἐκτασίς τοῦ ἐμπορίου ἐπαγγέλματος. — Μομφαί κατ' αὐτοῦ. — Ἀπολογία. — Σκοπὸς τοῦ παρόντος δοκιμίου.

Ἐκ τῆς ἀποστολῆς, ἣν ἔχει ἐκ φύσεως τὸ ἐμπόριον, ἐκ τῶν λειτουργιῶν, ἃς ἐκπληροῖ εἰς τὰς νεωτέρας κοινωνίας, καὶ ἐκ τοῦ εὐρυτάτου προορισμοῦ, ἕως διαγράφεται ὑπὸ τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῶν ἐπιστημῶν, ἐξάγεται ὅτι ὁ μετερχόμενος αὐτὸ εἶναι τὸ σοβαρώτατον τῆς κοινωνίας μέλος, ὁ ἰσχυρότερος προαγωγὸς δι' οὗ πάντα τὰ ἐν τῇ κοινωνίᾳ συμφέροντα γεννῶνται, συντηροῦνται καὶ αὐξάνουσι. Τῶνόντι, ὁ ἔμπορος εἶναι ὁ πρόδρομος τοῦ πολιτισμοῦ, εἶναι ὁ σοφὸς τοῦ κοινωνικοῦ βίου φυσιολόγος, ὅστις ψηλαφητῶς γνωρίζει νὰ ἐκτιμῇ τὰς εὐστόχους λειτουργίας παντὸς κλάδου ἐνεργείας· εἶναι ὁ πραγματικὸς τῆς κοινωνίας φιλόσοφος, ὅστις ἐκάστοτε διὰ παρατηρητικοῦ βλέμματος καταμετρᾷ τὰς ἠθικὰς καὶ ὑλικὰς τῆς κοινωνίας ἀνάγκας, μελετᾷ τὰ μέσα τῆς βελτιώσεώς της, ὑποδεικνύει τὰς ἐλλείψεις της καὶ διὰ τῆς συνεχοῦς συνεπαφῆς του πρὸς τὰς λοιπὰς τῆς κοινωνίας τάξεις ἀναδει-

Ὁ ἔμπορος ἔχει καὶ νοῦν καθολικὸν, καὶ πράξεις παγκοσμίους.

κνύεται ὁ ἐντελέστερος τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν κοινωνιῶν γνώστης, οὐχὶ διὰ κενῶν θεωριῶν ἀποκυουμένων ὑπὸ τῆς φαντασίας κατὰ τὸ δοκοῦν, ἀλλὰ διὰ τῆς μαθηματικῆς ἐπὶ τῶν πραγμάτων πείρας· εἶναι τέλος ἡ ζωή, ἡ εὐημερία, ἡ δόξα τῆς κοινωνίας.

Ὁ νοῦς του εἶναι τοσοῦτον καθολικὸς, αἱ θεωρίαι του τοσοῦτον ποικίλαι καὶ αἱ κερδοσκοπίαί του τοσοῦτον παγκόσμιαι, ὥστε οὐδὲ αἱ ἀποστάσεις, οὐδὲ αἱ δυσχέρειαι, οὐδὲ αἱ ποικιλίαι τῶν κλιμάτων παρεμποδίζουν τὰς σκέψεις αὐτοῦ, θεωροῦντος ἅπασαν τὴν ὑδρόγειον σφαῖραν ὡς τὸ κατάλληλον στάδιον τῆς ἐνεργείας του. Τὸ ἐπιχειρηματικὸν αὐτοῦ πνεῦμα ὑπερπηδῶν τὰ ὅρια, ἅτινα ὁ ἐθνικὸς ἐγωϊσμός περιέγραψεν εἰς τὸν διαμελισμὸν τῆς ἀνθρωπότητος εἰς ἔθνη καὶ φυλὰς, ἐργάζεται καὶ ἐπιχειρεῖ, θεωρῶν τὴν ἀνθρωπότητα ὡς μίαν οἰκογένειαν.

Ὅσον μέγας καὶ ὑψηλὸς εἶναι ὁ προορισμός τοῦ ἐμπορίου κατὰ τοσοῦτον μέγα, δυσχερὲς καὶ ὑψηλὸν ἀποβαίνει καὶ τὸ ἐπάγγελμα. Ἐνῷ ὁ μετερχόμενος τοῦτο δὲν ἀρκεῖται μόνον νὰ μελετᾷ καὶ νὰ προλαμβάνῃ τὰς ἀνάγκας τῆς κοινωνίας, ἀλλὰ διορᾷ καὶ τὰς ἡδονικὰς ἀπολαύσεις αὐτῆς, ἐφευρίσκων δι' ἐπιμόνου σκέψεως πᾶν ὅ,τι δύναται νὰ καταστήσῃ ἄνετον καὶ εὐδαίμονα τὸν βίον τῆς ἀνθρωπότητος. Ὡθεῖ τὸν γεωργὸν νὰ παράγῃ πολλὰ προϊόντα· βοηθεῖ τὸν τεχνίτην νὰ ἐφευρίσκῃ καὶ κατεργάζεται τὰ κομψότερα καὶ ποικιλοτέρα τεχνήματα, ἐκδιάζει τοὺς βαρβάρους λαοὺς νὰ συνεργάζωνται μετ' αὐτοῦ πρὸς ἀνάπτυξιν τοῦ πολιτισμοῦ· ἐπιζητεῖ ἀείποτε τὴν ἐλευθερίαν οὗ

Ὁ ἔμπορος εὐεργετῇ προκινδυνεύων τὸ βαλάντιόν του.

μόνον τῶν συναλλαγῶν, ἀλλὰ καὶ τὴν θεῖαν ἐκείνην ἐλευθερίαν τῆς πολιτείας, δι' ἧς τὰ ἔθνη ἀκμαΐουσι καὶ αἱ σχέσεις τῆς ἀλλελεγγυότητος ἐνισχύονται διὰ τὸν μέγαν τοῦ πολιτισμοῦ ἀγῶνα· τέλος πανταχοῦ διαδίδει τὰς ἀνακαλύψεις, τὰς ιδέας τῆς προόδου, τὰ δόγματα τῆς ἀνθρωπίνου σοφίας καὶ ὁσημέραι καθίσταται ὁ ἀκμάματος τοῦ πολιτισμοῦ ἐργάτης, καὶ ὁ ἔμψρων τῆς ἀνθρωπότητος ἐπιμελητής.

Τὸ πνεῦμα τῆς κερδοσκοπίας ἐν αὐτῷ εἶναι τοσοῦτον τολμηρὸν καὶ ἀδάμαστον, ὥστε βλέπων μίαν ἔρημον φαντάζεται ὅλα τὰ μέσα, ὅπως καταστήσῃ αὐτὴν χρήσιμον εἰς τὰ σχέδια του πρὸς καλὸν τῆς ἀνθρωπότητος· βλέπων λιμένας καὶ ἔλη τῶν ὁποίων ἡ ἀποξήρανσις ἤθελε τῷ παρέξει πόρους κερδοσκοπίας ἐπικερδεῖς, ἐπιχειρεῖ νὰ τὰ ἀποξηράνῃ· ἐνῷ δὲ πλεῖστα ὅσα μεγαλεπήβολα ἐπιχειρεῖ χάριν ἰδίου κέρδους, εὐεργετῇ τὸν κόσμον ῥιψοκινδυνεύων τὸ ἰδίον του βαλάντιον, ἄνευ θετικῆς τιμῆς ἐλπίδος ὠφελείας. Πᾶν ὅ,τι παρακωλύει τὴν ἐλευθέραν ἐξάσκησιν τῶν συναλλαγῶν, πᾶν ὅ,τι βάρβαρον καὶ ἀποτρόπαιον παρενοχλεῖ τὰς ἐκπολιτιστικὰς αὐτοῦ ἐνεργείας, τὸ ἀπεχθάνεται, τὸ καταδιώκει καὶ δὲν ἡσυχάζει, ἐνόσω δὲν τὸ καταστρέφῃ. Ὡστε ὑφ' ὅλας τὰς ἐπόψεις ὁ ἔμπορος τοῦ λοιποῦ ἀποβήσεται ὁ προμηθευτὴς τῆς ἀνθρωπότητος, ὁ δοτὴρ τοῦ ἄρτου εἰς τοὺς πτωχοὺς, ὁ ἀδάμαστος τοῦ πολιτισμοῦ διαδόχης, ὁ φίλος τῆς εἰρήνης, ὁ χορηγὸς τῆς εὐημερίας, ὁ ἐραστὴς τῆς ἐλευθερίας, ὁ ἐμψυχωτὴς τῶν σοφῶν, ὁ ἀντιλήπτωρ τῶν ἐφευρετῶν καὶ ὁ προστάτης παντὸς κοινωνικοῦ ἀγαθοῦ.

Πᾶσα ἐπιστήμη καὶ ἐπιτήδευμα προτίθεται τὸ κέρδος.

Ὑπὸ τὸ γενικὸν τοῦ ἐμπορίου ὄνομα συμπεριλαμβάνομεν πάντας τοὺς κατὰ τὸ πνεῦμα τοῦ ἐμπ. Νόμου κερδοσκοποῦντας, δηλ. μεταπράτας, πραγματευτάς, κερδοσκόπους, ἐμπόρους ἰδίως, τραπεζίτας, βιομηχάνους, ναυτικούς, ἐργολάβους, παραγγελιοδόχους, μεσίτας, κολλυβιστάς, ἀγωγιάτας, σιδηροδρομικὰς ἐταιρίας καὶ ἐν γένει τοὺς κερδοσκοποῦντας εἰς ἀκατέργαστα ἢ κατειργασμένα εἶδη, εἰς προμηθείας, πρακτορίας, ἐργολαβίας δημοσίου καὶ λοιπά (1).

Γνωρίζομεν ὅτι κατὰ τοῦ ὀρισμοῦ καὶ προορισμοῦ, ὃν ἀπεδώκαμεν εἰς τὸν ἔμπορον, οἱ φιλόσοφοι μέλλουσι ν' ἀποδώσωσι μομφὰς τινάς, τὸ πλεῖστον μὲν ἀδίκοις, τινὰς δὲ δικαίαις. Ἐνῷ δὲν ἀρνοῦνται τὰς ὕλικας καὶ ἠθικὰς εὐεργεσίας αὐτοῦ, μέμφονται ὅμως πικρῶς τὸν σκοπὸν, δι' ὃν ταῦτα πάντα τὰ ἀγαθὰ ἐνεργεῖ ὁ ἔμπορος· ἐπιλέγοντες ὅτι πρὸς τὸν εὐγενῆ τοῦτον σκοπὸν δὲν ἐμπνέεται ἐκ τοῦ Θεοῦ ἐκείνου αἰσθήματος τοῦ ἀγαθοεργεῖν, ἀλλ' ἐκ συμφέροντος ὕλικου, χάριν κέρδους. Ἀλλὰ καὶ ὁ διδάσκαλος δὲν διδάσκει τοὺς μαθητάς του ἀπλῶς χάριν ἰδίας μαθήσεως, ἀλλὰ καὶ χάριν ὠφελείας, καὶ ὁ ἰατρὸς δὲν θεραπεύει τοὺς ἀσθενεῖς τοῦ μόνον χάριν τῆς προόδου τῆς ἐπιστήμης, ἀλλ' ὅπως ἀνταμειφθῇ· καὶ αὐτὸς ὁ φιλόσοφος δὲν διαδίδει τὰ μεταφυσικὰ του συστήματα χάριν τῆς φιλοσοφίας· διότι ἐνῷ φιλοσοφεῖ, ἡ σὰρξ τὸν ἐπιτάττει νὰ τρώγῃ,

(1) Ὁρὰ ἐμπορικοῦ Νόμου ἄρθ. 1. καὶ περὶ ἀρμεδιότητος τῶν ἐμπορικῶν ἄρθ. 1, 2, 3, 4.

Φιλοσοφεῖ ὀρθῶς ὁ τὴν μέσσην βαδίζων.

καὶ ἐπομένως αἱ σωματικαὶ ἀνάγκαι τὸν βιάζουσι νὰ ζητῇ ἀμοιβὴν τῶν κόπων του. Τοιαύτην ὑπερτάτην ἡθικὴν εἶχε μόνον ὁ Σωτὴρ ἡμῶν, διότι εἰργάσθη καὶ ἀνέβη μέχρι τοῦ Σταυροῦ διὰ μόνην τὴν ιδέαν τοῦ ὑπερτάτου ἀγαθοῦ, ἣν διὰ τοῦ παραδείγματος αὐτοῦ προέθετο νὰ διδάξῃ τὴν ἀνθρωπότητα. Ἄς ἐπιτρέψω- ψωσιν ἡμῖν οἱ ἰδρυταὶ τῶν μεσουρανίων τῆς φιλοσοφίας συστημάτων νὰ παρατηρήσωμεν, ὅτι δὲν ἐγνωρί- σαμεν εἰς τὸν θεωρητικὸν καὶ ὕλικὸν κόσμον (καθόσον ἐγεύθημεν αὐτὸν) καλλίτερον καὶ πρακτικώτερον σύ- στημα φιλοσοφίας, εἰμὴ ἐκεῖνο, ὅπερ λαμβάνει ὡς ἀρ- χὴν τοῦ παντός τὸ ἀπείρον ἐκεῖνο, ὅπερ πάντες οἱ ἄν-θρωποι ἀποκαλοῦσι Θεόν, τὸν δὲ ἄνθρωπον παραδέ- χεται καὶ ἐξετάζει ὡς ὃν συγκείμενον ἐξ ὕλης καὶ πνεύ-ματος· ἐπομένως ἡ ἡθικὴ τῆς ὑπερτάτης τελειότητος εἶναι μὲν σκοπὸς ἐπ' αὐτοῦ τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλ' οὐχ' ἦτ-τον δὲν ἐπιτυγχάνεται σκοπιμώτερον, εἰμὴ δι' ἀνθρω-πίνων μέσων δηλ. διὰ τῆς ὕλης καὶ τοῦ πνεύματος. Τούτων ἕνεκα μεμφόμεθα τοὺς μὲν πνευματιστάς ὡς αἰθεροβατοῦντας, τοὺς δὲ ὕλιστάς ὡς ἀμβλυωποῦντας. Καθ' ἡμᾶς ἡ φιλοσοφία ἡ συνδυάζουσα τὰς δύο τοῦ ἀν-θρώπου φύσεις εἶναι ἡ ἀρίστη δι' ἅπαντας τῆς ἐπιστή-μης τοὺς κλάδους. Οἱ κατήγοροι τοῦ ἐμπορίου δὲν πα-ρατηροῦσιν ὅτι ὁ ἔμπορος προκινδυνεύει οὐ μόνον τὰ κεφάλαια, τὰς προσπάθειάς, ἀλλ' ἐνίοτε καὶ αὐτὴν τὴν ὑπαρξιν, ὅπως ἐπιτευχθῇ ἀγαθόν τι, ἐνῶ τὸ προσ-δοκώμενον κέρδος εἶναι εἰσέτι ἀμφίβολον, ἐνίοτε δὲ καὶ προβληματικόν; Λησμονοῦσιν ὅτι οὐδέποτε καὶ οὐδα-μοῦ ἡ κερδοσκοπία ὁρμᾶται πρὸς βλάβην τῆς ἀνθρω-

Ὁ συναγωνισμὸς καὶ ἡ συνειδήσις χαρακτηρίζουσι τὰ κέρδη.

πότητος; Ἄλλ' οἱ ἐπικριταὶ ἐπιφέρουσιν, — ἡ σωμα-τεμπορία; ἡ ἐπὶ τῆς σιτοδείας αἰσχροκέρδεια; καὶ ἄλ-λαι περιστάσεις πῶς δικαιολογοῦνται; — Μήπως εἰς πᾶσαν ἐπιστήμην ἢ ἐπιτήδευμα δὲν ὑπάρχουσι παρεκ-τροπαί; Ὁ ἱατρὸς ἔχει τὸν ἀγύρτην του, ὁ θεολόγος τὸν ἰησοῦίτην του, ὁ φιλόσοφος τὸν σοφιστὴν του, ὁ διδάσκαλος τὸν γραμματοκάπηλον· ἔχει καὶ ὁ ἔμπορος τὸν αἰσχροκερδῆ κάπηλον.

Ἄν αἱ μομφαὶ περιορίζοντο μέχρις ἐνταῦθα θὰ ἦ-σαν ἐλάχισται, ἀλλὰ δυστυχῶς πολλοὶ βλάσφημοι καὶ ὕβρισται τῆς ἀνθρωπίνης ἀξίας ἔσπευσαν ν' ἀπο-καλέσωσιν αὐτὸ ἀπροκαλύπτως ἔννομον κλοπὴν, καὶ ἄλλα παράλογα καὶ ὕβριστικὰ ἐπίθετα ἐπισυνάπτοντες.

Τὰ αἷτια τὰ προκαλέσαντα τὰς τοιαύτας κατὰ τοῦ ἐμπορίου μομφάς εἰσιν, ἡ ἀγνοία τῶν πραγμάτων, καὶ αἱ ἐπισυμβαίνουσαι ἐνίοτε παρεκτροπαί, ἃς λαμβάνου-σιν οἱ κακόβουλοι ὡς ἀφετηρίαν, ὅπως ἐκτοξεύσωσι κατὰ τοῦ ἐμπορίου φαρμακερὰ βέλη. Θεωροῦσι δὲ ὡς ἀδίκημα καὶ ἀθέμιτον κέρδος ἐκεῖν' ὅπερ ἐπιτυγχάνε-ται ἐν ὥρᾳ σιτοδείας ὑπὸ τοῦ ἐμπόρου. Ἄν κατ' ἀρχὴν ἦναι ἐλευθέρᾳ καὶ σεβαστῇ ἡ θέλησις τοῦ τε ἀγορά-ζοντος καὶ τοῦ πωλοῦντος· ἂν ὁ συναγωνισμὸς βασι-ζῇ ἐπὶ τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἐμπορίου· ἂν ὁ ἔμπορος ἔχῃ πλήρη τὴν ἐλευθερίαν τοῦ ἐνεργεῖν καὶ διαθέτειν τὰ συμφέροντά του, διατί νὰ μεμψιμοιρῶμεν κατ' αὐ-τοῦ ἂν κερδίξῃ πολλὰ ἢ ζημιόνη ὀλίγα; Ἄν δὲ ἐν μιᾷ πολιορκίᾳ εὐρεθῇ ἔμπορος, ὅστις ἀθετῶν τοὺς περὶ δι-καιοσύνης καὶ κερδοσκοπίας κανόνες τοῦ ἐπαγγέλματος ζητεῖ νὰ ὠφελῇ ὑπερβολικόν τι κέρδος, τὸ τοιοῦτον

Τὸ ἐμπόριον συμβιβάζεται πρὸς τὰς πνευματικὰς ἀσχολίας.

ὥς μία ἐξαίρεσις δὲν δύναται νὰ ἔχῃ γενικὸν κῦρος· οὐδ' ἔνεκα τούτου παραλλάσσουν αἱ ἀρχαὶ τῆς τιμότητος καὶ δικαιοσύνης, ὡς ὀδηγοῦσαι τὸν ἔμπορον εἰς τὸν ἀληθῆ πρακτικὸν βίον. Πρὸς τιμὴν τῆς ἀνθρωπότητος μάλιστα ἀναφέρομεν ὅτι ἐν τῷ κατὰ τὴν Μολδαυίαν λιμῶ τοῦ 1866 εἶδομεν τοὺς ἐμπόρους ὑπερβάντας κατὰ τὴν γενναιότητα καὶ ἀφιλοκέρδειαν καὶ τοὺς βαθυπλούτους ιδιοκτῆτας καὶ τοὺς ἐκμισθωτὰς τῶν γαιῶν (fermiers), δόσαντας ἐπὶ μετρία ὠφελεία τὰ σιτηρὰ των εἰς τοὺς χωρικοὺς καὶ μακροθυμήσαντας μάλιστα διὰ τὴν σύναξιν τῶν χρημάτων.

Ἄλλην ἔτι ἐξ ἀγνοίας μομφὴν προσάπτουσιν εἰς τὸ ἐπάγγελμα τοῦτο, ὅτι δῆθεν ἡ ὅλως ὕλικὴ ἐπάσχόλησις αὐτοῦ ἀπορρόφῃ πᾶσαν πνευματικὴν εὐφυΐαν καὶ ἐνέργειαν. Λέγουσι δηλ. ὅτι οἱ διαχειριζόμενοι ἐμπορικὰς ὑποθέσεις εἰσὶν ἀκατάλληλοι εἰς πνευματικὰς ἀσχολίας καὶ ὅτι οἱ πεπαιδευμένοι εἰσὶν ἀνίκανοι νὰ διαχειρίζωνται ὑποθέσεις. Ἡ ἱστορία διαψεύδει ἐντελῶς τὸν ἄτοπον τοῦτον ἰσχυρισμόν· διότι οἱ μέγιστοι νόες κατὰ τοὺς ἀρχαίους καὶ νεωτέρους χρόνους μετῆλθον ἐπιτηδείως τὸ ἐμπόριον καὶ ἐκέρδισαν μάλιστα χρήματα, ἵν' ἀποζῶσιν ἀσχολούμενοι εἰς τὰς ὑφίστας τοῦ πνεύματος θεωρίας. Ὁ Θαλῆς ἐμπορεύετο διὰ νὰ φιλοσοφῇ· ὁ Σόλων ἐμπορεύετο διὰ νὰ περιηγῇται· καὶ ὁ θεῖος ἐκεῖνος τῆς φιλοσοφίας φωστήρ, ὁ Πλάτων, ἐμπορεύετο κατὰ πόλεις ἵνα πορίζηται τὰς διὰ τὴν περιήγησίν του ἀναγκαίας δαπάνας. Ὁ πρὸ μικροῦ ἀποθανὼν διάσημος τῆς Ἑλληνικῆς Ἱστορίας συγγραφεὺς Γρόττιος δὲν ἦτο τραπεζίτης εἰς Λονδῖνον; Ὁ μέγας

Ἀπαθανατίζεται διὰ τοῦ πλούτου ὁ ὀρθῶς χρώμενος αὐτοῦ.

τῆς Ἀγγλίας οἰκονομολόγος Δαβὶδ Ριχάρδος δὲν ἦτο μεσίτης τῆς συναλλαγῆς (κολλυβιστής) εἰς τὸ χρηματιστήριον τοῦ Λονδίνου, ἐνῷ συνέγραφε τὰ σπουδαῖα περὶ Πολιτικῆς Οἰκονομίας συγγράμματα; Ἄλλος σύγχρονος οἰκονομολόγος, ὁ Ἰωάννης Στούαρτ Μίλλ (John Stuart Mill), δὲν ἦτο διευθυντὴς ἐνὸς γραφείου τῆς ἐταιρίας τῶν ἀνατολικῶν Ἰνδιῶν, ὅτε ἐσχημάτιζε τὴν ἀθάνατον δόξαν διασήμου συγγραφέως καὶ οἰκονομολόγου;

Ἄλλοι τινὲς μέμφονται τὸ ἐπιτήδευμα, ὅτι καθιστᾷ τὸν μετερχόμενον αὐτὸ λάτρην τοῦ ὕλισμοῦ καὶ ἔρμαιον αὐτοῦ. Ἄν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν τοὺς ἐκ τυφλοῦ τινος συνδυασμοῦ τῶν περιστάσεων πλουτήσαντας ἄλλ' ἀμαθεῖς ὄντας, θέλομεν ἰδεῖν ὅτι αἰεποτε ὁ πλοῦτος ἀπέβη εἰς χεῖράς των εὐεργετικὸς διὰ τὸν κόσμον, καὶ ὀλίγιστοι κατεκλύσθησαν ὑπὸ τοῦ ὕλισμοῦ. Πολὺ δὲ ὀλιγώτερον ἐπηρεασθέντας ἐκ τοῦ ὕλισμοῦ εὐρίσκομεν τοὺς τυχόντας ἐκπαιδεύσεως τακτικῆς ἐμπόρους. Ἡ καταστατικὴ εὐκόλως δύναται νὰ μᾶς ἀποδείξῃ ὅτι τὸ αἰσχρὸν τῆς φιλαργυρίας καὶ πλουτολατρείας πάθος εὐρίσκεται εἰς ἐλάσσονα βαθμὸν παρ' ἐμπόροις ἢ παρ' ἄλλαις τῆς κοινωνίας τάξεσι· διότι πολλάκις πρὸς συμβιβασμὸν ἀμφισθητουμένων ὑποθέσεων ἀταράχως θυσιάζει σοβαρὰς ποσότητας χρημάτων· διότι γενναιότερον παντὸς ἄλλου ἀνταμείβει τοὺς κόπους τῶν ὑπαλλήλων του· διότι εὐκολώτερον δίδει μετοχὴν τῶν κερδῶν του καὶ εἰς τοὺς ἄλλους· καὶ τέλος, διότι ἀφειδῶς χορηγεῖ τὰ πλούτη του πρὸς πᾶν ἀγαθὸν καὶ φιλόανθρωπον ἔργον. Ἐνδοξότερα τούτου ἀπόδειξις πρόκειται

Μόρφωσις καὶ τιμιότης ἀπαραίτητα στοιχεῖα τοῦ ἐμπορίου.

ἡμῖν ἡ Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ ἐμπορίου, τὸ ὁποῖον πρὸ ἐνὸς καὶ ἡμίσεως αἰῶνος διὰ θυσιῶν καὶ ἐνδόξου αὐταπαρνήσεως εἰργάσθη πρὸς ἀνάστασιν καὶ φωτισμὸν τοῦ ἔθνους. Ὁ Ἕλλην ἐμπορος ἀντὶ νὰ ἐξουδενωθῇ ὑπὸ τοῦ ὕλισμοῦ, διὰ τοῦ πλούτου ἀπαθανατίσθη ιδρύσας Σχολὰς, Ἀκαδημίας, Μουσεῖα, Ἀστεροσκοπεῖα, βιβλιοθήκας, βιομηχανικοὺς καὶ πνευματικοὺς ἀγῶνας, ὀρφανοτροφεῖα, πανεπιστήμια. Αὐτὸς ἤδη βραβεύει ποιητὰς, ἐμψυχώνει λογίους, ἐκπαιδεύει ὀρφανὰ, τυπώνει βιβλία, ἀντιπροσωπεύει τὸ ἔθνος εἰς τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης, ὑποστηρίζει τὴν ἐθνικὴν κυβέρνησιν, δοξάζει τὸν Βασιλέα καὶ ἐν ἐνὶ λόγῳ εἶναι ἡ ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος τῶν δυνάμεων τοῦ ἔθνους.

Εἶναι ὁμολογούμενον ὅτι πᾶν ἐπιτήδευμα ἔχει πλεονεκτήματα καὶ ἐλλείψεις συμφυεῖς μὲ τὸ εἶδος τῆς ἐπασχολήσεώς του· καὶ τὸ ἐμπόριον ἔχει τὰ ἰδιάζοντα αὐτῷ καλὰ καὶ κακὰ, ἀλλ' ἡ ἀγωγὴ, ἡ παιδεία, ἡ θρησκευτικὴ ἀνατροφὴ καλῶς διδασκόμενα εἰς τοὺς προωρισμένους εἰς αὐτὸ νέους δύνανται νὰ προφυλάττωσιν αὐτοὺς ἐκ τῶν ἐλλείψεων καὶ τῶν ἐπηρεϊῶν αὐτῶν.

Τοιοῦτον προορισμὸν ἐδώκαμεν εἰς τὸ αὐτοσχέδιον τοῦτο δοκίμιον, ὅπως δηλ. διὰ τῆς ἠθικῆς, διανοητικῆς καὶ πρακτικῆς μορφώσεως καταρτισθῇ ὅσον τὸ δυνατόν ἐντελέστερος ὁ νέος ἐμπορος· ὅπως ἐν τῷ πρακτικῷ αὐτοῦ σταδίῳ ἀναδειχθῇ μέγας διὰ τῆς τιμίας ἀποκτήσεως τοῦ πλούτου, καὶ τῆς λογικῆς χρήσεως αὐτοῦ·—ὅπως ἐν ταῖς ἐξωτερικαῖς σχέσεσιν ἀναδειχθῇ εὐεργετικὸς πρὸς τοὺς ὁμοίους του, πρὸς τὴν πατρίδα

Τὸ πᾶν ἔχασα, τὴν τιμὴν μόνον διέσωσα.

καὶ τὸ ἔθνος·—καὶ τέλος, ὅπως ἐν ταῖς δειναῖς περιστάσεσιν ἀνευρίσκη παρηγορίαν εἰς τὸ παραμυθητικὸν λόγιον παντὸς ἐναρέτου «τὸ πᾶν ἔχασα, τὴν τιμὴν μόνον διέσωσα».—Ἄν ἐκ τοῦ δοκιμίου τούτου εἰς καὶ μόνος ἐμπορος ὠφελήθῃ ἠθικῶς καὶ πνευματικῶς, λογιζόμεθα εὐτυχεῖς, διότι ἐπετύχομεν τοῦ σκοποῦ. Ἄν δὲ ἄλλοι τινὲς φιλοτιμηθῶσιν ἵνα μεμφθῶσι τὴν μέθοδον, τὰς ιδέας, τὰ φρονήματα, καὶ ἐν γένει τὸ σύνολον τοῦ ἔργου τούτου, ὑπενθυμίζομεν αὐτοῖς τὸ Ξενοφώντειον· «Οὐ πάνυ ῥαδίον ἐστὶν εὐρεῖν ἔργον ἐφ' ᾧ οὐκ ἂν τις αἰτίαν ἔχοι· χαλεπὸν γάρ οὕτω τι ποιῆσαι, ὥστε μὴ δὲν ἁμαρτάνειν· χαλεπὸν δὲ καὶ ἀναμαρτήτως τι ποιήσαντα, μὴ ἀγνώμονι κριτῇ περιτυχεῖν.»

Εἰς τὴν συγγραφὴν ταύτην δὲν ἠθελήσαμεν οὐδὲ τὰ συστήματα τῶν σοφῶν νὰ ἐρευνήσωμεν, οὐδὲ τὰς θεωρίας τῶν φιλοσόφων νὰ ἐξελέγξωμεν, ἀλλὰ διὰ τοῦ κοινοῦ νοὸς ν' ἀνακρίνωμεν ὅσα διὰ τῆς πείρας ἐμάθομεν καὶ νὰ βασανίσωμεν πρακτικῶς ὅσα εἰς τοὺς διαφόρους συγγραφεῖς ἀνεγνώσαμεν, λαβόντες ὡς σύνθημα τὸ Ἱπποκράτειον «ἀνακρίνειν τῷ λόγῳ τὰ ἐκ πείρας διδαχθέντα, καὶ τῇ πείρᾳ βασανίζειν τὰς τοῦ λόγου διανοίας».

Τὸ ἐμποριον οὐχὶ ἀπλοῦν ἐπιτήδευμα ἀλλὰ καὶ ἐπιστήμη.

Γ'.

Τί εἶναι τὸ ἐμπόριον.—Τί ἐστὶ τέχνη, τί ἐπιστήμη.—'Εμπορικὰ φαινόμενα.—Τὸ ἐμπόριον καὶ ἡ Πολιτικὴ Οἰκονομία.—'Η ἐπιστήμη τοῦ ἐμπορίου ἢ ἐμπορικὴ οἰκονομία.—'Αμφισβήτησις περὶ τῶν συστατικῶν στοιχείων τῆς ἐπιστήμης διὰ τὸ ἐμπόριον.—Κανονικότης καὶ ἁρμονία τῶν ἐμπορικῶν φαινομένων.

Εἶναι παράδοξον, διατὶ οἱ συγγραφεῖς τοῦ κόσμου νὰ μὴ ἀποφανθῶσιν εἰσέτι περὶ τῆς ὑψηλῆς τοῦ ἐμπορίου σημασίας, ἐνῶ σήμερον αὐτὸ κινεῖ καὶ συγχινεῖ τὸ σύμπαν. Οἱ σοφοὶ εἰσέτι δὲν ἀπεφάνθησαν πῶς πρέπει ν' ἀποκαλῶμεν αὐτὸ ἐπιστήμην, τέχνην ἢ ἐπιτήδευμα. Βιάζομεθα ἐνταῦθα νὰ ἐκφράσωμεν τὴν γνώμην ἡμῶν καὶ τοὺς λόγους ἐφ' ὧν στηρίζομεν αὐτήν, ἵνα δώσωμεν εἰς τοὺς σοφοὺς ἀφορμὴν νὰ ρίψωσιν ἐπὶ τοῦ τάπητος τὸ ζήτημα καὶ ἐρισθῇ θετικῶς ἂν τὸ ἐμπόριον ἦναι καὶ πρέπει νὰ ὀνομάζεται ἐπιστήμη ἢ ἐπιτήδευμα.

Ἐκ τῶν συγγραφέων οἱ Γάλλοι, Ἕλληες καὶ Ἀμερικανοὶ, εἴτε οἰκονομολόγοι, εἴτε ἄλλων ἐμπορικῶν συγγραφῶν συντάκται, οὐδαμοῦ σχεδὸν ὀνομάζουσιν αὐτὸ ἐπιστήμην, ἐνῶ οἱ Γερμανοὶ καὶ Ἰταλοὶ σχεδὸν πάντοτε ἀποδίδουσιν εἰς αὐτὸ τὸν τίτλον τῆς ἐπιστήμης. Ἐκ τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων ὁ διαπρέπων ἐπὶ ἐμπορικῇ καὶ ἐπιστημονικῇ ἱκανότητι Ἰωάν. Σκαλτσούνης συνέγραψεν ὠφέλιμον βιβλίον ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν Ἡ ἐπιστήμη τοῦ ἐμπορίου, πρῶτος παρ' Ἑλλήσιν ὀνομάσας αὐτὸ ἐπιστήμην.

Εἶναι βέβαιον ὅτι τὸ πάλαι καὶ νῦν ἔτι τὸ ἐμπό-

Τέχνη μὲν τὸ πράττειν, ἐπιστήμη δὲ τὸ γινώσκειν.

ριον ἐξασκούμενον μηχανικῶς ἀποτελεῖ ἀπλοῦν ἐπιτήδευμα, περιοριζόμενον εἰς τὰς ἀγοραπωλήσεις ἢ ἀπλᾶς μετασκευάσεις τῶν πρώτων ὑλῶν, ὁμοιάζον τὴν πρακτικὴν ἐξάσκησιν τῆς ἰατρικῆς. Ὅταν ὅμως ἡ πρακτικὴ ἐξάσκησις λάβῃ κύκλους ἐνεργείας ἐκτενέστερους, τότε ἀπαιτεῖ θεωρητικὰς τῆς ἐπιστήμης γνώσεις. Τῶνόντι, κατὰ τὴν ἐποχὴν ἡμῶν δὲν εἶναι ἔργον τοῦ τυχόντος διὰ νὰ ἦναι ὅπως πρέπει ἔμπορος· διότι ὅπου ἂν στρέψῃ τις τὰ βλέμματα αἰσθάνεται τὴν ἀνάγκην γνώσεων, μελέτης καὶ ἐκπαιδεύσεως καταλλήλου, ἐκτὸς μόνον ἂν περιορισθῇ εἰς τὸ ἀπλοῦν τοῦ ἐργαστηριάρχου ἐπιτήδευμα.

Ὁ ἄνθρωπος αἰείποτε διαθέτων τὰς σωματικὰς του δυνάμεις, ἐβιάσθη ὑπὸ τῆς ἀνάγκης καὶ ὠδηγήθη ὑπὸ τοῦ λογικοῦ, ὅπως ἐφεύρῃ τὰ μέσα δι' ὧν νὰ ἐπιτυχάνῃ τὰ ἀναγκαιοῦντα αὐτῷ πράγματα. Ἡ κατοικία, ὁ ἱματισμὸς, ἡ τροφή, τὰ ἀμυντικὰ ὅπλα, τὰ ἄξεστα ἐργαλεῖα εἰσὶν ἀντικείμενα ἐπὶ τῶν ὁποίων κατὰ πρῶτον ἐξεδηλώθη ἡ πνευματικὴ τοῦ ἀνθρώπου δύναμις. Ἡ πρακτικὴ αὕτη ἐκδήλωσις τῶν ἐλευθέρων ἐνεργειῶν τοῦ ἀνθρώπου πρὸς ἱκανοποίησιν τῶν ἀναγκῶν του, ὀνομάζεται τέχνη. Ἄν καλῶς παρατηρήσωμεν, θέλομεν εἶδει ὅτι ἡ μὲν φύσις παράγει αὐτομάτως, τὰ δὲ ζῶα ἐνστιγματικῶς, ὁ δὲ ἄνθρωπος ἐν γνώσει· ἐκ τούτου λοιπὸν προκύπτει ὅτι ἡ τέχνη εἶναι ἡ ἐν γνώσει ἐπενέργεια τῶν πράξεων τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τοῦ αἰσθητοῦ κόσμου.

Ὁ ἄνθρωπος διὰ τῶν αἰσθήσεων καὶ τοῦ λόγου ἀντιλαμβάνεται τὸν ἔσω καὶ ἔξω κόσμον· ἐκ τῶν ἀντιλή-

Ἡ ἀνταλλαγή τῶν προϊόντων τῆς ἐργασίας παρήγαγε τὸ ἐμπόριον.

ψεων τούτων μορφώνει τὰς ιδέας του. Ὁ ὀρθὸς λόγος βασανίζων τὰς ποικίλας τοῦ ἀνθρώπου ιδέας, ἐταξινόμησεν αὐτὰς εἰς τοσοῦτους κανόνας ἀναλλοιώτους καὶ σταθεροὺς ἐν παντὶ τόπῳ καὶ χρόνῳ, καὶ διὰ τῆς ἐρεῦνης ἐμόρφωσε γενικὰς ἀρχὰς καὶ σταθεροὺς νόμους, οἵτινες ὁμοῦ λαμβανόμενοι ἀποτελοῦσι τὴν ἐπιστήμην. Ἡ ἐπιστήμη λοιπὸν εἶναι ἡ ἐνέργεια τῆς διανοίας τοῦ ἀνθρώπου, ἣτις στηρίζεται εἰς τὸ γινώσκειν· ἐνῷ ἡ τέχνη εἶναι ἡ ἐξωτερικὴ τῶν πράξεων τοῦ ἀνθρώπου ἐνέργεια, ἣτις στηρίζεται εἰς τὴν ἐκ συνηθείας ἐτοιμότητα καὶ γύμνασιν τοῦ πράττειν.

Εἰς τὴν νηπιώδη κατάστασιν τῆς ἀνθρωπότητος ἡ τέχνη ἐμπεριεῖχε τὴν ἐπιστήμην, καὶ καθόσον ἡ πεῖρα καὶ αἱ γνώσεις τοῦ ἀνθρώπου ἐπολλαπλασιάζοντο κατὰ τοσοῦτον ἐκ τῶν φαινομένων ἐμόρφονε τοὺς σταθεροὺς νόμους τῆς ὁρατῆς καὶ ἀοράτου φύσεως, καὶ οὕτω πως ἐσχηματίσθη κατ' ὀλίγον τακτοποιουμένη ἡ ἐπιστήμη. Ἡ ἱατρικὴ π. χ. τὸ πάλαι ἦτο πρακτικὴ τέχνη, ἣτις εὐρύνουσα τοὺς κύκλους τῆς ἔδωκεν εἰς τὸν ἄνθρωπον ἀφορμὴν νὰ σχηματίσῃ ἐκ τῆς τέχνης τοὺς ἀναλλοιώτους νόμους, δι' ὧν ἐμορφώθη ἡ ἐπιστήμη τῆς ἱατρικῆς. Πᾶσα γενεὰ ἀνθρώπων ἀπαύστως ἀρύεται γνώσεις ἐκ τοῦ ἀνεξάντλητου ταμείου τῆς φύσεως, ἐπ' αὐτῶν νέαι γενεαὶ νέας ἔτι ἐπιπροσθέτουσι γνώσεις, καὶ οὕτως ἡ ἐπιστήμη ἀπαύστως θησαυρίζει, εὐρύνεται, μυριοπλασιάζεται. Ἐνῷ δὲ ὁ ἄνθρωπος ἀποθνήσκει καὶ αἱ γενεαὶ διαδέχονται ἀλλήλας, ἡ ἀνθρωπότης ζῇ ἀπαύστως καὶ ἡ ἐπιστήμη διαιωνίζεται μετ' αὐτῆς.

Ἡ πολιτικὴ οἰκονομία εἶναι ἡ ἐπιστήμη τοῦ ἐμπορίου.

Ἄν ἐμβριθῶς ἐγκύψωμεν εἰς τὴν μελέτην τῶν ἀρχαιοθέν καὶ ὁσημέραι ὑφισταμένων φαινομένων παρὰ τῷ ἀνθρώπῳ καὶ τῇ πολιτείᾳ, εὐρήσομεν ὅτι αἰετοτε ἡ ἀνθρωπίνη ἐνεργητικότητα ἡσχολήθη ἐντέχνως, σκοπίμως καὶ κανονικῶς. Ἐν τῇ κοινωνικῇ κυφέλῃ πάντες οἱ ἄνθρωποι ἐνεργοῦσι, κινοῦνται, ἐργάζονται διὰ τινος τάξεως καὶ σκοπιμότητος, ὅπως ἐκ τῆς ἐργασίας των πορισθῶσι δι' ἀνταλλαγῆς τὰ πράγματα τῆς ἀνάγκης των. Ἡ ἄπαυστος αὕτη ἀνταλλαγή τοῦ προϊόντος τῆς ἐργασίας ἐκάστου ἐνεργεῖται, ὅτε μὲν δι' ἄλλου προϊόντος, καὶ ἐσχηματίσθη ἐκ τούτου τὸ ἀνταλλακτικὸν ἐμπόριον· ὅτε δὲ διὰ τοῦ νομίσματος καὶ ἐσχηματίσθη τὸ νομισματικὸν ἐμπόριον· ὅτε δὲ καὶ δι' ἀπλῆς ὑποσχέσεως, στηριζομένης ἐπὶ τῆς ἀμοιβαίας πίστεως τῶν συναλλαττομένων, ἐξ οὗ παρήχθη τὸ πιστωτικὸν ἐμπόριον. Ἡ ἀνθρωπότης ἐν τῇ κοινωνίᾳ εἰς τὴν ἄπαυστον ταύτην ἀνταλλαγὴν τῶν ὑπηρεσιῶν καὶ τῆς ἐργασίας ἀσχολεῖται ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι σήμερον. Τῶντι πᾶς ἄνθρωπος ἵνα συντηρηθῇ ἀνάγκην ἔχει νὰ προσφέρῃ ἢ ν' ἀποκτήσῃ τι, ὅπερ ἀνταλασσόμενον νὰ τῷ χορηγῇ τὰ εἶδη τῆς ἀνάγκης του· ὁ γεωργὸς προσφέρει τὰ προϊόντα του, ὁ βιομήχανος τὰ τεχνήματά του, ὁ ἐργάτης τὸν μισθὸν του, ὁ ἔμπορος τὰ κέρδη του, ὁ κτηματίας τὰς προσόδους του κ.τ.λ.

Τοιαύτης φύσεως φαινόμενα παρίστανται ἐν πάσῃ στιγμῇ ἐνώπιον τῶν ὀφθαλμῶν ἡμῶν· εἰσὶ δὲ τοσοῦτον σοβαρὰ καὶ σπουδαῖα, ὅσον καὶ αὐτὴ ἡ ὑπαρξὶς τοῦ ἀνθρώπου· διότι ἐκ τῆς καλῆς ἢ κακῆς διευθετή-

Ἐκ τῶν ἐμπορικῶν φαινομένων ἐμορφώθη ἡ οἰκονομική.

σεως αὐτῶν ἐξαρτᾶται τὸ εἶναι καὶ εὖ εἶναι τῆς ἀνθρωπότητος. Τὰ φαινόμενα ταῦτα, ἐπειδὴ μᾶς παριστῶσιν ἀνταλλαγὴν ὑπὸ τρεῖς ἐπόψεις, καὶ ἡ ἀνταλλαγὴ εἶναι ἐμπόριον, διὰ τοῦτο δικαιούμεθα νὰ τὰ ἀποκαλέσωμεν ἐμπορικὰ φαινόμενα. Ἄν δὲ θεωρήσωμεν τὴν διευθέτησιν, ἐκτίμησιν, καὶ διαρρύθμισιν τῶν φαινομένων τούτων, τότε συνειθίζουσι ν' ἀποκαλῶσι αὐτὰ οἰκονομολογικά. Ἐκ τούτων ἀνευρίσκομεν, ὅπως νῦν ὑπάρχουσι, τὰ ὅρια, τὴν ὕλην, τὴν ἔκτασιν καὶ ἐπασχόλησιν δύο μεγάλων κλάδων τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας. Ἡ τελευταία αὕτη φιλοσοφήσασα ἐπὶ τῶν ὁσημέραι ὑφισταμένων ἐνώπιον ἡμῶν ἐμπορικῶν φαινομένων, κατώρθωσε ν' ἀνεύρῃ ἐξ αὐτῶν τοὺς γενικοὺς νόμους, τὰς καθολικὰς ἀρχάς, δι' ὧν αἱ ὁσοληψίαι διέπονται καὶ ἀρμοδιώτερον ἐνεργοῦνται, καὶ τούτου ἕνεκα ἐπέτυχεν τὴν ἐπωνυμίαν Ἐπιστήμη, ἀφῆσασα εἰς τὸ ἐμπόριον τὴν ἐπασχόλησιν περὶ τῶν μέσων, τῶν τρόπων, τῶν ἀξιῶν, τῶν ὕλων, δι' ὧν ἐνεργοῦνται αἱ ὁσοληψίαι καὶ παράγεται τὸ κέρδος. Ἐν ἄλλαις λέξεσι τὸ ἐμπόριον εἶναι ἡ πρακτική, ἡ δὲ Οἰκονομία ἡ ἐπιστήμη.

Ἡ ἱατρικὴ ἐπιστήμη, ἀφοῦ διδάξῃ τοὺς μαθητευομένους εἰς τὴν Ἀκαδημίαν τὴν φυσιολογίαν, τὴν παθολογίαν καὶ τοὺς λοιποὺς θεωρητικοὺς αὐτῆς κλάδους, ἀποστέλλει αὐτοὺς εἰς τὸ νοσοκομεῖον ἵνα ἐξασκηθῶσιν εἰς τὸ θεραπεύειν πρακτικῶς, ὁδηγούμενοι ἐκ τῆς θεωρίας. Ταῦτ' ἔπρεπε νὰ συμβαίνει καὶ εἰς τοὺς σπουδάζοντας τὴν νῦν λεγομένην Πολιτικὴν Οἰκονομίαν. Διατὶ ὅμως οἱ οἰκονομολόγοι παρεδέχθησαν δύο λέξεις,

Ἀπαιτεῖται ἀμοιβαία ἔρευνα τῆς πείρας καὶ τῆς θεωρίας.

ἵνα διὰ τῆς μιᾶς ἐκφράζωσι τὴν ἐπιστήμην τῆς Οἰκονομίας, διὰ δὲ τῆς ἄλλης τὴν πρακτικὴν τῆς, ἣτις ὀνομάζεται ἐμπόριον; ἢ ἂν παρατηρήσῃ τις κάλλιον, διατὶ ἐχώρισαν τὴν θεωρίαν ἀπὸ τὴν πρακτικὴν; Τὸ ζήτημα τοῦτο ἐνδιαφέρει σοβαρώτατα τοὺς ἐμπορευομένους, καὶ εἶναι ἀνάγκη ἐμβριθῶς νὰ ἐγκύψωμεν εἰς αὐτὸ, στηριζόμενοι εἰς τὸ σύμβολον ἡμῶν, ὅπερ ἐστὶ, νὰ ζητήσωμεν τὸν λόγον τῶν ὄσων ἐκ πείρας ἐμάθομεν, καὶ νὰ βασανίσωμεν διὰ τῆς πείρας τὰς θεωρίας τοῦ πνεύματος.

Οἱ οἰκονομολόγοι ὥρισαν τὴν Πολιτικὴν Οἰκονομίαν ἐπιστήμην ἐξετάζουσιν τὴν παραγωγὴν, τὴν ἀνταλλαγὴν, τὴν διανομὴν καὶ τὴν κατανάλωσιν τοῦ πλούτου, ἥτοι τῶν πραγμάτων ὅσα ἱκανοποιοῦσι τὰς ἀνάγκας τοῦ ἀνθρώπου. Σημειωτέον ὅτι οἱ συγγραφεῖς διαφωνοῦσι περὶ τοῦ ὀνόματος αὐτῆς· οἱ μὲν λέγοντες αὐτὴν Κοινωνικὴν Οἰκονομίαν κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν ἰδιωτικὴν οἰκονομίαν, οἱ δὲ Βιομηχανικὴν Οἰκονομίαν, οἱ δὲ Πλουτολογίαν ὅπερ καὶ φαίνεται ἡμῖν ἐκφραστικώτερον. Ἄς ἐρευνήσωμεν ἤδη ἐν πρὸς ἐν τὰ ἀντικείμενα αὐτῆς. α) Τὸ περὶ παραγωγῆς μέρος πραγματεύεται τὰ περὶ βιομηχανίας ἐν γένει, ἣτις κατὰ τὸ γράμμα καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ ἐμπορικοῦ νόμου χαρακτηρίζεται ὡς ἐμπόριον. β) Τὸ περὶ ἀνταλλαγῆς μέρος πραγματεύεται τὴν κυκλοφορίαν τοῦ πλοῦτος, τὰς ἀξίας, τὰς τιμὰς, τὸ νόμισμα, τὴν πίστιν, τὰς τραπεζάς, τὸ ἐμπόριον καὶ τὰ διάφορα αὐτοῦ συστήματα, ἅτινά εἰσιν αὐτόχρημα τὸ ἐμπόριον. γ) Τὸ περὶ

Τὸ ἐμπόριον ἔχει τὰ συστατικά, δι' ὧν ἀπαρτίζεται ἐπιστήμη.

διανομῆς πραγματεύεται περὶ τῶν μισθῶν, τοῦ τόκου, τῶν κερδῶν, τῶν ἐκφορίων, τοῦ πληθυσμοῦ, καὶ ταῦτ' εἰσιν ἐμπορικὴ ὕλη. δ') Τὸ περὶ καταναλώσεως πραγματεύεται τὰ δημόσια χρέη, τοὺς φόρους, τοὺς δασμοὺς, ἅτινά εἰσιν ἀντικείμενα τῆς ἐπασχολήσεως τοῦ ἐμπορίου. Διατί λοιπὸν, ἐνῶ τὰ ἀντικείμενα, ἡ ὕλη, ἡ γλῶσσα, καὶ αὐτὴ ἡ λογικὴ τῆς εἶναι ἐμπορικὴ, διατί, λέγω, νὰ μὴ λέγεται ὀρθῶς καὶ δικαίως Ἐμπορικὴ Οἰκονομία, ἢ κάλλιον Ἐπιστήμη τοῦ Ἐμπορίου; !!

Οἱ οἰκονομολόγοι εἰς τὴν λέξιν ἐμπόριον δὲν ἔδωκαν τὴν ἀληθῆ καὶ ἐκτενῆ σημασίαν τῆς λέξεως, ἣν ὁ νομοθέτης σοφῶς ἀπέδωκεν. Ἐν ἐκ τῶν δύο λοιπὸν, ἡ οἱ οἰκονομολόγοι ἢ ὁ νομοθέτης σφάλλει. Ἄν παραδεχθῶμεν νὰ ὀνομάσωμεν αὐτὴν ἐπιστήμην τοῦ ἐμπορίου, τότε ἱκανοποιοῦνται τὰ πάντα καὶ θεωρητικῶς καὶ πρακτικῶς· διότι ἡ ἐπιστήμη αὕτη διδασκομένη εἰς τὰ Λύκεια, εἰς τὰ σχολεῖα τῶν τεχνῶν, εἰς τὰ τοῦ ἐμπορίου, προτίθεται νὰ μορφώσῃ ἐπιστήμονας ἐμπόρους ἐν γένει.

Ἐπὶ τῶν λόγων τούτων στηριζόμενοι τοῦ λοιποῦ θέλομεν ἀποκαλεῖ τὸ ἐμπόριον ἐπιστήμην, ἐννοοῦντες αὐτὸ, ὅπως ὁ νεώτερος πολιτισμὸς τὸ ἐπεξέτεινε καὶ τὸ ἐνίσχυσε.

Πολλοὶ ἔξοχοι ἄνδρες κατηγοροῦσι τὴν ἐπιστήμην τοῦ ἐμπορίου, ὡς ἐγώστικὴν, μεροληπτικὴν εἰς τὰς θεωρίας τῆς, κτλ. διατεινόμενοι μάλιστα ὅτι τὰ φαινόμενα αὐτῆς διευθύνονται ὑπὸ τοῦ αὐτομάτου, ὑπὸ τῶν περιστάσεων, ἢ ὑπὸ τυχρῶν τινων συμβάντων, ἐπομένως ὅτι δὲν παρέχουσι τὰ σοβαρὰ καὶ διαρκῆ

Ἡ ἐνότης ἐν ποικιλίᾳ ὑπάρχει εἰς τὰ ἐμπορικὰ φαινόμενα.

ἐκεῖνα στοιχεῖα, ἅτινα ἀπαιτοῦνται πρὸς σχηματισμὸν ἐπιστήμης. Ἄν ὁ ἀστρονόμος ἀνευρίσκη εἰς τὰ φυσικὰ φαινόμενα τάξιν, κανονικότητα καὶ ἁρμονίαν, καὶ ἐπ' αὐτῶν στηριζόμενος ἠδυνήθη νὰ μορφώσῃ τὴν ἐπιστήμην τῆς ἀστρονομίας· ἂν ὁ φιλόσοφος ἠδυνήθη ν' ἀποκαλύψῃ τοὺς ἐν τῷ ἀνθρωπίνῳ πνεύματι κανονικοὺς νόμους τῆς νοήσεως, δι' ὧν ἀνίδρυσε τὴν ἐπιστήμην τοῦ πνεύματος, τὴν ἐπὶ τῶν φυσικῶν καὶ πνευματικῶν φαινομένων στηριζομένην φιλοσοφίαν· πῶς εἶναι δυνατόν μόνον τὰ ἐμπορικὰ φαινόμενα νὰ ὡσι τυχαῖα, ἀκανόνιστα, ἀβάσιμα καὶ ἀνεπίδεκτα τάξεως, ἁρμονίας καὶ τελειοποιήσεως; Εἰς ὅλα τὰ εἶδη τῶν φαινομένων ὁρατῶν τε καὶ ἀοράτων ἀνευρίσκομεν τὸν ὑπέρτατον τύπον τῆς δημιουργίας δηλ. τὴν ἐνότητα ἐν τῇ ποικιλίᾳ· διατί πεισματωδῶς εἰς μένα τὰ ἐμπορικὰ φαινόμενα νὰ μὴ ἐμβλέπωμεν τὸν γενικὸν τῆς δημιουργίας τύπον; διατί εἰς αὐτὰ μόνον ἐξαιρετικῶς ν' ἀποδώσωμεν τὸ τυχερὸν, τὸ ἀκανόνιστον, τὸ ἀντιφαιτικὸν μάλιστα; Οὐχί! Οὐδὲν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ ὑπάρχει τυχαῖον, ἀλλ' ἅπασαι αἱ διανοητικαὶ καὶ σωματικαὶ αὐτοῦ ἐνέργειαι διευθύνονται ὑπὸ τοῦ ὀρθοῦ λόγου, ὅστις τὸν διακρίνει ἀπὸ τὰ ζῶα καὶ ἀπὸ τὴν τυφλὴν μηχανήν. Ὁ λόγος διευθύνει τὰς ἐνεργείας τοῦ πνεύματος καὶ τοῦ σώματος μετὰ σκοπιμότητος πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ προτιθεμένου σκοποῦ· προκαλοῦνται δὲ αὐτὰ ὑπὸ μιᾶς ὑπερτάτης καὶ ἀπαύστου φυσικῆς ἀνάγκης δηλ. τῆς ὑπάρξεως. Θὰ ἦτο λοιπὸν ἄτοπον καὶ παράδοξον νὰ ὑποθέσωμεν, ὅτι ἡ ἐργασία, ἡ ἀνταλλαγή, τὸ νόμισμα, ἡ ἀγοραία ἀξία καὶ τιμὴ, δὲν

Ἡ ἐμπορικὴ διαρρύθμιζει τὰ συμφέροντα τῆς ἀνθρωπότητος.

ἔχουσι τάξιν τινά, καὶ νόμους, δι' ὧν διευθύνονται· ἄλλ' ὅτι, κατὰ τὸ λέγειν τῶν ἐχθρῶν τῆς ἐπιστήμης, τὰ φαινόμενα ταῦτα εὗρηνται εἰς ἀντίφασιν, διαμάχην, καὶ σύγχυσιν. Ἡ ἐπιστήμη εἰς ταῦτα ἀπολογεῖται, ἀποδεικνύουσα ὅτι ἡ φαινομενικὴ τῶν συμφερόντων διαμάχη ἐν τῷ συναγωνισμῷ, δὲν εἶναι σύγχυσις, ἀλλ' ἀντιδραστικὴ τις δύναμις ἐπαναφέρουσα τὴν τάξιν καὶ ἁρμονίαν· ὅτι ἡ φαινομένη ἀντίφασις καὶ ἀταξία ἐπισπεύδουσι τὴν ἁρμονίαν, καὶ προκαλοῦσι τὴν τάξιν. Μήπως καθ' ἡμέραν δὲν βλέπομεν ὁ συναγωνισμὸς νὰ ἐκβιάζῃ τὸν ἔμπορον, νὰ σπεύσῃ ὅπως συμμορφωθῇ πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις τῆς εὐωνίας τοῦ καταναλωτοῦ; Μήπως ἡ τιμὴ τῆς ἐργασίας [ὁ μισθὸς] δὲν ἔχει κανόνας τινάς, δι' ὧν ὑψοῦται ἢ ἐκπίπτει; Ἐκ τούτων συμπεραίνομεν ὅτι ἡ ἐπιστήμη τοῦ ἐμπορίου, ὡς καὶ πᾶσα ἄλλη, ἔχει τοὺς καθολικοὺς νόμους καὶ τὰς γενικὰς ἐκείνας ἀρχάς, δι' ὧν ἡ ἀνθρωπότης εἰς τὸν ἅπαντα αἰῶνα θὰ δύνηται νὰ ρυθμίσῃ τὴν ἐνεργητικότητά της, τὰ συμφέροντά της, τὰς δοσοληψίας της, ὅπως δι' αὐτῶν φθάσῃ εἰς τὸν ὑπέρτατον ὅρον τῆς εὐημερίας. Ἄνευ τῆς ἐφαρμογῆς τῶν ἀρχῶν, ὁ ἄνθρωπος ματαίως ἤθελε ποτίζει τὴν γῆν διὰ τῶν ἰδρώτων του, ματαίως ἤθελεν ἐκτιλύσσει τὴν ἐνεργητικότητά του, ματαίως ἤθελεν ἐπικαλεῖται ἀπαύστως τὴν τάξιν καὶ ἁρμονίαν εἰς τὰς πράξεις. Τότε δὴ τότε ἤθελεν ὑπὸ τοῦ καμῆτου καταφθαρῇ, καὶ ὑπὸ τῶν μόχθων καταβληθῇ, ἢ δὲ στασιμότης ἤθελεν εἶσθαι τὸ τέλος τῶν προσπκθειῶν αὐτοῦ.

Ὁ ἐπιστήμων ἔμπορος ἀνάγκη πολυτρόπως νὰ μορφωθῇ.

Δ'.

Ἀνάγκη εἰδικῆς μορφώσεως τοῦ ἐμποροῦ. — Φυσικὴ καὶ διανοητικὴ μόρφωσις. — Τρόπος ἐκπαιδεύσεως. — μαθημετα — μέθοδος. — Μορφώσις χριστιανικὴ, ἠθικὴ καὶ πρακτικὴ.

Ἵνα διανύσῃ ὁ ἔμπορος ἀξιοπρεπῶς καὶ ἐντίμως τὸ εὐρὺ στάδιον, ὃ διεχάραξεν ὁ νεώτερος πολιτισμὸς, ἵνα ἐπιτυχῶς καὶ ἐνδύξως ἐκπληρώσῃ τὸν προορισμὸν, τοῦ ὁποῖου τὸ μεγαλεῖον ἐξεθέσαμεν ἐν τοῖς ἔμπροσθεν, κατεπείγουσα ἀνάγκη ὑπάρχει, ἵνα μορφωθῇ ἐκ νεότητός του καλῶς, ὅπως ἀναπτύξῃ συντελεστικῶς τὰς σωματικὰς καὶ πνευματικὰς τοῦ δυνάμεις πρὸς ἐκπλήρωσιν τῆς ἀποστολῆς του.

Ἐπειδὴ τὸ ἐπάγγελμα τοῦτο εἶναι ἐπίπονον καὶ πλήρες διανοητικῆς καὶ σωματικῆς ἐνεργείας, ἀνάγκη νὰ μορφωθῇ ὁ ἔμπορος εἰς τρόπον ὥστε νὰ ἀντέχῃ εἰς τὰς ποικίλας τῆς ἐξασκήσεώς του περιπετείας. Ἐπειδὴ δὲ ὁ ῥηθεὶς προορισμὸς δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἐκπληρωθῇ εὐστόχως, ἄνευ τῆς καλλιέργειας τῶν σωματικῶν καὶ πνευματικῶν δυνάμεων· διὰ τοῦτο ἀποβαίνει σπουδαιότατῃ ἡ ἀνάγκη τῆς ἐν καιρῷ εὐθέτω καὶ μεθοδικῷ τρόπῳ φυσικῆς, διανοητικῆς, ἠθικῆς καὶ πρακτικῆς μορφώσεως.

Ἐν ὑγιεῖ σώματι κατοικεῖ ὁ ὑγιὴς νοῦς.

Ὁ ἄνθρωπος ἐπλάσθη ἐκ σώματος καὶ πνεύματος, τὰ ὅποια τοσοῦτόν εἰσι στενωῶς συνδεδεμένα, ὥστε ἡ καχεξία τοῦ ἐνὸς ἐπιφέρει χαλάρωσιν εἰς τὸ ἕτερον.

Οἱ ἄρχαῖοι Ἕλληνες εἶχον ἄριστα ἐννοήσει τὴν ἀλήθειαν ταύτην, καὶ διὰ τοῦτο ἐπεμελοῦντο σπουδαίως τὴν σωματικὴν τῶν νέων ἀνάπτυξιν· διότι ἐφρόνουν δικαίως ὅτι ἐν ὑγιεῖ σώματι κατοικεῖ ὁ ὑγιὴς νοῦς. Ἐφρόνουν δὲ ὅτι πᾶσα καλὴ ἀνατροφή ἐκ τῆς σωματικῆς ἄρχεται. Τούτων ἕνεκα δεόν ἐν τῇ μορφώσει τοῦ ἐμπορίου νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ἡ σωματικὴ ἀνάπτυξις· διότι σῶμα ἀσθενὲς καὶ καχεκτικὸν ἐπιφέρει σοβαρώτατα προσκόμματα ἐν τῇ ἐξασκήσει τοῦ ἐμπορικοῦ ἐπαγγέλματος. Ἡ ἀκροσφαλὴς ὑγεία, τὰ νωθρὰ μέλη, τὸ καχεκτικὸν καὶ χαῦνον σῶμα παρέχουσι σπουδαῖα ἐμπόδια εἰς τὸν καρτερικὸν καὶ ἐπίπον τοῦ ἐμπορίου βίον. Νοῦς κατοικῶν ἐν σαθρῷ σώματι ἀποβαίνει νωθρὸς καὶ ἐκτεθηλυμένος. Αἱ σωματικαὶ ἀσκήσεις καὶ ἡ εὐρωστία καθιστῶσιν αὐτὸν ἱκανὸν νὰ διέλθῃ τὰς κακουχίας καὶ περιπετείας τῶν ἐργασιῶν του, τὰς κατὰ καιροὺς τῶν περιηγήσεων στερήσεις, καὶ πᾶν ἄλλο πρόσκομμα, ὅπερ ὡς ἐκ τῆς ποικιλίας τῶν ἀσχολήσεών του ἀπαντᾷ.

Τὰ πρῶτα βήματα τοῦ ἐμπορικοῦ σταδίου ἀπαιτοῦσι πρὸ πάντων ἐνεργητικότητα καὶ θάρρος, ἅτινα ἀδύνατον νὰ κατέχῃ τις ἄνευ τῆς εὐρωστίας. Αἱ προβλέψεις τῶν προϊόντων, ἡ ἐκ διαφορῶν μερῶν συνάθροισις εἰς ἓνα λιμένα ἢ κέντρον τῶν προβλεφθέντων εἰδῶν, αἱ φορτώσεις, αἱ διάφοροι ἐργολαβίαι, αἱ τολ-

Διὰ τῆς καρτερικῆς ἐνεργείας διευθύνονται αἱ ὑποθέσεις.

μηραὶ ἐπιχειρήσεις καὶ ἅπασα ἡ ἐνεργητικὴ ὑπηρεσία ἀπαιτοῦσι κατεπειγόντως σῶμα εὐστροφον καὶ ἐξησκημένον εἰς τὰς κακουχίας καὶ τὰς στερήσεις· ἀπαιτοῦσι πόδας, ἐνίοτε δὲ καὶ χεῖρας ῥωμαλέας· ἄλλως, μένει ἀδρανὴς καὶ περίλυπος θεατὴς τῶν καταστρεφόμενων αὐτοῦ συμφερόντων· ἐνῷ διὰ τῆς ἐπιμόνου, καρτερικῆς καὶ ἀνδρικῆς ἐνεργείας αὐτὸς ἀφ' ἑαυτοῦ διευθύνει τὸν ῥοῦν τῶν ὑποθέσεών του, χωρὶς οὐδέποτε νὰ γίνηται ἔρμαιον τῆς φορᾶς τῶν περιστάσεων καὶ τῶν περιπετειῶν.

Ὁ Δημιουργὸς πανσόφως ἐπροίκισε τὸν ἄνθρωπον διὰ πολυτίμων κεφαλαίων, ἅτινα ἐπιτηδεύως καὶ ἐντέχνως ἐκμεταλλεύμενα ὁ ἄνθρωπος, δύναται νὰ φθάσῃ ἀσφαλῶς εἰς μέγιστον βαθμὸν προαγωγῆς καὶ δόξης. Ἡ δραστηριότης ἀφ' ἐνός, ἡ χρῆσις τοῦ χρόνου ἀφ' ἑτέρου, ὁ καλὸς ὑπολογισμὸς εἰς τὰς πράξεις του, ἀποτελοῦσι τὰ πρῶτα κεφάλαια τοῦ ἐμπορίου, καὶ δι' αὐτῶν τὸ πρῶτον μορφώνει τὴν ὑπαρξιν, δι' αὐτῶν στερεοῦται καὶ δι' αὐτῶν μεγαλύνεται. Δι' ἑλλειψιν σωματικῆς εὐρωστίας στερεῖται τῶν ἐργασιῶν, ἃς στηριζόμενος ἐπὶ τῆς σωματικῆς του ἐνεργείας ἡ δύνατο νὰ ἐπιχειρισθῇ. Ἡ ἀδυναμία μαραίνει τὴν ἐνεργητικότητα, σπαταλεῖ καὶ καταναλίσκει τὸν χρόνον, χαυνώνει τὸν νοῦν, μᾶς στερεῖ πολυτίμου πείρας, καὶ οὐδέποτε μᾶς ἐπιτρέπει νὰ ἐγκύψωμεν εἰς τοὺς βαθεῖς καὶ κριτικούς ὑπολογισμοὺς, δι' ὧν ἐξαπραλίζεται ἡ ἐπιτυχία πάσης ἐπιχειρήσεως ἢ ἐργολαβίας. Τὸ ἀδύνατον σῶμα δὲν μᾶς ἐπιτρέπει νὰ ἐργασθῶμεν εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις μας, ὅπως ἐκ τῆς ἐπασχολήσεως ταύτης

Ἡ ἐπιτυχία ἐξαρτᾶται καὶ ἐκ τῆς σωματικῆς εὐεξίας.

ἀποκτήσωμεν πεῖραν, ἥτις χορηγεῖ νεῦρα εἰς τὸ ἐπιχειρηματικὸν πνεῦμα. Ὁ καχεκτικὸς ἔμπορος δύναται ἐπὶ τῆς τραπέζης τοῦ γραφείου του νὰ σχεδιάζῃ, μάλιστα δὲ καὶ νὰ ἐφευρίσκη ἐπωφελεῖς κερδοσκοπίας, ἀλλὰ τοὺς ὑπολογισμοὺς τῆς ἐφαρμογῆς δὲν θὰ δυνηθῇ ὀρθῶς καὶ ἀκριβῶς νὰ ἐπαριθμήσῃ καὶ θὰ ἀναγκασθῇ νὰ ἐμπιστευθῇ τὴν ἐκτέλεσιν εἰς ἄλλον, ὅστις εἴτ' ἐξ ἀγνοίας, εἴτ' ἐκ ῥαθυμίας, εἴτ' ἐκ κακοβουλίας παρεκκλίνει τῆς προχαραχθείσης ὁδοῦ ἐν τῇ ἐκτελέσει καὶ ἀντὶ ὠφελείας προκύπτει ζημία, ἐνίοτε δὲ καὶ καταστροφή. Πᾶσα σοφία, πᾶσα εὐφυΐα, πάντα τὰ καλὰ προτερήματα, χάνουσι τὴν ἀξίαν των διὰ τὸν ἔμπορον, ὅταν δὲν δύνηται νὰ τρέξῃ δραστηρίως εἰς τὴν ἐπιθεώρησιν καὶ διοργάνωσιν τῶν ὑποθέσεων του. Ἡ πρακτικὴ σοφία, ἡ ἐμπειρομάθεια, ἀρεταὶ τοσοῦτον ἀναγκαῖαι διὰ τὸν χειρισμὸν τῶν ὑποθέσεων, δὲν ἀποκτῶνται ἄλλως εἰμὴ διὰ τῆς σωματικῆς ἐνεργείας εἰς τὴν διαχείρησιν. Εἰς τὴν ἐμπορικὴν γλῶσσαν τί ἄλλο σημαίνει διεύθυνσις, ἡ ὁδηγία καὶ ἐπίβλεψις τῶν ἐπιφορτισμένων τὴν ἐκτέλεσιν ἐπιχειρήσεως γενομένη διὰ τοῦ νοῦς, τῶν ὀφθαλμῶν, τῶν χειρῶν; Ἐλλείπει σωματικῆς ἐνεργείας ὁ εὐφυέστερος κερδοσκόπος, ὁ ἐμπειρότερος βιομήχανος, ὁ ἐπιτηδειότερος πλοίαρχος ἀποβαίνει κατώτερος τοῦ ἀμαθεστέρου παντοπώλου, τοῦ ἀπλουστέρου τεχνίτου, τοῦ κοινοτέρου ναύτου.

Εἶναι μαθηματικὴ ἀλήθεια, ὅτι κατὰ μέγα μέρος ἡ ἐπιτυχία τοῦ ἐμποροῦ ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς σωματικῆς εὐρωστίας· δὲν εἶναι δὲ σπάνια τὰ παραδείγματα ἐκπληκτικῆς εἰς τὸ ἐμπόριον ἐπιτυχίας ἀνδρῶν προα-

Ὁ ἄνθρωπος τοσοῦτον δύναται ὅσον γινώσκει.

χθέντων εἰς τὸν ὕψιστον βαθμὸν, οὐδὲν ἄλλο κεφάλαιον ἐχόντων, εἰμὴ τὴν φρόνιμον ἐξάσκησιν τῶν σωματικῶν δυνάμεων, τὴν ἀδάμαστον ἐνεργητικότητα καὶ τὴν ἥρωϊκὴν καρτερίαν.

Οἱ μέλλοντες νὰ παιδαγωγήσωσι τοὺς νέους ἐμπόρους ὀφείλουσι νὰ λάβωσιν ὑπ' ὄψιν, ὅτι τὸ ἀνθρώπινον σῶμα σύγκειται ἐκ σώματος καὶ ψυχῆς, καὶ ἐπομένως ὅτι καθήκον ἔχουσι νὰ καλλιεργήσωσι ταῦτα ἐν ἴσῃ μοίρᾳ, προσέχοντες μὴ, τοῦ ἐνὸς ἀναπτυσσομένου ὑπερμέτρως, βλαθῇ τὸ ἕτερον. Κατὰ τὴν ἀνάπτυξιν αὐτῶν, ἡ σχηματίζονται πελώριοι ἀθληταί, ἡ νάνοι ῥεμβασταί, σχολαστικοὶ καὶ πολῖται τοῦ αἰθερίου κόσμου, ἡ σκληροὶ, ἀναίσθητοι καὶ ἀφιλότιμοι σαρφισταί. Ἄν θέλωμεν οἱ παιδαγωγούμενοι νὰ ἔχωσι δραστηρίαν ἐνεργειαν, λογικὴν θέλησιν καὶ εὐγενῆ αἴσθησιν, οὕτως πῶς ἀνάγκη νὰ ἐπιληφθῶμεν τῆς παιδαγωγίας. Οὕτω καταβάλλονται τὰ στερεὰ θεμέλια τοῦ ἐμπορικοῦ βίου· διὰ τοῦ τρόπου τούτου ἀποκτᾶται ἀκμαῖος νοῦς ἐν σώματι εὐρώστῳ, ὅστις ἀργότερα μᾶς εἶναι τοσοῦτον ἀναγκαῖος διὰ τὰς θεωρητικὰς σπουδὰς καὶ τὴν ἐπίπονον διανοητικὴν ἐργασίαν.

Ὁ μέγας τῆς Ἀγγλίας φιλόσοφος Βάκων ἔλεγεν ὅτι «ὁ ἄνθρωπος τοσοῦτον δύναται ὅσον γινώσκει». Ἀριστα ἐξέφρασεν ὁ φιλόσοφος τὴν ἰσχὺν τοῦ πνεύματος ἐπὶ τῆς ὕλης, θεωρήσας αὐτὴν μηδὲν ἐνώπιον τῆς ἰσχύος τοῦ λόγου καὶ τῆς θελήσεως. Ἰνα δὲ πολλὰ δύνηται ὁ ἔμπορος, ἀνάγκη πολλὰ νὰ γινώσκη· διότι εὐρισκόμενος εἰς ἐπαφὴν μετ' ὅλων τῶν τάξεων τῆς κοινωνίας ἐν τε τῇ πατρίδι καὶ ἐν τῇ ἄλλο-

Ἡ παιδεία καθιστᾷ τὸν ἔμπορον ἐνάρετον καὶ πλούσιον.

δαπῇ, ἀνάγκη νὰ γνωρίζῃ οὐ μόνον τὰ τῆς ἐπιστήμης ἴδια, ἀλλὰ καὶ πλεῖστα ἄλλα, ἅτινα συνδυαζόμενα μετὰ τῆς πείρας, καθιστῶσιν αὐτὸν τελειότερον τύπον τοῦ πρακτικοῦ ἀνθρώπου. Ἡ πείρα ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ ἀποκτᾶται διὰ κόπων, μόχθων, κινδύνων, ζημιῶν, ἐνίοτε δὲ καὶ διὰ σπουδαίων θυσιῶν· ἂν ὅμως ἡ παιδεία δὲν κατέστησε τὴν κρίσιν ὑγιᾶ, τὴν διάνοιαν πεφωτισμένην, τὴν ψυχὴν εὐαίσθητον καὶ τὴν φαντασίαν ὀργῶσαν, τότε ἡ πείρα ἀποκτᾶται διὰ πολὺ μεγαλύτερων θυσιῶν καὶ ζημιῶν. Ἡ παιδεία ὀξύνει τὰς διανοητικὰς δυνάμεις, ἐξασκεῖ τὴν κρίσιν, ἐμπνέει θεϊκῶς τὴν ψυχὴν, ὥθει τὴν καρδίαν νὰ αἰσθάνηται ἐπωφελῶς, ρυθμίζει τὰς ἐνεργείας τῆς φαντασίας καὶ καθιστᾷ ὑφ' ὅλας τὰς ἐπὶφεις τὸν ἄνθρωπον τελειότερον.

Ἄν ἡ παιδεία ἦναι ὠφέλιμος εἰς πᾶσαν ἐπιστήμην καὶ ἐπιτήδευμα, εἰς τὸν ἔμπορον ὅμως ἰδιαιτέρως περιποιεῖ ἱκανότητος σπουδαιοτάτας, διότι τὸν ὁδηγεῖ εἰς τὴν περιστροφὴν τῶν περιστάσεων καὶ εἰς τὴν ἐξ αὐτῶν ὠφέλειαν· τὸν διδάσκει τρόπους ἐργασίας καὶ ἐπιχειρήσεων τελειότερους· τὸν καθιστᾷ ἐπιτηδειότερον καὶ σοφώτερον εἰς πᾶν ἔργον. Ὁ πεπαιδευμένος ἔμπορος θεωρεῖ τὰς ὑποθέσεις του διὰ βλέμματος καὶ διανοίας βαθυτέρας· αἰσθάνεται ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ἑαυτὸν πλουσιώτερον, ἀνεξάρτητον, ἐνάρετον· ἀποκτᾷ τὴν εἰς ἑαυτὸν πεποίθησιν, ἥτις καθιστᾷ αὐτὸν μέγαν οὐχὶ διὰ τὰ πολλὰ ἢ ὀλίγα χρήματα, ἀλλὰ διὰ τὴν ἱκανότητα καὶ τὰς ἀρετὰς αὐτοῦ. Οἱ νεώτεροι Ἕλληνες ἐμποροῦμενοι ὑπὸ τοῦ πνεύματος τῆς κλασικῆς ἀρχαιότητος, περὶ πολλοῦ ἐποίησαντο τὴν παιδείαν, καὶ

Διὰ τοῦ ἐμπορίου ἡ Ἑλλὰς ἔζησε καὶ θὰ ἀποκατασταθῇ.

ὁσημέραι προσπαθοῦσι ν' ἀνακτήσωσι τὰς ἐπιστήμας, ἀλλὰ δυστυχῶς διὰ τὴν ἐμπορικὴν ἐκπαίδευσιν τῶν νέων οὐδόλως φροντίζουν, καὶ σύντομος ἀπόδειξις ἐστὶν ἡ ἔλλειψις εἰδικῶν ἐμπορικῶν σχολῶν. Ἐν πληρῇ 19 αἰῶνι πιστεύουσι σοβαρῶς ἐν Ἑλλάδι, καὶ τῶν ἀρίστων νεομαθῶν μὴ ἐξαιρουμένων, ὅτι δὲν χρειάζεται εἰς τὸν ἔμπορον ἄλλη σπουδὴ εἰμὴ τὰ κοινὰ γράμματα, διότι διὰ τῆς τριβῆς μορφοῦται. Τούτου ἕνεκα μέχρι σήμερον οὐδεὶς ἐξῆλθε τῶν ἐκπαιδευτηρίων τῆς Ἑλλάδος ἔμπορος περιωπῆς ἀξίας τοῦ νῦν αἰῶνος. Δὲν καυχώμεθα βεβαίως ἂν ἡ ὅλως ἀτομικὴ ἐλληνικὴ ἱκανότης ἔστησε πανταχοῦ ἐμπορικὰ τρόπαια· θὰ ἐκαυχώμεθα ἂν διέπρεπεν ἐπὶ ἐμπορικῇ σοφίᾳ καὶ πολυμαθείᾳ. Τοῦτο δικαιοῦμεθα πικρῶς νὰ παραπονεθῶμεν, διότι πλεῖστοι ἐξεληθόντες τῶν γυμνασίων καὶ πανεπιστημείων ἠδύναντο νὰ ὦσι νῦν ἐπιστήμονες ἔμποροι, ἱκανοὶ νὰ διαχειρίζωνται τραπεζας, ἀσφαλείας, βιομηχανικὰς ἐταιρίας, καὶ πλεῖστα ἄλλα, τὰ ὅποια ἀναρμοδίως πᾶν προσκαλοῦνται νὰ διευθύνωσιν ἄλλοι μὴ ἔμποροι. Πρὸς Θεοῦ, φθάνει πλέον τοσούτων αἰώνων ἀμάθεια καὶ προλήψεις! Ἄς ἐμβλέψωμεν εἰς τὸ ἔνδοξον μέλλον τοῦ Ἑλληνικοῦ ἐμπορίου, ἃς τὸ φωτίσωμεν, ἃς τὸ ἐμψυχώσωμεν· διότι δι' αὐτοῦ ἐξήσαμεν, δι' αὐτοῦ ὑπάρχομεν καὶ δι' αὐτοῦ θὰ δοξασθῶμεν. Ἄς μιμηθῶμεν τοὺς πεφωτισμένους ἔμπορους τῆς Ἀγγλίας, τῆς Ὀλλανδίας, τοῦ Βελγίου· ἃς ἀποδυθῶμεν ἀνδρικῶς εἰς τὸν ἔνδοξον τοῦ παγκοσμίου ἐμπορίου συναγωνισμόν, ὀπλισμένοι ὄντες διὰ γνώσεων καὶ ἀνατροφῆς καταλλήλου· διότι ἄλλως θὰ ἀπολέσω-

Ἡ μόρφωσις τοῦ ἐμπορίου ἔσεται κατὰ τὸν προορισμὸν του.

μεν τὴν ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἐμπορικὴν ἡμῶν ὑπεροχὴν.

Ἐν Ἑλλάδι ἡ ἐμπορικὴ ἐκπαίδευσις εἶναι εἰσέτι ἀτελής· διότι εἰς τινὰ μόνον γυμνάσια διδάσκονται ἐμπορικά τινὰ μαθήματα ἀνεπαρκῇ πρὸς μόρφωσιν ἐπιστήμονος ἐμπορίου. Ἐν ἀπάσῃ τῇ Ἑλληνικῇ φυλῇ μία προώρι-
σται σχολὴ νὰ παράξῃ ἐμπόρους ἀξίους τοῦ λαμπροῦ μέλλοντος, ὅπερ ἐν τῇ ἀνατολῇ παρασκευάζεται, καὶ αὕτη εἶναι ἡ ἐν Χάλκῃ εἰδικὴ ἐμπορικὴ σχολή, διότι τὸ πρῶτιστον μέλημα τῶν ἐφορευόντων αὐτὴν ἀξίων πολλῶν ἐπαίνων ἐμπόρων εἶναι, πῶς ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον νὰ καταρτισθῇ τελειότερον διὰ τὸν ὑψηλὸν αὐτῆς προορισμὸν, καὶ τούτου ἔνεκα ὀφείλεται αὐτοῖς ἐθνικὴ εὐγνωμοσύνη.

Ἡ ἐκπαίδευσις δὲ ἵνα ἐκφέρῃ τοὺς ἀγλαοὺς καὶ εὐεργετικοὺς αὐτῆς καρποὺς, ἀνάγκη νὰ κανονισθῇ ὅπου καὶ ὅπως δεῖ. Ἀπεδείξαμεν ὅτι τὸ ἐμπόριον εἶναι ἐπιστήμη ἣτις λαμβάνει ἀνάγκην ἐπιδοθητικῶς καὶ ἄλλων γνώσεων. Αἱ ἀπαιτήσεις τοῦ νέου ἐμπορίου εἰ-
σιν ἀνάλογοι πρὸς τὰς ὑπηρεσίας αἱ κέκληται ὑπὸ τοῦ πολιτισμοῦ νὰ ἐκπληρώσῃ ἐν τῇ κοινωνίᾳ. Ἐχει λοιπὸν ἀνάγκην νὰ σπουδάσῃ α) Τὴν φυσικὴν καὶ βιομηχανικὴν παραγωγὴν ἐκάστου τόπου, τὴν τοπογραφίαν, τὰ μέσα τῆς συγκοινωνίας, τὰ νομίσματα, σταθ-
μὰ κτλ. ὅπερ κατορθοῦται διὰ τῆς Ἐμπορικῆς γεωγραφίας. β.) Τὴν ἱστορίαν τῆς ἀναπτύξεως καὶ προαγωγῆς τοῦ ἐμπορίου καὶ μάλιστα τοῦ Ἑλληνικοῦ, διότι ὁ Ἕλλην ἔχει ἐθνικὴν ἐντολὴν νὰ συνδέσῃ τὰ κοπέντα νήματα τῶν μετὰ τῶν Ἰνδιῶν σχέσεων τῶν Ἀλεξανδρινῶν καὶ Βυζαντινῶν, ὅπερ ἐπιτυγχάνεται διὰ

Τὰ γράμματα μόνον δὲν μορφώνουν, ἀλλὰ καὶ ἡ αὐτομάθεια.

τῆς Ἱστορίας τοῦ ἐμπορίου. γ.) Τὰ εἶδη ὅσα γίνονται ἀντικείμενον ἐμπορίας κατὰ ποιότητας, πο-
σότητας, ιδιότητας, νοθεύσεις κτλ. ὅπερ ἐκτελεῖται διὰ τῆς λεγομένης ἐμπορευματολογίας. δ.) Τὰ γεγο-
νότα φυσικὰ, πολιτικὰ καὶ κοινωνικὰ ἐκπεφρασμένα δι' ἀριθμῶν δεικνύουσι τὴν πρόοδον καὶ ἀνάπτυξιν τῆς ναυτιλίας, τῆς βιομηχανίας καὶ παντὸς κλάδου τοῦ ἐμπορίου, ὅπερ ἀποκτᾶται διὰ τῆς Καταστατι-
κῆς. ε.) Τὴν ἐμπορικὴν οἰκονομίαν. ς.) τοὺς νόμους τοὺς διέποντας τὰ συμφέροντά του, ὅπερ κατορθοῦται διὰ τοῦ πολιτικοῦ καὶ ἐμποτικοῦ δικαίου ζ.) τὴν λογιστικὴν ἐν γένει συγ-
κειμένην ἐκ τῆς ἀριθμητικῆς, τῆς καταστι-
χογραφίας, τῆς ἐπιστολογραφίας. Ἐκτὸς δὲ τούτων, ὁ δεξιὸς βραχίον τοῦ ἐμπορίου εἰσὶν αἱ στί-
χειώδεις γνώσεις τῶν μαθηματικῶν καὶ φυσικῶν ἐπι-
στημῶν, καὶ ἡ ἐντελής γνώσις ξένων γλωσσῶν. Ἡ μέθοδος τῆς διδασκαλίας τῶν ῥηθέντων μαθημάτων οὐχ' ἥττον συντελεῖ εἰς τὴν μέλλουσαν ἐπιτυχίαν. Ἡ τέχνη τοῦ διδάσκειν φύγκεται εἰς τὸ νὰ ὁδηγῇται ὁ μαθητὴς πῶς πλείοτερον νὰ φωτίζηται ἐκ τῶν μαθη-
μάτων καὶ τῶν βιβλίων, πῶς ἀφ' ἑαυτοῦ νὰ διδάσκη-
ται, πῶς νὰ βιάζηται τὸ πνεῦμά του ἐκ νεαρᾶς ἡλικίας εἰς τὴν ἀσκήσιν τῶν δυνάμεων του. Ἡ αὐτομάθεια, ἡ αὐτενέργεια, ἡ αὐτοανατροφὴ, ἡ αὐτοεκπαίδευσις εἰσὶ
τὰ θέματα ἐφ' ὧν πλείοτερον ὀφείλει ὁ καθηγητὴς νὰ στρέφῃ τὴν προσοχὴν του καὶ νὰ διευθύνῃ τοὺς πό-
θους του. Ἡ σπουδὴ τῶν γραμμάτων μόνον δὲν μορ-
φώνει τὸν ἔμπορον, ἀνάγκη νὰ διδαχθῇ τὴν ἐνεργητι-

Ἡ θρησκεία καὶ ἡ ἠθικὴ σχηματίζουν τοῦ ἐμπόρου τὸ συμφέρον.

κότητα τοῦ πνεύματος, τὴν ἐξάσκησιν τῆς κρίσεως, τὴν παρατηρητικὴν μέθοδον, τὴν ἔντασιν τῆς προσο-
χῆς, ὅπως δι' αὐτῶν δυναμώσῃ τὴν διάνοιαν· πρέπει
νὰ συνηθίσῃ νὰ σκέπτηται ἀφ' ἑαυτοῦ, διότι διὰ τῆς
ιδίας ἀσκήσεως θὰ μάθῃ νὰ σκέπτηται καλῶς. Ἀναμ-
φιβόλως εἶναι πολύτιμος ὁ ἐκ τῶν βιβλίων ἀποκτώμε-
νος διανοητικὸς θησαυρὸς, ἀλλ' ἐνὸς ᾧ αἱ γνώσεις ἐκεῖ-
ναι δὲν λαμβάνωσι πρακτικὸν κῦρος διὰ τῆς ἐφαρμο-
γῆς, δὲν ἀποκτῶσιν ἀληθῆ ἀξίαν. Τοῦτο γνωρίσας
καὶ ὁ πολιτικὸς τῆς Ἀγγλίας Βολινβρόκ ἐγραφε ὅτι
«πᾶσα σπουδὴ ἣτις δὲν συντελεῖ ἀπ' εὐθείας ἢ ἐκ τοῦ
»πλαγίου νὰ μᾶς καταστήσῃ τελειότερους εἰς τὸ εἶδος
»μας, εἶναι εὐφυὲς ὀκνηρία· ἡ δὲ δι' αὐτῆς ἀποκτω-
»μένη γνῶσις εἶναι σεβαστὴ τις ἀμάθεια».

Ἡ χριστιανικὴ μόρφωσις εἶναι ἡ κορωνὶς τῆς ἀνα-
τροφῆς τοῦ ἐμπόρου, εἶναι ὁ ἄγγελος ὅστις ἀείποτε
σῶζει αὐτὸν ἐκ τῶν πειρασμῶν τοῦ βίου, ἐκ τῶν σκαν-
δάλων καὶ ἐκ τῶν ἠθικῶν κινδύνων, οὓς συνεχῶς δια-
τρέχει ἐν τῷ πρακτικῷ βίῳ. Ἡ ἠθικὴ τοῦ χριστιανι-
σμοῦ δίδει ἀείποτε εἰς χεῖράς του τὴν πλάστιγγα, δι'
ἣς σταθμίζει ὑπὸ τὴν ἠθικὴν ἐποψιν τὰς κερδοσκοπίας
του. Εἰς τὴν σωτήριον αὐτῆς ἐπιρροὴν πρέπει ἀείποτε
νὰ ἔχῃ τὰς πύλας τῆς καρδίας ἀνοικτάς· διότι δι' αὐ-
τῆς καὶ μόνῃς δύναται νὰ ἀποκτήσῃ ἠθικὴν προαγω-
γὴν καὶ συμφέρον ἐν μέσῳ τῆς θορυβώδους τύρβως
τῆς ἀγορᾶς. Ἡ χριστιανικὴ ἀρετὴ δὲν ἀσχεῖται μό-
νον εἰς τὰς μονὰς καὶ τὰς σκῆτας, ἀλλὰ πολὺ σταθε-
ρώτερον ἐν τοῖς δεινοῖς πειρασμοῖς τοῦ βίου. Ὁ κατορ-
θώσας νὰ διέλθῃ ἀμέμπτως καὶ δικαίως τοὺς σκοπέ-

Ἡ διὰ τῆς ἀπάτης ἐπιτυχία εἶναι ἀτιμωτική.

λους τοῦ πλούτου, καὶ ὁ γνωρίσας χριστιανικῶς τὴν
διαθέσῃ τ' ἀποκτηθέντα πλούτη, δύναται νὰ εἴπῃ ὅτι
κατέχῃ μέγαν βαθμὸν ἀρετῆς χριστιανικῆς, ὡς δεδο-
κιμασμένος ἐνάρετος. Ὁ στερούμενος χριστιανικῆς ἀ-
νατροφῆς ἀποβαίνει τέρας, ἐγωῖστής, αἰσχροὺς κερδο-
σκόπος, ἄρπαξ, καὶ τὸ σαθρότερον μέλος τῆς κοινω-
νίας· διότι νομίζει ὅτι ἐκ παντὸς τρόπου καὶ μέσου δύ-
νεται νὰ πλουτῇ· διότι ἐπὶ τῶν θυμάτων τῆς ἀπάτης
του ἀνεγείρει χρυσὰ τρόπαια· διότι ἐκ τῶν λειψάνων
τῶν ἐμπιστευθεισῶν εἰς αὐτὸν πεισώσεων διὰ τὴν προα-
γωγὴν του, ζητεῖ νὰ σχηματίσῃ κατὰστασιν, διὰ τὴν
ἀπόκτησιν τῆς ὁποίας ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν ἐρυθρία,
ἡ δὲ τύψις τῆς συνειδήσεως ἀπαύστως τὸν καταδιώκει.

Κοινὴ κατὰ δυστυχίαν ἰδέα ὑπάρχει, ὅτι ἡ ἠθικὴ
καὶ τὸ ἐμπόριον εὐρίσκονται εἰς ἀντιθέτους πόλους, καὶ
ὅτι τὸ ἓν ἀναιρεῖ τὸ ἄλλο. Οὐδὲν ἐπιβλαβέστερον καὶ
ὀλεθριώτερον τούτου! Τὸ ἐμπόριον τοσοῦτον στενῶς
εἶναι συνδεδεμένον μετὰ τῆς ἠθικῆς, ὥστε, ἂν ἐπὶ μίαν
στιγμὴν, καὶ εἰς μίαν μόνην πράξιν λείψῃ ἡ ἠθικὴ
στάθμη, ὁ ἀληθὴς ἔμπορος ἀπέβαλεν οὐ μόνον τὸ εἰς
ἑαυτὸν σέβας καὶ τὸ τῶν ἄλλων, οὐ μόνον ἀπώλεσε
τὴν ὑπόληψιν καὶ πίστιν, ἣν ἀπῆλαυσε διὰ τοσοῦτων
προηγούμενων πράξεων, ἀλλὰ κινδυνεύει καὶ αὐτὴν
τὴν ἐμπορικὴν του ὑπαρξιν. Εἰς τοιοῦτον ἄνθρωπον
οὐδεὶς πλέον ἐμπιστεύεται, οὐδεὶς θέλει νὰ εὐρίσκηται
εἰς σχέσεις μετ' αὐτοῦ καὶ ἀποβαίνει τὸ ἐξουθένημα
τοῦ κόσμου. Ἡ ἠθικὴ εἶναι τὸ ἀληθές, τὸ μόνιμον, τὸ
σεβαστὸν συμφέρον τοῦ ἐμπόρου, καὶ ταύτην ἐξ ἀπα-
λῶν ὀνύχων πρέπει νὰ διδάσκηται. Ἡ θρησκεία καὶ ἡ

Ἐν τῇ θρησκείᾳ καὶ τῇ ἠθικῇ ἔγκειται τὸ συμφέρον.

ἠθικὴ δέον χάριν τῆς κοινωνίας καὶ ἡμῶν αὐτῶν, νὰ ἐξασκῶσιν ἀπεριόριστον ἐπιρροὴν ἐπὶ τῆς καρδίας τῶν νέων. Ἐν τῇ θρησκείᾳ καὶ τῇ ἠθικῇ ἔγκειται τὸ συμφέρον· διότι ἀποκτᾷ δι' αὐτῶν τὸ σέβας τοῦ κόσμου, τὴν πίστιν, τὰς ἐργασίας καὶ πᾶν πλεονέκτημα. Πλούτη ἄνευ ἠθικῆς εἶναι ὄνειδος, εἶναι ἀδικία, εἶναι ἐγκλημα. Οὐδεὶς πλουτίζει διαρκῶς διὰ τῶν ἀρπαγῶν καὶ τῶν καταχρήσεων· διότι τὸ ἀληθές κέρδος ἔγκειται εἰς τοὺς ὀρθοὺς ὑπολογισμοὺς τῶν πράξεων, εἰς τὴν ἀκριβῆ ἐκτίμησιν τῶν περιστάσεων, εἰς τὴν ἐνεργητικότητα, εἰς τὰς ἀπαύστους μερίμνας περὶ τῆς ἐπιδόσεως τῶν ἐπιχειρήσεων, εἰς τὴν περισσευμένην χρῆσιν τῆς πίστεως καὶ τοῦ σεβασμοῦ, ὥνπερ ἀπολαύει παρὰ τοῖς συναδέλφοις καὶ τῷ κοινῷ. Ἄν ἐκ τῆς κτήσεως τοῦ πλούτου ἄρωμεν τοὺς ἠθικοὺς φραγμοὺς, τότε ἡ ἀπόκτησις αὐτοῦ δὲν εἶναι ζήτημα, τότε ἔχασε τὸ γόητρόν του καὶ τὴν ἀληθῆ ἀξίαν του. Τότε τί θὰ ἦτο τὸ ἐμπόριον; τί δὲ ἡ κοινωνία; Ἄν ἐκ τοῦ σώρου τῶν διαπραγματεύσεων ἀφαιρέσωμεν τὰς ὑποχρεώσεις ἢ τὰ δίκαια, ἅτινα ἀναδεχόμεθα ἢ ἀποκτῶμεν, τότε τί θὰ ἐγένετο ἡ ἁρμονία τῆς κοινωνίας; εἰς ποῖον χάος συγχύσεων καὶ διαπληκτισμῶν ἤθελε περιπέσει ὁ κόσμος; Ὁ εὐγλωττότερος ἐπίλογος τοῦ μέρους τούτου ἔστω ἐνώπιον ἡμῶν ὁ ἀξιοσημεῖωτος λόγος τοῦ σοφοῦ Δουπὲν [Dupin] περὶ τοῦ Γαλλικοῦ ἐμπορίου. «Δυνάμεθα ἐπὶ τινὰ καιρὸν νὰ ἐπιτύχωμεν διὰ τῆς ἀπάτης, τοῦ δόλου, τῆς βίας, ἀλλὰ διαρκῶς καὶ μόνιμως οὐδαμῶς ἄλλως, ἢ διὰ μέσων ὅλως ἀντιθέτων. Διὰ μόνης τῆς ἐνεργητικότητος, τῆς εὐφυΐας καὶ τοῦ

Τὰ ἀναγινωσκόμενα ὠφελοῦσιν, ὅταν χρησιμοποιοῦμεν αὐτά.

»θάρρους δὲν διατηρεῖ ὁ ἔμπορος καὶ ὁ βιομήχανος τὴν »ὑπεροχὴν τῶν προϊόντων του καὶ τὸν χαρακτήρα τοῦ »ἔθνους του· ἀλλὰ μᾶλλον διὰ τῆς ἐμπειρίας, τῆς οἰκονομίας καὶ μάλιστα διὰ τῆς τιμιότητος. Ἄν οἱ »Ἀγγλοὶ ἀπέβαλόν τινας τῶν ἐμπορικῶν αὐτῶν ἀρετῶν, βεβαίως θὰ ἐξηφανίζοντο ἀμέσως τὰ ἐμπορεύματα τῶν ἐκ τῶν θαλασσῶν, τὰς ὁποίας ἤδη καλύπτουσι διὰ τῶν θησαυρῶν ὅλου τοῦ κόσμου».

Πᾶσα θεωρητικὴ μελέτη μὴ παρέχουσα οὐσιώδη ὠφέλειαν εἰς τὸν πρακτικὸν βίον, ἀποβαίνει ματαία. Ὅσα καὶ ἂν ἀναγινώσκωμεν εἰς τὰ βιβλία δὲν ἔχουσιν ἀξίαν, ἐνόσω δὲν γνωρίζομεν νὰ ὠφελώμεθα ἐξ αὐτῶν. Ὁ παιδαγωγὸς ὀφείλει νὰ διδάξῃ εἰς τὸν νέον ἔμπορον, πῶς πρέπει νὰ ὠφελῇται ἐκ τῶν μαθημάτων τῆς πρακτικῆς σοφίας, πῶς δύναται κάλλιον ν' ἀναθρέψῃ ἑαυτὸν, πῶς δὲ νὰ προσκτήσῃ τὰς ἀγαθὰς ἐκείνας ἑξεις δι' ὧν μέλλει ν' ἀναδειχθῇ εἰς τὸ στάδιόν του μέγας καὶ εἰς τὴν κοινωνίαν εὐεργετικός. — Ὁ καθηγητὴς μεταδίδων ἀπὸ καθέδρας τὰς ιδέας του, ἐντυπώνει εἰς τὸν νοῦν τοῦ μαθητοῦ ἔχνη τινὰ ιδεῶν, τὰς ὁποίας διὰ τῆς μελέτης ὁ μαθητὴς ἐγχαράττει βαθύτερον εἰς τὸν νοῦν, ἀλλ' ἵνα καταστῶσι διαρκεῖς καὶ ἀποβῶσι κτῆμα τοῦ μαθητοῦ ἐφ' ὅρου ζωῆς, ἀνάγκη νὰ λάβωσι τύπον ἐφαρμογῆς, τὸν ὅποιον ἀδιαλείπτως μεταχειριζόμενος νὰ καθιστᾷ ἐμπράκτως τὰς ιδέας ἰδικάς του, νὰ τὰς διατυπώσῃ ὑπὸ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ σκέψιν, καὶ τέλος νὰ δίδῃ εἰς αὐτάς μορφήν ἰδιόζουσαν καὶ ἀρέσκουσαν εἰς αὐτὸν, ὡς πραγματικὸς κτήτωρ αὐτῶν.

Τὰ διδασκόμενα ἂν ἐφαρμόζωνται ἐξασφαλίζουσι τὴν μάθησιν!

Πᾶν ὅ,τι μανθάνει ὁ νέος εἶναι ἀνάγκη νὰ γνωρίζῃ πῶς καὶ πότε πρέπει νὰ τὸ χρησιμοποιοῖται, ἄλλως μετὰ παρέλευσιν ὀλίγου χρόνου ἅπαντα ἡ μάθησίς του ἀπέβη ἀήρ, καπνὸς, μηδέν. Τοῦτο καὶ αὐτὴ ἡ πείρα μᾶς τὸ διδάσκει. Ἐκ τούτων συμπεραίνομεν ὅτι εἰς πᾶσαν ἐμπορικὴν Σχολὴν πρέπει πᾶν ὅ,τι διδάσκεται ἐν θεωρίᾳ νὰ ἐφαρμόζεται ἀμέσως, ὅπως ἐξασφαλισθῇ ἡ μάθησις διὰ παντός. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἀνάγκη νὰ σχηματισθῇ ἀποθήκη δειγμάτων ἐκ παντὸς εἶδους ἐμπορευμάτων ἥτοι ἐργαστήριον, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ὁ καθηγητὴς τῆς ἐμπορευματολογίας ὀφείλει, ἀφοῦ ὁμιλήσῃ πολλὰ περὶ ἑνὸς εἶδους ἐμπορεύματος, νὰ δεικνύῃ τὰς ποικίλας ποιότητας τοῦ εἶδους ἐξ ἑκάστου τόπου τῆς παραγωγῆς· νὰ ἐξασκῇ τὸν μαθητὴν εἰς τὴν εἰς χρήματα ἐκτίμησιν τῶν διαφόρων ποιότητων, εἰς τὴν ἄπαυστον σύγκρισιν τιμῶν καὶ ποιότητων, εἰς τὴν νόθευσιν καὶ παραφθορὰν τῆς ποιότητος κ.τ.λ. — Προσέτι νὰ σχηματισθῇ πρακτικὸν γραφεῖον, ὅπως εἰς ἰδιωτικόν τι ἐμπορικὸν κατάστημα, ὅπου ἀλληλοδιαδόχως ὁ μαθητευόμενος νὰ μανθάνῃ τὰ ἔργα καὶ τὰ καθήκοντα τοῦ γραμματέως, τοῦ πράκτορος, τοῦ ἐμπόρου, τοῦ τραπεζίτου, καὶ νὰ ἐξασκῇ αὐτὰ ἀπαραλλάκτως ὅπως καὶ εἰς τὰ ἐμπορικὰ γραφεῖα. Ἀνάγκη προσέτι νὰ ἐξασκῶνται οἱ τελειοδιδάκτοι α) εἰς τὴν ἐμπορικὴν συμβολαιογραφίαν, ὅπως μάθωσι τὰς διατάξεις τοῦ πολιτικοῦ καὶ ἐμπορικοῦ νόμου, νὰ ἐφαρμόζωσιν εἰς τὰς συναλλαγματικές, ναυλωτικές, φορτωτικές, ἀσφαλιστικάς συμβολαίας, ἀβαρίας, τιμολόγια, ἐκκαθαρίσεις κ.τ.λ. β) καθ’

Ἡ μάθησις καὶ ἡ οἰκιακὴ ἀνατροφή μορφόνουσι τὴν διαγωγὴν.

ὠρισμένας ὥρας εἰς οἰκονομολογικὰς ἐμπορικὰς συνδιαλέξεις, ὅπου διὰ τῆς συνομιλίας νὰ ἐκτυλίσσωνται αἱ θεωρίαι, ἡ ἐφαρμογὴ τῶν καὶ τὰ καλὰ ἢ κακὰ ἀποτελέσματα τῶν διαφόρων ἐμπορικῶν συστημάτων. γ) εἰς τὰ πρακτικὰ ζητήματα τοῦ πολιτικοῦ καὶ ἐμπορικοῦ νόμου, ὅπως δι’ αὐτῶν κατανοήσῃ τὴν ἐννοίαν καὶ τὰς διατάξεις τοῦ νόμου, καὶ διὰ τῶν ζητημάτων ἐντυπὸν καλλίτερον εἰς τὸν νοῦν, ὅσα ἐκ θεωρίας ἔμαθε κ.τ.λ.

Οὕτω πῶς γυμναζόμενος ὁ νέος ἔμπορος ἐν τῇ σχολῇ, δύναται ν’ ἀποβῇ ἄξιος δι’ ὀλίγης μόνον πρακτικῆς ἐν τῇ ἀγορᾷ, νὰ διαπρέψῃ ὡς ἰκανώτατος ὑπάλληλος εἰς ὅλα τὰ εἶδη τοῦ ἐμπορίου, καὶ πολὺ ταχέως καὶ ἀφόβως ν’ ἀρχίσῃ τὴν ἐξάσκησιν τοῦ ἐπαγγέλματός του, χωρὶς νὰ κατατρίβῃ ἔτη πολλὰ εἰς τὰ ἐμπορικὰ γραφεῖα, ὅπως λάβῃ τὰς ἀμυδράς τοῦ γραφείου ιδέας, αἵτινες θὰ ὦσιν εἰς τὸν νοῦν φέρον ὀφελὸς, ἀνευ προηγουμένης μαθήσεως.

Ε’.

Μόρφωσις διαγωγῆς. — Ἐπήρεια τῶν θεωρητικῶν σπουδῶν εἰς τὸ πνεῦμα τοῦ ἐμπόρου. — Πρακτικὰ ἀντίδοτα. — Οἰκιακὴ καὶ θρησκευτικὴ ἀνατροφή.

Πρὶν ἢ ὁ ἔμπορος ἐπιδοθῇ εἰς τὰ πρῶτα βήματα τοῦ σταδίου τοῦ ἀνάγκη νὰ μορφώσῃ διαγωγὴν ἀξίαν τῆς κλήσεώς του. Ἡ διαγωγή δὲ αὕτη πρέπει νὰ ᾔηται ὑφ’ ὅλας τὰς ἐπόψεις τελεία· διότι μέλλει συντόμως νὰ

Ἡ ἀπειρία εἶναι πρόξενος ζημιῶν εἰς τὸν ἔμπορον.

τεθῇ εἰς συνάφειαν συμφερόντων, σχέσεων, φιλίας μεθ' ὧν τῶν τάξεων τῆς κοινωνίας ἀπὸ τοῦ κατωτάτου ὑπηρέτου μέχρι τοῦ μεγαλειτέρου ἐμποροῦ. Ὡς κοσμοπολίτης δὲ θὰ λάβῃ σχέσεις ποικίλας μετὰ τῶν ξένων τούτου ἢ τοῦ ἄλλου ἡμισφαιρίου· θὰ εἰσέλθῃ εἰς τοὺς ἐμπορικοὺς ὁμίλους καὶ συλλόγους, εἰς τὸ χρηματιστήριον, εἰς συνελεύσεις ἐταιριῶν, καὶ εἰς πλείστας ἄλλας κοινωνικάς, φιλικὰς, ἐταιρικάς, καὶ παντοίας ἄλλας σχέσεις. Ἐκαστος ἐννοεῖ ὅτι ἡ τοιαύτη μὀρφωσις δὲν ἀποκτᾶται ἐντὸς ἔτους ἢ δι' ἐνὸς μέσου, ἢ διὰ τῆς διδασκαλίας ἐνὸς μόνου ἀνδρὸς, ἀλλὰ διὰ πολυετῶν προσπαθειῶν καὶ τοῦ διδάσκοντος καὶ τοῦ διδασκομένου, διὰ τῆς σπουδαίας συμπράξεως τῶν γονέων, συγγενῶν καὶ φίλων· ἀπαιτεῖ δὲ οὐ μόνον τὴν ἐντελῆ μὀρφωσιν εἰς τὰς θεωρητικὰς σπουδὰς, ἀλλὰ καὶ τὴν τῆς οἰκιακῆς ἀνατροφῆς, καὶ τὴν τῆς θρησκευτικῆς. Αἱ θεωρητικαὶ σπουδαὶ μορφώνουσι τὸ πνεῦμα, ἡ οἰκιακὴ ἀνατροφή σχηματίζει τὰ ἦθη, τὴν πειθαρχίαν καὶ τὴν συμπεριφορὰν, ἡ δὲ θρησκευτικὴ ὁδηγεῖ αὐτὸν εἰς τὴν ὁδὸν τῆς τιμιότητος, τῆς καλῆς πίστεως, τῆς φιλάνθρωπίας καὶ ἐν γένει τῆς ἀρετῆς. Ἄνευ τῶν τριῶν τούτων εἰδῶν τῆς ἀνατροφῆς οὐδέποτε ἀποβαίνει τέλειος, καὶ μυριάκις κινδυνεύει νὰ περιπέσῃ εἰς ἀμαρτήματα σπουδαίως παραβλάπτοντα τὴν διαγωγὴν καὶ ὑπόληψίν του.

Ὅσον ἀναγκαῖαι καὶ λυσιτελεῖς ἂν ᾧσιν αἱ θεωρητικαὶ σπουδαί, ἔχουσιν ὅμως τὸ σοβαρὸν ἐλάττωμα ν' ἀφίνωσιν ἐπὶ τοῦ πνεύματος ἀφηρημένας τινὰς ἐντυπώσεις, καὶ νὰ καθιστῶσι τὸν νέον ἔμπορον εἰς τὰς

Ἡ θεωρητικὴ σπουδὴ ἀτελής ἄνευ πρακτικῆς.

κρίσεις τοῦ πολὺ θεωρητικόν, καὶ πολλάκις ἀκριβολόγον καθ' ὑπερβολὴν εἰς τὰ μὴ ἐνδιαφέροντα. Οὐδεὶς νέος ἐξῆλθεν ἐκ τῶν ἐν τῇ Ἀνατολῇ σχολῶν χωρὶς πολλάκις ν' ἀκούσῃ τὸ κακόηχον ἐπίθετον τοῦ λογιωτάτου ἢ σχολαστικοῦ. Τὸ ἐπίθετον τοῦτο ἀποδίδουσιν ἴσως δικαίως οἱ ἔμποροι εἰς τοὺς μαθητευομένους ἐν τοῖς γραφείοις αὐτῶν· διότι αἱ θεωρητικαὶ σπουδαὶ περιέθεσαν εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς των κάλυμμα διὰ τοῦ ὁποίου μικρόν τι μέρος τοῦ πρακτικοῦ κόσμου βλέπουσι. Διὰ νὰ ἐκφρασθῶμεν καλλίτερον ἐπιτραπήτω ἡμῖν νὰ φέρωμεν παράδειγμα. Ἐν βίᾳ ποτὲ ἔμπορος τις ἠρώτησεν ἀρχάριον πόσα δαπανήματα ἀναλογοῦσιν εἰς 22 φρ. ἐκ τῶν 520 δαπανηθέντων ἐπὶ τῆς ὀλικῆς ἀξίας 10000 φρ.; Ὁ πρωτόπειρος ἀπεκρίνατο, ὅτι τὸ πρόβλημα εἶναι τῆς μεθόδου τῶν τριῶν, τῆς μεθόδου τοῦ μερίζειν εἰς ἀνάλογα καὶ πρέπει νὰ πολλαπλασιάσωμεν καὶ διαιρέσωμεν κ.τ.λ. τότε ὁ ἔμπορος στενοχωρηθεὶς ἀπεκρίνατο, «δὲν θέλω νὰ διδάξῃς τὰς μεθόδους ἢ τὰς πράξεις, ἀλλὰ νὰ μοὶ εἴπῃς ὁρθῶς καὶ ταχέως πόσον ἔρχεται εἰς τὰ 22 φρ. τὸ δαπάνημα».

Οἱ νεοσύλλεκτοι οὗτοι τοῦ Ἑρμοῦ στρατιῶται γνωρίζουσι τὰ πάντα ἐν τῇ θεωρίᾳ, ἂν θέλητε μάλιστα καὶ καλῶς, ἀλλὰ τί πρὸς τοῦτο; Ἀφοῦ εἰς τὴν ἐξάσκησιν τοῦ ἐπαγγέλματός των δὲν ἔχουσι τὴν ἐλαχίστην πρακτικὴν ἐκ τῆς σχολῆς! Τότε ἵνα καταστῇ ἱκανὸς ὁ σοφὸς νεοσύλλεκτος εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ γραφείου ἀνάγκην ἔχει χειραγωγοῦ, ὅπως ὁ νεοσύλλεκτος στρατιώτης ἔχει ἀνάγκην τοῦ λοχίου ἢ δεκανέως

Ἐν τῇ τύρβῃ διδάσκεται ἡ πειθαρχία καὶ τάξις τῶν ὑποθέσεων.

ἵνα μάθῃ τὰ στρατιωτικὰ γυμνάσια, πολλάκις δὲ, ἵνα μὴ εἴπω πάντοτε, καὶ τοῦ Ἑρμοῦ καὶ τοῦ Ἄρεως ὁ νεοσύλλεκτος γίνεται ἀντικείμενον ὕβρεων καὶ ὀνειδισμῶν διὰ τὴν ἀπειρίαν του. Ἡ τοιαύτη περιφρόνησις καὶ ταπείνωσις ἀείποτε ἐπιφέρει κακὰ ἀποτελέσματα καὶ ἐμπνέει εἰς τὰ πρῶτα αὐτοῦ βήματα δεινὴν ἀθυμίαν, ἐνίοτε δὲ καὶ ἀπελπισίαν. Ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ μαθητευομένου περιφρονεῖται ἡ παιδεία, τὰ γράμματα καὶ αὐταὶ αἱ θεαὶ Μοῦσαι, τὰς ὁποίας τὸ σύμπαν λατρεῖ μετ' εὐλαβείας. Φειδόμενοι τῆς προσβαλλομένης φιλοτιμίας τῶν νέων καὶ τῆς περιφρονουμένης τῶν Μουσῶν λατρείας, αἰσθανόμεθα καθῆκον νὰ ὑποδείξωμεν, ἔστω καὶ ἀτελῶς, τὰ κατάλληλα μέσα δι' ὧν δύναται ὁ πρωτόπειρος νὰ διαφύγῃ τὴν ταπεινωτικὴν θέσιν, εἰς ἣν περιήγαγεν αὐτὸν ἡ ἄκρα του ἀπειρία.

Ἰν' ἀπαλειφθῶσι τὰ ἔχνη τῆς σχολαστικότητος, ἣν ἀφίνουσιν εἰς τὸ πνεῦμα καὶ εἰς τὸ σῶμα αἱ θεωρητικαὶ σπουδαί, εὐρίσκομεν κατάλληλα ἀντίδοτα τὰ ἑξῆς:

α) Πᾶν ὅ,τι λέγεται ἐν τῇ διδασκαλίᾳ θεωρητικῶς νὰ ἐκτελεῖται καὶ ὑπὸ τοῦ μαθητοῦ πρακτικῶς. Ταῦτα ἐννοοῦμεν διὰ τὰς ἐμπορικὰς, μαθηματικὰς καὶ φυσικὰς γνώσεις, τὴν Γεωγραφίαν, Καταστατικὴν, κ.τ.λ. διὰ τοῦτο ἐσυστήσαμεν τὴν εἰς τὰς ἐμπορικὰς σχολὰς σύστασιν ἐργαστηρίου καὶ πρακτικοῦ γραφείου, ὀργανοθήκης, συλλογῶν ὀρυκτολογικῶν, κ.τ.λ.

β) Εἰς τὸ δέμηνον διάστημα τῶν διακοπῶν ὁ μαθητὴς νὰ φοιτᾷ εἰς γραφεῖον τι ὡς μαθητευόμενος ἀμισθί· ἂν δὲ δὲν εὕρισκῃ ἐμπορικὸν ἢ μεσιτικὸν ἢ τραπεζικὸν γραφεῖον, ἔστω καὶ εἰς πρακτορεῖον ἀσφαλειῶν,

Αἱ ἀρχαὶ τοῦ ἐμπορεύεσθαι εὕρηται ἐν τῷ κοινῷ βίῳ.

ἀτμοπλοίων, ἢ καὶ εἰς ἀπλοῦν ἐργαστήριον ἢ ἐργαστάσιον· διότι ἐντὸς τῆς τύρβης τοῦ κόσμου διδάσκεται τὴν πειθαρχίαν τῆς ἐργασίας καὶ τὴν τάξιν τῶν ὑποθέσεων.

γ) Ἀπᾶσαι αἱ ἐορταὶ νὰ καταργηθῶσι καὶ νὰ χορηγηθῶσιν εἰκοσὶν ἡμερῶν παύσεις εἰς τὰς ἐορτάς τῶν Χριστουγέννων καὶ τοῦ Πάσχα, ὅπως περιηγῶνται οἱ μαθηταὶ μετὰ τοῦ καθηγητοῦ τὸ χρηματιστήριον, τὰς ἀγοράς, τὰ τεχνουργεῖα καὶ τὰ βιομηχανικὰ καταστήματα καὶ πᾶν ὅ,τι ἀποβαίνει ἄξιον πρακτικῆς μελέτης ὑπὸ τὴν ἐμπορικὴν ἔποψιν.

δ) Κύριον μέλημα τῶν γονέων νὰ ᾔῃ, πῶς τὰ τέκνα των νὰ εὐρίσκωνται εἰς συνεχῇ καὶ ἄμεσον ἐπαφὴν μετὰ τῆς κοινωνίας ὀδηγοῦντες αὐτὰ εἰς τοὺς τύπους τῆς ἐθιμοταξίας, τῆς συμπεριφορᾶς, τῆς καλῆς συναναστροφῆς. Ὡστε μαθητὴς ὢν ἔτι ὁ νέος νὰ γνωρίζῃ πῶς νὰ συμπεριφέρηται εἰς τὰς ἐπισκέψεις, εἰς τὴν ἀγορὰν, εἰς τὰς δΟΣΟΛΗΨΙΑΣ, εἰς τοὺς συλλόγους καὶ ἐν γένει, εἰς τοὺς χοροὺς, εἰς τοὺς γάμους, εἰς τὰς δημοσίους τελετάς καὶ εἰς οἵανδήποτε συνάθροισιν.

ε) Οἱ γονεῖς καὶ καθηγηταὶ παντοῦ καὶ πάντοτε νὰ ὑποδεικνύωσι τὰ ἀξιομίμητα παρδείγματα ἐμπόρων ἀπολαύοντων τὴν κοινὴν ὑπόληψιν· νὰ διδάσκωσι τὴν διαγωγὴν, ἣν ὀφείλουσι νὰ τηρῶσιν εἰς τὰς ποικίλας τοῦ ἐμπορικοῦ βίου περιπετείας· νὰ δεικνύωσι τοὺς πειρασμοὺς, τοὺς δόλους, τὰς ἀπάτας, τὰς ῥαδιουργίας, ὅσαι συνεχῶς κατὰ δυστυχίαν συμβαίνουσιν εἰς τὸν ἐμπορικὸν κόσμον διὰ νὰ προφυλάττωνται ἐξ αὐτῶν.

Ἡ ἀνατροφή τῶν γονέων οὐκ ὀλίγον συντελεῖ εἰς

Ἡ πεῖρα εἶναι ἡ ὁδὸς τῆς γνώσεως δι' ἧς διδάσκονται πάντες.

τὴν ὅσον ἔνεστιν ἐντελῇ μόρφωσιν τῆς διαγωγῆς. Ἡ πειθαρχία εἰς τὰς καλὰς ἔξεις, ἡ τάξις, ἡ ἀκριβεία, ἡ ἐνεργητικότητα, ἅτινα ὀφείλουσι νὰ ἐπιβάλλωσιν οἱ γονεῖς εἰς τὰ τέκνα των εἰς τὰς μικρὰς τοῦ οἴκου ὑποθέσεις, συντελέσουσι σπουδαίως ὥπως παιδιόθεν ἐμπνευσθῶσιν εἰς τὰ τέκνα αἱ ἀναγκαῖαι ἐκεῖναι ἀρεταὶ καὶ ιδιότητες, δι' ὧν μορφοῦται ὁ καλὸς ἔμπορος. Τὸ νὰ ἐγείρωνται οἱ νέοι πρὶν τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου, τὸ νὰ ἐκπληρῶσιν ἀκριβῶς, ἐντελῶς καὶ ταχέως τὰ παραγγελλόμενα, τὸ νὰ ἐνεργῶσι τὰς μικρὰς τῶν ὀψωνίων ἀγοράς, τὸ νὰ λαμβάνωσιν ὡς ἔργον σοβαρὸν τὰς ὑποθέσεις τοῦ οἴκου καὶ νὰ φέρωσι τὰς μερίμνας τῶν οἰκογενειακῶν ἀναγκῶν, τὸ νὰ ὑποδοηθῶσιν εἰς τὰς ἐργασίας τοῦ πατρὸς, ἔσω καὶ ἐκτάκτως, ἐν οἷώδηποτε ἐπιτηδεύματι, τὸ νὰ μυῶνται εἰς τὴν τέχνην τοῦ διαχειρίζεσθαι τὰς ὑποθέσεις τοῦ πατρικοῦ ἐπαγγέλματος κατ' ὀλίγον, ταῦτα πάντα δὲν εἶναι ἐν μικρῷ σχήματι αἱ πρῶται ἀρχαὶ τοῦ ἐμπορεύεσθαι; Ἐννοεῖται δὲ ὅτι οἱ γονεῖς διὰ νὰ ἐμπνεύσωσι καὶ διδάξωσι ταῦτα εἰς τὰ τέκνα των θὰ εὕρωσιν οὐ μικρὰς δυσχερείας, καὶ ἐνίοτε λεπτὰς τινὰς ζημίας, ἀλλ' ἀνάγκη διὰ πάσης θυσίας καὶ διὰ καρτερικῶν προσπαθειῶν νὰ κατορθώσωσι τὸ τοιοῦτον· διότι πολὺ ταχέως θὰ ἔχωσι παρήγορα ἀποτελέσματα διὰ τὸ γῆρας. Ἄς μὴ λησμονῶσιν ὅτι ἕκαστὸν θεωρεῖται δὲν ἀποτελοῦσι μίαν πρᾶξιν. Ὁ ἄνθρωπος μανθάνει τὸν ὑλικὸν κόσμον διὰ τῆς πράξεως· ἡ θεωρία τελειοποιεῖ, ρυθμίζει, κανονίζει καὶ στολίζει τὴν πρᾶξιν· ἡ πεῖρα εἶναι ἡ ὁδὸς τῆς γνώσεως, δι' αὐτῆς διδάσκεται καὶ ὁ σοφὸς καὶ ὁ μὴ σοφός. Τοῦ

Σκέπτου καὶ πράττε ἀφ' ἑαυτοῦ· οὕτω κτᾶται ἡ πεῖρα.

σοφοῦ τὰς πράξεις ὁδηγεῖ ὁ ἀνεπτυγμένος λόγος, τοῦ μὴ σοφοῦ ἡ πεῖρα, τοῦ ἀμαθοῦς ἡ ἀνάγκη, τοῦ ζώου τὸ ἐνστικτον. Αὕτη εἶναι ἡ λεγομένη πρακτικὴ σοφία, ἣν ὅστις δὲν ἐκμάθει ἀποβαίνει δυστυχὴς ἐν μέσῳ τοῦ πλούτου, ἐν μέσῳ τῆς βαθυτέρας παιδείας, καὶ ἐν μέσῳ τῆς συρροῆς τῶν εὐνουστέρων περιστάσεων. Ἐγνωρίσαμεν σοφὸν ἄνδρα, ὅστις μεθ' ὅλης τῆς χρηστότητος τῶν ἡθῶν καὶ τοῦ εὐγενοῦς χαρακτῆρος, καὶ μεθ' ὅλων ἔτι τῶν εὐνοϊκῶν περιστάσεων, ἀπέθανεν ἐν οἰκτρᾷ πενίᾳ. Ἀναγνώσατε τὴν βιογραφίαν τοῦ ποιητοῦ Λαμαρτίνου, τοῦ ῥήτορος καὶ ποιητοῦ Σέριδαν (Seridan), τοῦ κριτικοῦ Κόλεριτζ (Coleridge), θέλετε εἶδει ψηλαφῆτῶς τὴν ἀλήθειαν ταύτην. Κατὰ δυστυχίαν παρ' Ἑλλήσιν ἡ πρακτικὴ αὕτη ἀγωγή εὐρίσκεται ἡμελημένη, καὶ εἶναι ἀνάγκη νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν παρὰ τῶν γονέων χάριν τῶν τέκνων καὶ τοῦ ἰδίου ἑαυτῶν συμφέροντος.

Ἐχομεν καθῆκον νὰ ἐπαναλάβωμεν πολλάκις ὅτι εἰς τὸν πρακτικὸν βίον συντελεστικώτατον εἶναι ἡ αὐτοανατροφή, δηλ. ἡ διδασκαλία τοῦ νὰ ἀνατρέφωσιν ἑαυτοὺς οἱ νέοι, καὶ ἀφ' ἑαυτῶν νὰ ἐνεργῶσι, νὰ σκέπτωνται, νὰ μεριμνῶσι περὶ τῶν καταλλήλων μέσων τῆς πνευματικῆς καὶ ὑλικῆς προαγωγῆς των. Ἡ δημώδης σοφία διετύπωσε διὰ πολλῶν γνωμικῶν τὴν ιδέαν ταύτην· π. χ. «Πλειότερα γνωρίζει ὁ τρελὸς οἰκοκύριος παρὰ ὁ φρόνιμος παραβάτης». — «Ἐκαστος δι' ἑαυτὸν, καὶ ὁ Θεὸς δι' ὅλους». Εἰς τὸ τελευταῖον τοῦτο δὲν πρέπει ν' ἀποδόσωμεν, ὡς συνήθως συμβαίνει, ἐγωϊστικὸν χαρακτῆρα, ἀλλὰ τὴν πρόνοιαν

Ἡ χριστιανικὴ ἠθικὴ ἐπιδιώκει τὴν τελειότητα τοῦ ἐμπορίου.

Ἦν ἕκαστος ὀφείλει νὰ φέρῃ διὰ τὴν ἑαυτοῦ προαγωγὴν, χωρὶς νὰ προσδοκᾷ ταύτην παρ' ἄλλων. Οὐδεὶς οὐδέποτε δύναται κάλλιον νὰ μορφώσῃ τοῦ ἄλλου τὸν χαρακτῆρα, τὴν ἀγωγὴν, τὰ ἥθη, τὰς σκέψεις, εἰμὴ αὐτὸς ὁ ἴδιος. Κατὰ μεγάλην δυστυχίαν παρ' ἡμῖν ἡ καλὴ ἀνατροφή διδάσκεται ἐπιβλητικῶς, καὶ ὥσπερ πρὸς ὃν στερούμενον κρίσεως καὶ αὐτενεργείας. Διὰ τοῦτο ἡ καλὴ ἀνατροφή παρ' ἡμῖν δὲν ἔκαμε προόδους, οὐδ' ἐπιτυγχάνεται εὐκόλως μεθ' ὅλας ἡμῶν τὰς προσπάθειας, συμβουλὰς καὶ ἀγῶνας. Διὰ τοῦτο εἰσέτι δὲν ἐσχηματίσθησαν παρ' Ἑλλήσιν οἱ μεγάλοι ἐκείνοι καὶ εὐγενεῖς χαρακτῆρες, οἵτινες διακρίνουσι τὰ εὐρωπαϊκὰ ἔθνη καὶ πρὸ πάντων τοὺς Ἀγγλοὺς καὶ Ἀμερικανούς. Εἴπομεν ἔθνη· διότι ἐκ τῶν καλῶν ἀτομικῶν χαρακτήρων συγκροτεῖται ὁ καλὸς ἐθνικὸς χαρακτήρ. Ὀφείλομεν θερμῶς νὰ συστήσωμεν εἰς τοὺς γονεῖς ἐν τῇ κατ' οἶκον ἀνατροφῇ, καὶ εἰς τοὺς διδασκάλους κατὰ τὴν ἐν τῇ σχολῇ διδασκαλίαν, ὅτι καθῆκον ἔχουσι νὰ βοηθῶσι τοὺς νέους, ὅπως αὐτοὶ ἀφ' ἑαυτῶν ἀνατραφῶσι καλῶς· ὅπως μόνοι των μορφώσωσιν ἑαυτοὺς, ἐνεργοῦντες, πράττοντες, σκεπτόμενοι, καὶ συμπεριφερόμενοι μόνοι των ἀφ' ἑαυτῶν ὑπὸ τὴν ἡμετέραν ἐποπτείαν. Ἔστω αὐτοῖς σύνθημα τὸ «Σκέπτου καὶ πράττε ἀφ' ἑαυτοῦ, ἔστω καὶ ἐσφαλμένως· διότι τὰ ἴδια σφάλματά εἰσι τὰ ὠφελιμώτερα μαθήματα». Ἐκατομμύρια παραινέσεων, ὀλίγην ἢ καὶ ἐλαχίστην παρέξουσιν τὴν βοήθειαν εἰς τὸ συμπεριφέρεσθαι, εἰς τὸ σκέπτεσθαι εἰς τὸ ἐνεργεῖν· διότι ὅσον ἀπέχουσιν οἱ λόγοι τῶν πραγμάτων, τοσοῦτον καὶ αἱ παραινέσεις ἀπέχουσιν τῆς κα-

Διὰ τοῦ εὐγενοῦς χαρακτῆρος προάγεται ὁ ἔμπορος.

λῆς ἀνατροφῆς· διότι κατὰ τοὺς Ἑλλήνας οἱ λόγοι δὲν εἶναι ἔργα, ἀλλ' ἡ σκιά τῶν ἔργων (λόγος σκιά ἔργων). Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει τοῦτο μόνον ὀφείλομεν νὰ πράττωμεν, νὰ ἐπιτηρῶμεν ἐκ τοῦ συνεγγυς τὰς σκέψεις καὶ ἐνεργείας τῶν νέων, ἀφίνοντες κατὰ πάντα ἐλευθέραν τὴν πρωτοβουλίαν εἰς αὐτοὺς καὶ μόνους. Ἐγνωρίσαμεν νέον ἄριστα ἀνατεθραμμένον κατὰ τὸ παλαιὸν σύστημα, ὅστις δεκαεπτὰ ἐτῶν ἡλικίας γενόμενος δὲν ἐγνώριζε νὰ διαχειρισθῇ ἑκατὸν γροσίων κεφάλαια, οὐδὲ νὰ διακρίνῃ ἡδύνατο τοὺς χαρακτῆρας τῶν περιστοιχοῦντων αὐτὸν φίλων. Ἀπορφανισθεὶς δὲ εἰς μεγάλην ἡλικίαν, ἔνεκα τῆς ἀπειρίας του, τῆς ἐλλείψεως αὐτοβουλίας καὶ αὐτοπραγίας, ἀπώλεσε πολλὰ τῶν πατρικῶν ἀγαθῶν καὶ ἀδίκως ἀπέκτησε τὴν φήμην μωροῦ ἀνδρός. Ταῦτα πάντα ἠρευνήσαμεν μετ' ἀκριβολογίας, διότι ἡ αὐτοἀνατροφή καὶ ὁ σχηματισμὸς τοῦ εὐγενοῦς χαρακτῆρος ἀναγκαιοὶ πρὸ πάντων εἰς τὸν ἔμπορον, διότι ἄνευ αὐτῶν εἶναι ἀδύνατον νὰ προαχθῇ εἰς βαθμὸν τινα περιωπῆς.

Σπουδαῖον στοιχεῖον τῆς ἀνατροφῆς τοῦ ἐμπορίου εἶναι καὶ ἡ θρησκευτικὴ. Αὕτη χειραγωγεῖ τὸν ἄνθρωπον εἰς τὴν δύσβατον ὁδὸν τοῦ καθήκοντος καὶ τῆς ἀρετῆς· ἐνδυναμώνει αὐτὸν εἰς τὴν ἐξάσκησιν τοῦ ἀγαθοῦ, ὑποσχουμένη τὴν ἡσυχίαν τῆς συνειδήσεως καὶ τὴν εὐδαιμονίαν τῆς μελλούσης ζωῆς. Ἐκαστος ὀφείλει ἀείποτε ν' ἀφίνη ἀνοικτὰς τὰς πύλας τῆς διανοίας εἰς τὰς ἐμπνεύσεις θρησκείας τελείας, φιλανθρώπου καὶ σωστικῆς, ᾧα ἡ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ἡ χριστιανικὴ ἠθικὴ εἶναι ἡ μόνη, ἥτις ἐπιδιώκει τὴν ἠθικὴν

Ὁ χριστιανὸς ἔμπορος δύναται ν' ἀποκτήσῃ τὴν αἰώνιον ζωὴν.

τελειότητα παντὸς ἀνθρώπου καὶ τοῦ ἐμποροῦ μὴ ἐξαίρουμένου. Κηρύσσει μὲν στεντωρίᾳ τῇ φωνῇ τὸν κατὰ τοῦ ὕλισμοῦ πόλεμον διαδηλοῦσα, ὅτι ἐνόσω ὁ ἄνθρωπος ἐπιδιώκει ὑλικά ἀγαθὰ ἐν τῷ κόσμῳ, οὐδέποτε ἀποβήσεται τέλειος, ἀλλ' ἀφ' ἐτέρου ἐν πάσῃ κοινωνικῇ θέσει δίδει ἡμῖν τὸν γνώμονα τοῦ δικαίως πολιτεύεσθαι. Ὁ ἀληθὴς χριστιανὸς οὐδέποτε ἀποβαίνει λάτρης τῆς ὕλης, τῶν χρημάτων, τῶν σωματικῶν ἀπολαύσεων, οὐδὲ αἰσχροὺς κερδοσκοποῦ καὶ ἀπατεῶν. Δὲν ἐγνωρίσαμεν συντελεστικώτερον μέσον πρὸς ἠθικὴν σωτηρίαν τοῦ ἐμποροῦ, εἰμὴ τὴν ἐπιρροὴν τῆς θρησκείας· διότι διὰ τῆς διδασκαλίας τῆς ματαιότητος τοῦ κόσμου περιστέλλει τὸν πολὺν πρὸς τὸ πλουτίζειν ζῆλον· διδάσκει τὴν καρτερίαν, τὴν διὰ τοῦ πλούτου ἀγαθοεργίαν, τὸν πρὸς τὴν ἐργασίαν ἔρωτα, τὴν οἰκονομίαν, τὸν συνεταιρισμὸν, τὴν ἀδελφοποίησιν, τὸν κοσμοπολιτισμὸν. Ἡ τοιαύτη εὐεργετικὴ τῆς θρησκείας ἐπιρροὴ εἶναι σωτήριος διὰ τὸν ἔμπορον, καὶ αἰετοτε ὀφείλει νὰ μὴ ἀποφεύγῃ αὐτὴν, καθ' ὅσον ζυγοστατεῖ, ρυθμίζει διὰ τῆς ἠθικῆς στάθμης τὸν χαρακτῆρα τῶν ἐμπορικῶν πράξεων. Τὸ μέγιστον εὐεργέτημα, ὅπερ ὁ χριστιανὸς παρουσιάζει εἰς τὸ ἐμπόριον εἶναι ἡ περὶ τῆς χρήσεως τοῦ πλούτου συνεχὴς διδασκαλία, συνιστῶν τὴν φιλανθρωπίαν, τὴν ἀγαθοεργίαν καὶ πᾶν ἄλλο μέσον, δι' οὗ ὁ χριστιανὸς ἔμπορος δύναται διὰ τοῦ πλούτου ν' ἀποκτήσῃ τὴν αἰώνιον ζωὴν. Τῇ ἀληθείᾳ ἡ τοιαύτη διδασκαλία εἶναι ἡ ὑψηλοτέρα καὶ θειοτέρα ἀπασῶν· διότι δι' αὐτῆς ὁδηγεῖ τὸν ἔμπορον πῶς νὰ διέλθῃ ἀπροσκόπτως τοὺς δεινοὺς τοῦ

Διὰ τῆς πρακτικῆς κτῶνται αἱ θεωρητικαὶ μαθήσεις.

ἐπαγγέλματος σκοπέλους καὶ πειρασμοὺς, καὶ πῶς νὰ διαιωνίσῃ τὴν ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ ὑλικὴν ὑπαρξίν του.

Οἱ γονεῖς καὶ οἱ παιδαγωγοὶ τοῦ νέου ἐμποροῦ ἔχουσιν εὐθύνην σπουδαιοτάτην ἐνώπιον Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, διὰ τὴν θρησκευτικὴν διαγωγὴν καὶ διὰ τὴν πρακτικὴν διδασκαλίαν τῶν σωτηρίων αὐτῆς ἀρχῶν, δι' ὧν ὁ νέος ἔμπορος, τέλειος γενόμενος, θέλει αἰετοτε σώζει τὴν τιμὴν αὐτοῦ, τὴν πίστιν, τὴν ὑπόληψιν, τὰ γενικὰ αὐτοῦ συμφέροντα καὶ αὐτὴν τέλος τὴν ἀθανασίαν του.

ΣΤ'.

Πρακτικὴ ἀσκήσις.—Ἡ ἱατρικὴ καὶ ἡ ἐπιστήμη τοῦ ἐμπορίου.—Πρακτικὸς ὀργανισμὸς τῶν ἐμπορικῶν σχολῶν.—Πρακτικὴ εἰς τὰ γραφεῖα.—Ἐπ' ἐσημονικαῖς ἐμπορικαῖς περιηγήσεσι.—Ὡφέλειαι αὐτῶν.

Εἴπομεν προηγουμένως ὅτι πᾶν ὅ,τι μαυθάνει ὁ ἔμπορος πρέπει νὰ λαμβάνῃ ἀμέσως πρακτικὴν ἐφαρμογὴν. Ἀληθὲς μὲν εἶναι, ὅτι καὶ ὅλαι τῶν ἐπιστημῶν αἱ θεωρίαι ἔχουσι σκοπὸν πρακτικῆς ὠφελείας, ἡ πρακτικὴ ὁμῶς ἀσκήσις διὰ τὸν ἔμπορον ἀποβαίνει κατεπείγουσα ἀνάγκη· διότι δὲν ἔχει πολὺν καιρὸν νὰ χάνῃ εἰς θεωρήματα ὑψηλὰ, ἅτινα, ἅμα ἐξερχόμενος τοῦ σχολείου, λησμονεῖ παντελῶς. Ἐκεῖνα μόνον ἀποβαίνουν χρήσιμα διὰ παντὸς εἰς τὸν βίον του, ὅσα διατυπῶνται εἰς τοσοῦτους πρακτικοὺς τύπους ἐξαχθέντας ἐκ τῆς θεωρίας. Ὡστε ἡ πρακτικὴ ἀσκήσις τῶν θεωρητικῶν γνώσεων θεωρεῖται ὑφ' ἡμῶν ὡσεὶ ἄγκυρα

Ὁ ἔμπορος ὀλίγον ὠφελεῖται ἐκ τῶν σπουδῶν ἄνευ ἀσκήσεως.

δι' ἧς ἐξασφαλίζεται ἡ ἀπόκτησις πάσης θεωρητικῆς μαθήσεως. Οἱ ἀρχαῖοι ἔλεγον, «ὁ μὲν βίος βραχύς, ἡ δὲ τέχνη μακρά». Πράγματι· ἐὰν ὁ ἔμπορος περιπλανηθῇ εἰς τὰς σπουδὰς πολλῶν ἐπιστημονικῶν πραγμάτων συσχετιζομένων μετὰ τῆς ἐπιστήμης του, δὲν βλάπτεται μὲν, ἀλλ' εἶναι ἀπώλεια χρόνου πολυτίμου, τὸν ὁποῖον ἡδύνατο ἐπωφελέστερον νὰ διαθέσῃ εἰς τὸ πρακτικὸν αὐτοῦ στάδιον. Ἐπεθυμοῦμεν ἡ ἐπιστήμη τοῦ ἐμπορίου νὰ διδάσκηται ὅπως καὶ ἡ ἐπιστήμη τῆς ἱατρικῆς, μετὰ τῆς ἐποίας πλείστας ἔχει τὰς ὁμοιότητας. Ἡ ἱατρικὴ τὸ πάλαι ἦτο τέχνη, ὅπως καὶ τὸ ἐμπόριον ἦτο ἐπιτήδευμα. Νῦν δὲ ἡ ἱατρικὴ ἀπέβη ἐπιστήμη διδάσκουσα κατ' ἀρχὰς μὲν, τὰς βοηθητικὰς ἐπιστήμας φυσικὴν ἱστορίαν, χημείαν, φυσικὴν κ.τ.λ., κατόπιν δὲ τοὺς εἰσαγωγικοὺς τρόπον τινὰ κλάδους, ἀνατομίαν, φυσιολογίαν, κ.τ.λ. καὶ τελευταῖον τὴν παθολογίαν, θεραπευτικὴν, χειρουργίαν κ.τ.λ. τῶν ὁποίων ἡ πρακτικὴ διδασκαλία καθημέραν ἀσκεῖται εἰς τὰ νοσοκομεῖα, εἰς τὰ μαιευτήρια, εἰς τὴν ἀστυκλινικὴν κ.τ.λ.

Καθὼς δὲ ὁ θεωρητικὸς ἱατρὸς θεωρεῖται μὴδὲν ἄνευ τῆς ἀσκήσεως εἰς τὰ νοσοκομεῖα, οὕτω καὶ ὁ ἔμπορος δὲν θὰ ὠφελεῖτο οὐδὲν, ἂν δὲν εἶχε καὶ αὐτὸς τὸ πρακτικὸν τοῦ ἐργαστήριον, ὅπου ν' ἀσκῇται ἐπιμόνως εἰς τὴν διάγνωσιν τῶν ποιότητων καὶ τῶν τιμῶν ἐκάστου εἶδους· ὅπου ὡς ἐν πρακτικῷ γραφεῖω νὰ γυμνάζεται εἰς τὴν τήρησιν τῶν ἐμπορικῶν βιβλίων, εἰς τὴν ἐμπορικὴν συμβολαιογραφίαν καὶ εἰς πᾶν ὅ,τι ἀπαιτεῖ ἀσκήσιν εἰς τὸν βίον του.

Βοηθητικαὶ γνώσεις πρὸς τὴν ἐπιστήμην τοῦ ἐμπορίου.

Ἡ ἐπιστήμη τοῦ ἐμπορίου ὡς προκαταρκτικὰ μὲν μαθήματα ἔχει τὴν εἰδικὴν Ἱστορίαν καὶ Γεωγραφίαν αὐτοῦ, ὡς κύρια δὲ, τὴν Καταστατικὴν, τὴν Ἐμπορικὴν Οἰκονομίαν, τὴν Ἐμπορευματολογίαν, τὴν Καταστιχογραφίαν, τὴν Ἐμπορικὴν Ἐπιστολογραφίαν, τὴν πρακτικὴν Ἀριθμητικὴν, τὴν Πολιτικὴν καὶ Ἐμπορικὴν νομοθεσίαν, τὴν συμβολαιογραφίαν. Τὸ δὲ πρακτικὸν μέρος αὐτῆς ἐνεργεῖται εἰς τὰς ἀγοράς, εἰς τὰς Τραπεζάς, εἰς τὰ Χρηματιστήρια, εἰς τὰ βιομηχανικὰ ἐργοστάσια, εἰς τὰ ναυπηγεῖα. Καθ' ὅσον ὁ μαθητὴς διδάσκεται θεωρητικῶς τὰ ῥηθέντα μαθήματα, κατὰ τοσοῦτον ὁ καθηγητὴς ὀφείλει νὰ χειραγωγῇ αὐτὸν εἰς τὴν ἀσκήσιν, διάγνωσιν καὶ γνῶσιν τῶν ἀντικειμένων, ἐν τῷ ἐργαστηρίῳ καὶ τῷ πρακτικῷ γραφεῖω. Νομίζω δ' ἐνταῦθα ἀναγκαῖον νὰ παρατηρήσω ὅτι ὁ νέος ἐν τῇ σχολῇ ἀνάγκη ἔχει νὰ διδαχθῇ σύντομόν τινα σειρὰν μαθημάτων φυσικῆς, φυσικῆς ἱστορίας, χημείας, κ.τ.λ. ὅπως μὴ εἶναι αὐτῷ ἄγνωστος ὁ περιστοιχίζων αὐτὸν ὕλικὸς κόσμος καὶ αἱ ιδιότητες τῶν σωμάτων.

Ὅπως εἰς τὸν ἱατρὸν χρησιμεύει ἡ Φαρμακολογία, οὕτω καὶ εἰς τὸν ἔμπορον ἡ ἐμπορευματολογία· ὅπως ὁ μὲν ἀσκεῖται εἰς τὸ φαρμακευτικὸν σκευαστήριον, οὕτω καὶ ὁ δὲ εἰς τὸ ἐργαστήριον τῆς σχολῆς. Ἀπασαί αἱ πρῶται ὕλαι καὶ τὰ τεχνήματα ἀρμόζει γὰρ ὥσι ταξινομημένα κατὰ τὴν εἰς τὸ ἐμπόριον ἐπικρατοῦσαν διαίρεσιν, ἥτις λέγεται ἐμπορευματονομία. Τὸ πρακτικὸν ἐργαστήριον θὰ διαιρῇται εἰς δύο μεγάλα τμήματα, τὸ μὲν διὰ τὰ φυσικὰ προϊόντα, τὸ δὲ

Ἡ γνῶσις τῶν ἐμπορευμάτων καὶ τῶν ἐγγραφῶν ἐπείγουσι.

διὰ τὰ τεχνητὰ, ἕκαστον τῶν ὁποίων θὰ περιέχῃ τὰ εἶδη ὡς ἐξῆς·

ΤΜΗΜΑ Α'. ΕΜΠΟΡΕΥΜΑΤΟΝΟΜΙΑΣ.

Φυσικὰ προϊόντα.

- α) Σίτηρά ἐν γένει περιέχοντα τοὺς δημητριακοὺς, τὰ ὀρύζια, τὰ ὄσπρια (légumes), τοὺς ἐλαιοσπόρους.
- β) Ἀποικιακά.
- γ) Τρόφιμα.
- δ) Ἀρώματα καὶ ἀρωματικοὶ σπόροι.
- ε) Ἑλαιοὶ ἐν γένει, ἐλαιόλαδα, σπορέλαια, ἰχθυέλαια, χημικά.
- ς) Ζωϊκὰ ἔλαια.
- ζ) Φάρμακα καὶ χημικὰ προϊόντα.
- η) Βαφικὰ ἔλαια.
- θ) Χρώματα καὶ χρώματιστικὰ ἔλαια.
- ι) Ξύλα οἰκοδομῆς, ναυπηγίας καὶ λεπτοουργίας.
- ια) Μέταλλα καὶ πολύτιμοι λίθοι.
- ιβ) Ὑλαι ὑφαντικῆς.

ΤΜΗΜΑ Β'.

Τεχνητὰ προϊόντα.

- α) Χειροτεχνήματα, βαμβάκινα, λινὰ, μεταξωτὰ, ἐριούχα.
- β) Ἐμπορευμάτια τοῦ συρμοῦ, μυρεψίας, κοσμημάτων κ.τ.λ.
- γ) Χρυσοχοϊκὰ ἀληθῆ καὶ ψευδῆ ἔργα.
- δ) Ὑαλουργικὰ καὶ ἀγγειοπλαστικά.

Οἱ ἐπιστήμονες ἔμποροι δέον νὰ προτιμῶνται καθ' ὅλα.

ε) Σιδηρουργικὰ καὶ ῥώπια εἶδη (quincaillerie).

ς) Ὑγρά καὶ πνευματώδη ποτά.

ζ) Ξηραὶ καὶ μετεσκευασμέναι ὁπῶραι.

Εἰς τὸ ἐργαστήριον νομίζομεν ἀναγκαῖον νὰ ὑπάρχῃ συλλογὴ τῶν ἐμπορικῶν ἐργαλείων, σιτοζύγιον, κοιλὰ, πῆχεις, ζυγοὶ, κ.τ.λ. καὶ ἑτέρα συλλογὴ νομισμάτων ἥδη ἐν χρήσει εἰς διαφόρους ἐπικρατείας, καὶ προσέτι συλλογὴ ἐν μικρῷ σχήματι μηχανῶν π. χ. κοσκινιστικῶν, ἀλωνιστικῶν, θεριστικῶν, κ.τ.λ. ὅπως πωλοῦνται ἔτοιμα εἰς διάφορα σιδηρουργεῖα τῆς Εὐρώπης.

Τὸ πρακτικὸν γραφεῖον τῆς σχολῆς θὰ περιέχῃ γραφικὰς τραπέζας (comptoir) τοσαύτας ὅσοι καὶ οἱ μαθηταί. Κατ' ἀρχὰς μὲν ἀσκῶνται ἅπαντες ὁμοῦ εἰς τὰς αὐτάς ἐγγραφὰς τῶν πράξεων, διορθοῦντες ἀλλήλους. Μετὰ ταῦτα ὁ καθηγητὴς ὑποτιθέμενος ὡς διευθυντὴς καταστήματος ἐκλαμβάνει τοὺς μαθητὰς ὡς γραμματεῖς του, ἐπιφορτίζων ἕκαστον τὴν τήρησιν ἑνὸς τῶν βιβλίων ἐναλλάξ, τὸν μὲν τοῦ προχείρου, τὸν δὲ τοῦ ἡμερολογίου, τὸν δὲ τοῦ καθολικοῦ κ.τ.λ. Μετὰ τὴν ἀσκησιν ταύτην ἕκαστος μαθητὴς λαμβάνει τὴν ἐμπορικὴν ἐπωνυμίαν, τὸν τόπον τῆς διαμονῆς, τὸ εἶδος τοῦ ἐμπορεύματος καὶ ἀναρτᾷ ἐνώπιον τοῦ γραφείου του ἐπιγραφὴν ἀραιοῖς γράμμασι π. χ. Α. Ψελλὸς καὶ Σα Κωνσταντινουπόλεως σιτέμπορος, ἡ Ζωναρᾶς Λονδίνου παραγγελιοδόχος κ.τ.λ.—Οὕτω πως ἕκαστος ὑποτίθεται ὡς πραγματικὸς ἔμπορος, ἐκδίδει τὴν ἐγκύκλιόν του, συντάσσει τὰ ἐταιρικὰ συμβόλαια, δίδει παραγγελίας ὁ μὲν πρὸς τὸν δὲ, μετακαλεῖ συναλλάγ-

Πρακτικαὶ ἐμπορικαὶ ἀσκήσεις ἐν τῇ σχολῇ.

ματα, λαμβάνει ἐμβιβαστικὰς, ὀπισθογραφεῖ κ.τ.λ. ὁ μὲν πωλεῖ εἰς τὸν δέ, ὁ δὲ ἀγοράζει, κ.τ.λ. Οὕτω πως ἐξασκεῖται ὁ μαθητὴς εἰς τὴν διπλογραφίαν, ἐπιστολογραφίαν, συμβολαιογραφίαν, εἰς τὴν συναλλαγὴν κτλ. Νομίζομεν δὲ ὅτι ὀλίγιστα τινα δύνανται οὕτω πως νὰ διαφύγωσι τὴν πρακτικὴν γύμνασιν. Ἐννοεῖται δὲ ὅτι εἰς τὸ πρακτικὸν γραφεῖον δεόν νὰ ὑπάρχωσι α) τυπωτήρια (presse), β) συλλογὴ ἐγγράφων τυπωμένων, συναλλαγματικῶν, φορτωτικῶν, ναυλωτικῶν συμβολαίων ἀγοροπωλήσεως, ἀσφαλιστικῶν κ.τ.λ. γ) συλλογὴ ἐντύπων χρεωγράφων, μετοχικῶν τίτλων, κτλ. διαφόρων εἰδῶν καὶ ἐθνῶν, δ) ἐμπορικὰ κατὰστιχα εἰς ὀλοκλήρους σειρὰς, ἐπὶ τούτῳ κατεσκευασμένα καὶ πωλούμενα ἐν τῇ σχολῇ κ.τ.λ. — Αἱ ἀσκήσεις δεόν νὰ γίνωνται καὶ Γαλλιστί. Οἱ τοιοῦτον δίπλωμα φέροντες νέοι δίκαιον εἶναι καὶ πρέπον νὰ προτιμῶνται εἰς τὰ Ἑλληνικὰ καταστήματα, ὡς ἀμοιβὴν τῶν ἔσων ὑπέστησαν κόπων ἀπολαμβάνοντες τὸ προνόμιον τοῦτο.

Ὑπερέβημεν τὰ ὅρια τοῦ συγγράμματος ἐγκύψαντες εἰς τοσαύτας λεπτομερείας, μόνον καὶ μόνον ἵνα δώσωμεν ἀμυδρὰν τινα ἰδέαν, εἰς τοὺς ἐπιθυμοῦντας τὴν ἰδρυσιν καλῶς κατηρτισμένων σχολῶν τοῦ ἐμπορίου. Ἀποδίδομεν καὶ ἡμεῖς τὸν ὀφειλόμενον ἔπαινον εἰς τὸν Σύλλογον τῶν φιλογενῶν ἐμπόρων Κων/λεως, οἵτινες παντὶ σθένει ἐπιδιώκουσι τὴν διάδοσιν τῶν ἐπιστημονικῶν ἐμπορικῶν γνώσεων, καὶ ἀποδίδουσι τὴν πρέπουσαν σπουδαιότητα εἰς τὴν ὑψηλὴν τοῦ νῦν ἐμπορίου ἀπασχολήν. Τὸ τοιοῦτον εἶναι ἄριστος οἶωνός διὰ τὴν πατρίδα.

Οὕτω πως προπαρασκευασμένος ὁ νέος ἐξέρχεται

Ἡ διαχείρησις διδάσκεται εἰς τὰς ἀγορὰς, εἰς τὰ γραφεῖα.

εἰς ἰδιωτικόν, ἢ δημόσιον γραφεῖον ὅπως ἐξασκηθῇ εἰς τοὺς ὑπολογισμοὺς, εἰς τὴν διαχείρησιν, εἰς τὴν διεύθυνσιν τῶν ὑποθέσεων, ὅπερ οἱ Γάλλοι ἀποκχλοῦσι διὰ τῆς ἐκφραστικῆς λέξεως routine des affaires. Ἡ διαχείρισις τῶν ὑποθέσεων δὲν εἶναι δυνατόν νὰ διδαχθῇ ἐν τῇ σχολῇ, ἀλλ' ἐν τῇ ἀγορᾷ, ἐν τῷ χρηματιστηρίῳ, ὅπου δηλ. ἐνεργοῦνται αἱ ἐμπορικαὶ ἐργασίαι. Ἡ ἐπὶ τῶν περιστάσεων μελέτη, ἡ ἔντονος προσοχὴ εἰς τὴν πορείαν καὶ διεξαγωγὴν τῶν ὑποθέσεων, ἡ ἐπιμέλεια πρὸς τὸ μανθάνειν πᾶν ὅ,τι ἀγνοεῖται, τὸ παρατηρητικὸν πνεῦμα εἰς πᾶν ὅ,τι συμβαίνει ἐνώπιον τοῦ πρωτοπείρου, ταῦτά εἰσι τὰ μέσα δι' ὧν δύναται ὁ νέος νὰ ἀσκηθῇ εἰς τὸ δυσχερὲς τοῦτο τῆς διαχειρίσεως ἔργον.

Ἴνα δὲ ἀποκτήσῃ πλείοτερα στοιχεῖα ἱκανότητος, καὶ φωτισθῇ ὁ νοῦς ἀρμοδιώτερον, ἀνάγκη μετὰ τινα πρακτικὴν ὁ νέος νὰ περιηγηθῇ τὰς ἐμπορικὰς καὶ βιομηχανικὰς μεγαλουπόλεις, νὰ μελετήσῃ ἐπισταμένως καὶ παραβολικῶς τὰ διάφορα ἐργοστάσια, τὰ χειροτεχνεῖα, τὰ γραφεῖα, τὰς κατεργαζομένας πρώτας ὕλας, τὰ παραγόμενα τεχνήματα, τὰς μηχανὰς, τὴν τάξιν τῆς διευθύνσεως, τὸν ποικίλον ὀργανισμὸν τῶν ἐργοστασίων καὶ γραφείων, καὶ πλείστα ἔσα τὸ ὀξυδερκὲς πνεῦμα τοῦ ἐπιστήμονος ἐμπόρου δύναται ν' ἀνεύρῃ. Ὁ περιηγούμενος πρέπει νὰ θεωρῇ τὴν περιήγησίν του οὐχὶ ὡς εὐκαιρίαν διασκεδάσεως εἰς θέατρα, χοροὺς καὶ τὰ λοιπὰ ὅργια, ὧν βρίθουσι δυστυχῶς αἱ μεγαλουπόλεις, ἀλλ' ὡς τὴν ἀρίστην περίστασιν ἵνα ἐκ παντὸς πράγματος πορισθῇ γνώσεις ἀκριβεῖς, ὡς ἀφορμὴν

Περιηγούμενος ὁ ἔμπορος ὠφελεῖ τὴν πατρίδα.

ἐμβριθοῦς μελέτης ἐπὶ παντὸς ὅ,τι βλέπει ὠφέλιμον δι' ἑαυτὸν καὶ τὴν πατρίδα. Διὰ τῆς παρατηρήσεως ἀποκαλύπτει ἐν μέσῳ τοσούτου βιομηχανικοῦ πλούτου τί ἐλλείπει, τί μεταφερόμενον εἰς τὴν ἰδίαν πατρίδα ἡδύνατο νὰ παράξῃ κέρδος, καὶ τί ἐκ τῆς πατρίδος εἰς τὴν ἀλλοδαπὴν μεταβιβαζόμενον ἡδύνατο νὰ παράξῃ κέρδος δι' ἑαυτὸν καὶ διὰ τὸ ἔθνος. Τὸ διορατικὸν ὄμμα τοῦ ἐπιστήμονος ἐμπορίου ἐν ταῖς περιηγήσεσιν ἀνευρίσκει τὸ εἶδος καὶ τὰ ἀντικείμενα, ἐφ' ὧν ἀσχολούμενος ἡδύνατο νὰ εὐδοκιμήσῃ καὶ διαπρέψῃ πρὸς ὄφελος ἑαυτοῦ καὶ τῆς πατρίδος. Ἡ νοημοσύνη καὶ ἐνεργητικότης τοῦ περιηγητοῦ δὲν πρέπει νὰ περιορίζηται εἰς ἀντικείμενά τινα ἀπλᾶ, ἀλλ' εἰς ἅπαντα ἐν γένει. Ἡ γεωργία, ἡ κτηνοτροφία, ἡ βιομηχανία, ἡ ναυπηγία, αἱ τέχναι ἐν γένει, τὰ μουσεῖα, αἱ πινακοθήκαι, αἱ συναθροίσεις, τὰ ἔθνη, οἱ ναοί, αἱ πανηγύρεις, τὰ πάντα παρέχουσι σπουδαῖα ἀντικείμενα μελέτης εἰς τὸν νοήμονα. Ἡ μελέτη τοῦ περιηγουμένου εἰς τοὺς διαφόρους κλάδους τῆς βιομηχανίας παρέχει πολλάκις αἰτίαν καὶ τάσιν πρὸς κερδοσκοπίαν βιομηχανικὴν, ἥτις φρονίμως διευθυνομένη ἀποβαίνει πηγὴ ἀκινώτου πλούτου διὰ τὸν ἔμπορον καὶ διὰ τὴν πατρίδα. Ὁ Φιλιππουπολίτης, φερ' εἰπεῖν, περιηγούμενος τὴν Ἰταλίαν βλέπει περιπαθῶς τὰ ὠραῖα ἐκεῖνα χειροτεχνεῖα τῶν φαθίνων πύλων, τῶν ἐκ τοῦ ἀχύρου τοῦ ὀρυζίου κατασκευαζομένων. Ἀμέσως ἐπέρχεται εἰς τὸν νοῦν τοῦ ἡ ιδέα ὅτι τὰ ἄχυρα τοῦ ὀρυζίου εἰς τὴν πατρίδα του ρίπτονται ὡς ἄχρηστα, ἐνῶ οἱ Ἰταλοὶ δι' ἓνα πύλον φάθινον 50 δραμίων ἀχύρου λαμβάνουσι 5 φράγκά!

Πᾶσα βιομηχανικὴ ἐπιχείρησις εὐεργετῇ τὴν πατρίδα.

Τὸ τοιοῦτον μελετήσας καλῶς συλλαμβάνει τὴν ιδέαν τῆς συστάσεως χειροτεχνείου, καὶ ἀφοῦ τὰ πάντα καλῶς μελετήσῃ δηλ. τὸν τρόπον τῆς ἐργασίας, τῆς δαπάνης, τῆς πωλήσεως κ.τ.λ. βάλλει εἰς ἐνέργειαν τὴν ἐπιχείρησιν καὶ οὕτως ὠφελεῖται ἐκεῖνος, οἱ πτωχοὶ τῆς πατρίδος ἐργάται, οἱ καλλιεργηταὶ τοῦ ὀρυζίου καὶ οἱ ἐμπορεύμενοι αὐτά. Ὁ Μικρασιανὸς περιηγούμενος τὴν Γαλλίαν βλέπει τὰ μεγάλα πλούτη τὰ ἐκ τῆς καλλιεργείας τῶν ἐλαιοφόρων σπόρων παραγόμενα· βλέπει ἐν Λίλλῃ τοὺς χιλίους ἐκείνους μύλους, οἵτινες ἀλέθουσι τοὺς σπόρους τούτους, καὶ τὰ ἐκθλιπτήρια, ἅτινα παράγουσι τὰ χρήσιμα ἐκεῖνα ἔλαια τοῦ ῥαπανοσπόρου, (Huile de colza, d'œillet) τῆς καμελίνας, τῆς παπαρούνας (μήκωνος) κτλ. βλέπει τὰ καλὰ ἐκεῖνα στέμφιλα, ὅσα ἐκ τῆς θλίψεως ἀπομένουσι, διὰ τῶν ὁποίων οἱ κτηνοτρόφοι παχύνουσι τὰ ζῶα· βλέπει τὰ ὠραῖα ἐκεῖνα σαπῶνια τὰ ἐκ τῶν ἐλαίων τούτων κατασκευαζόμενα· ἀναλογίζεται ἀφ' ἑτέρου ὅτι ἡ πατρίς του καὶ νὰ παράγῃ δύναται τοὺς ἐλαιοφόρους σπόρους, καὶ ἐκθλιπτήρια ἡδύνατο νὰ ἀνεγείρῃ, καὶ σάπωνας ἡδύνατο νὰ ἐξοδεύσῃ εἰς Καππαδοκίαν, καὶ ζῶα ἡδύνατο μετὰ πολλῆς ὠφελείας νὰ παχύνῃ, ὥστε πᾶσα ἐπιτυχία θὰ ἦτο πιθανή. Ἐπανακάμπτων εἰς τὴν πατρίδα ὁ εὐφυὴς περιηγητὴς ἐπικαλεῖται τὴν σύστασιν ἀνωνύμου ἐταιρίας, καὶ διὰ μετοχῶν σχηματίζει τὴν βιομηχανίαν του, ἐξ ἧς χιλιάδες ἀνδρῶν, γυναικῶν καὶ παιδῶν ἡδύναντο νὰ κερδίζωσι τὰ πρὸς τὸ ζῆν ἀνέτως καὶ θὰ ἐμακάριζον τὴν μνήμην τοιοῦτου αὐτῶν εὐεργέτου. Τὸ τοιοῦτον δὲν θὰ ἰσοδυνάμει, ὡς ἂν ἤθελε

Ὁ φυσικὸς πλοῦτος νεκροῦται ἄνευ τῆς ἐπιστήμης.

κερδίσει μίαν ὑπὲρ τῆς πατρίδος νίκην; Ὁ Μιτυληναῖος εἰς τὴν Γαλλίαν θὰ ἡσθάνετο τὴν φιλοτιμίαν προσβαλλομένην, ὅταν ἔβλεπε, πῶς ἐκεῖ καθαρίζουσι τὰ ἔλαια ἐν γένει καὶ ἔνεκα τούτου πληρόνονται 30 καὶ 40 % ἀκριβώτερα ἀπὸ τὰ ἰδικά του. Ὁ Κρῆς θὰ ἐθλίβετο, ἂν ἔβλεπε τὴν ἐν Μασσαλία σαπωνοποιεῖαν τοσοῦτον ἀνεπτυγμένην, ἐνῶ ἡ ἰδική του εἶναι εἰσέτι εἰς τὰ σπάργανα. Ὁ Κεφαλλῆν ἐπισκεπτόμενος τὰ μεγαλοπρεπῆ μυρεψεῖα τῶν Ἀδελφῶν Ζελλέ (Gellé Frères) καὶ τοῦ River ἐν Παρισίοις θὰ ἐμελαγχόλει, διανοούμενος ὅτι ὁ δημιουργὸς ἐστόλισε τὴν πατρίδα του διὰ τῶν ἀρωματικωτέρων ἀνθέων ἅτινα ἀνωφελῶς φύονται κατ' ἔτος, αὐτὸς δὲ οὐδὲν ἐξ αὐτῶν δύναται νὰ ὠφελῇ, δι' ἔλλειψιν τέχνης καὶ ἐνὸς ἀπλοῦ ἀποσταλακτηρίου. Ὅπως ἐβραβεύθησαν τὰ ἀρωματικά ἐκεῖνα ῥοσόλια, οὕτως ἤθελον βραβευθῇ καὶ τὰ μῦρα καὶ τὰ ἀρωματικά ἔλαια τῆς νήσου ἐκείνης, ἂν ἡ τέχνη τοῖς ἔδιδε ζωήν. Ὁ Κύπριος ἤθελε θρηνήσῃ βλέπων τοὺς κακοὺς τῆς Γαλλίας οἶνους μεταπριουμένους διὰ τῆς τέχνης εἰς τοὺς περιφήμους τῆς Καμπανίας καὶ Βορδιγάλης οἶνους (Champagne, Bordeaux), ὁ δὲ ἰδικός του νὰ μὴ φαίνεται πλέον εἰς τὰς Εὐρωπαϊκὰς ἀγοράς, ἐνῶ ὁ Κύπριος οἶνος (vin de Chypre) ἐκόσμει πρὸ 80 ἐτῶν τὰς τραπέζας τῶν μεγιστάνων τῆς Εὐρώπης. Ὁ Μακεδὼν περιηγούμενος τὰ κλωστήρια τῆς Μαγγελστρίας, ἤθελε φαντασθῇ, ὅτι ἡδύνατο νὰ ἀνιδρύσῃ δύο τοῦλάχιστον, τὸ ἐν εἰς Θεσσαλονίκην, τὸ δὲ εἰς Βιτώλια. Ὁ Κωνσταντινουπόλιτης, ἐκτὸς πλείστων ἄλλων σπουδαίων, ἤθελεν ἶδει ἐν Λιβόρνῳ πλεῖστα χειροτεχνεῖα ῥαπτι-

Δεινὸν ἢ ἄγνοια, δεινότερα ἢ περιφρόνησις ἡμῶν αὐτῶν.

κῆς· οἷον τοῦ Γουλιέλμου Φράγκου (Franco), τοῦ Λέοντος Μιλλοῦλ καὶ πολλῶν ἄλλων, ἅτινα ἐξ Ἀγγλίας λαμβάνοντα βάλλας πολλὰς μαδαπολαμίων, πανίων, λινῶν, κόπτουσι καὶ ῥάπτουσι διὰ τοὺς ἀγάμους τῆς Ἀνατολῆς χιλιάδας ὑποκαμίσων, ἐσωδράκων, πανταλονίων, κ.τ.λ. ὥς εἰ μὴ εἴχομεν καὶ ἡμεῖς χιλιάδας χήρας, ὀρφανὰ, πτωχὰς γυναῖκας καὶ ἀστέγους, αἵτινες καθ' ἡμέραν κλαίονται ὅτι δὲν ἔχουσιν ἐργασίαν καὶ διὰ τοῦτο προσφεύγουσιν εἰς τὴν δημόσιον φιλανθρωπίαν!!! Καὶ τὸ λυπηρότερον εἶναι, ὅτι αἱ κόραι τῶν πλουσίων μας καυχῶνται ὅτι ἡ προῖξ αὐτῶν παρηγγέλθη καὶ ἦλθεν ἐκ Λιβόρνου!!! Ὡ! ὅποια σπαρταξικάρδιος μεταβολὴ περιστάσεων, πραγμάτων καὶ ἀνθρώπων! Αἱ γυναῖκες τοῦ Βυζαντίου τὸν μεσαιῶνα ἐνέδουν τοὺς βασιλεῖς, τοὺς πατριάρχας, τοὺς μεγιστάνους τῆς Εὐρώπης διὰ τῶν χρυσοῦφάντων μεταξωτῶν, ἅτινα αἱ εὐγενεῖς ἐκεῖναι χεῖρες ἐπιτηδεῖως ἐκλῶθον καὶ ὑφαίνον, καὶ τώρα ἅς μὴ κλαύσῃ ὅστις δύναται, ὅτι αὐταὶ ἐκεῖναι τοῦ Βυζαντίου αἱ γυναῖκες λογίζονται ὑπὸ τῶν ἰδίων ὁμογενῶν των ἀνάξια νὰ ῥάψωσιν ἐν ὑποκάμισον! Δεινὸν ἢ ἄγνοια, δεινότερα δὲ ἢ περιφρόνησις ἡμῶν αὐτῶν. Ἐν τούτοις ἡ πόλις τῆς Λιβόρνου καὶ τῆς Μάλτας λαμβάνουσιν ὑπὲρ τὰ 20,000, 000 φράγκων ῥαπτικά ἀπὸ τοὺς ἀτέχνους κατοίκους τῆς Ἀνατολῆς· ὥς ἂν μὴ ἔχωμεν ἡμεῖς χεῖρας καὶ ὀφθαλμοὺς νὰ ῥάπτωμεν τὰ φορέματά μας. Ἄν αὐτὰ τὰ 20 ἑκατομ. ἀπελάμβανον οἱ πτωχοὶ κάτοικοι τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἢ ἄλλης πόλεως θὰ ἦτον ἡ θέσις των εἰς πολὺ καλλιτέραν κατάστασιν! κ.τ.λ. κ.τ.λ.

Σπουδαιότατον ἐν τῷ βίῳ ἢ τοῦ ἐπαγγέλματος ἐκλογή.

Ὁ ῥοῦς τῶν σκέψεων, ὡ ἀναγνώστα, παρέσυρεν ἡ-
μᾶς ἕως ἐδῶ, διότι μὰ τὴν ἀλήθειαν ἔχει τί λυπηρὸν
ἢ δεινὴ ἡμῶν βιομηχανικὴ καὶ οἰκογενειακὴ θέσις.
Ἀπὸ τὴν Εὐρώπην μόνον χρομμύδια δὲν μᾶς φέρουσι,
καὶ οἱ περιηγηταί μας ἀμβλυωποῦσιν ὅταν βλέπωσι τὰ
τοσαῦτα καλὰ τῶν Εὐρωπαίων, καὶ μετὰ ζήλου μᾶς
διηγῶνται μόνον τὸ ἀβροδίαιτον αὐτῶν, τὴν εὐζωίαν,
τοὺς συρμούς, τὰς διασκεδάσεις καὶ ἄλλα πολλὰ μά-
ταια, τὰ ὅποια σκανδαλίζουν τὰ ἥθη ἡμῶν.....

Ζ'.

Σχηματισμὸς κλίσεων. — Ἐκλογὴ ἐπαγγέλματος. — Σταθερὰ ἀπό-
φαισις. — Εἰδικαὶ ἀσχολήσεις περὶ τὸ στάδιον τῆς ἐκλογῆς. — Μέσα
προαγωγῆς τὰκτικὰ καὶ ἔκτακτα.

Τὸ σπουδαιότερον τῆς ζωῆς πρᾶγμα εἶναι ἡ ἐκλογὴ
τοῦ ἐπαγγέλματος, ἔλεγέ ποτε ὁ σοφὸς Πασκάλ, καὶ
ἕκαστος νέος φθάσας εἰς μικράν ἔτι ἡλικίαν ἐρωτᾷ
τοὺς περιστοιχοῦντας αὐτὸν «Τί θὰ γίνω»; Ἄν προη-
γουμένως εἰς τὴν ἐρώτησιν ταύτην δὲν ἀπήντησαν οἱ
γονεῖς, ἀνήκει εἰς τὸν νέον ἔμπορον νὰ λύσῃ τὸ πρό-
βλημα τοῦτο, ὅπως ἐκ τῆς πρακτικῆς τῆς σχολῆς, ἐκ
τῆς ἀσχολήσεως εἰς τὰ ἐξωτερικὰ γραφεῖα, καὶ ἐκ τῶν
περιηγήσεων ἐσχημάτισε τὰς κλίσεις του. Ἐπασχο-
ληθεὶς εἰς πολλὰ εἶδη, μελετήσας εἰς τὰς περιηγήσεις
του πολλὰ πράγματα, ἰδὼν πολλὰ καὶ ἀκούσας πλειό-
τερα, ἡδυνήθη νὰ μορφώσῃ κλίσεις εἰδικὰς πρὸς κλά-
δον τινὰ τοῦ ἐμπορίου· ἀφοῦ πρότερον ἐσκέφθη καὶ ἀνε-

Αἱ κλίσεις μορφοῦνται κατὰ τὰς δυνάμεις ἡμῶν.

μέτρησε τὰς σωματικὰς καὶ πνευματικὰς του δυνάμεις,
τὰς ὠφελείας καὶ τὰ πλεονεκτήματα τοῦ πατρικοῦ
ἐπαγγέλματος, τὴν ἔκτασιν, τὰ μέσα καὶ τὰς σχέσεις,
ἅτινα ὑπόσχεται τὸ ἐπάγγελμα, ὅπερ μέλλει νὰ ἐναγ-
καλισθῇ.

Τὸ πνεῦμα φωτισθὲν ἀρκούντως ἐκ τῆς πείρας δύ-
ναται ἀφ' ἑαυτοῦ ν' ἀνεύρῃ τὸ εἶδος καὶ τὰ ἀντικεί-
μενα ἐφ' ὧν ἀσχολούμενον δύναται νὰ εὐδοκιμήσῃ.
Ἄν τὸ πνεῦμα εἶναι τοσαῦτον ἐνεργητικὸν καὶ τολ-
μηρὸν ὅσον καὶ τὸ σῶμα, ἂν τὰ ἐκ τῶν περιστάσεων
προσφερόμενα μέσα, ὅλον τοῦ πατρικοῦ οἴκου, τῶν συγ-
γενῶν, τῶν φίλων, εἰσὶν ἀρμόδια εἰς τὰς πνευματικὰς
κλίσεις, τότε βεβαίως δὲν θὰ εὐχαριστηθῇ τὸ πνεῦμα νὰ
περιορίσῃ τοὺς κύκλους τῆς ἐνεργείας του εἰς κλάδον
στερεοτύπου ἐνεργείας, ὡς τὸν τοῦ ἐργαστηριάρχου·
ἀλλ' ἐξορμῶν εἰς μεγαλεπήβολόν τινα ἐπασχόλησιν,
θέλει τὰς δυνάμεις συγκεντρώσῃ μετ' ἐπιμονῆς καὶ
καρτερίας εἰς τὰς σχηματισθείσας κλίσεις, ὧν τὴν
πραγματοποίησιν θέλει ἐπιδιώκει σῶματι καὶ πνεύ-
ματι εἰς τὸ μέλλον. Ἄν τὸ μὲν πνεῦμα δὲν ἀρέσκηται
εἰς τὰ μεγάλα, τὸ δὲ σῶμα παρακολουθῇ τὰς διαθέσεις
τοῦ πνεύματος, τότε ἱκανοποιεῖται ἀσχολούμενον εἰς
τοὺς κλάδους τοὺς παρέχοντας μικρὰ μὲν κέρδη, ἀλλ'
ἀσφαλῆ, ὅλον τὸ ἐμπόριον τῶν ἀποικιακῶν, τῶν τρο-
φίμων κτλ.

Αἱ εἰδικαὶ κλίσεις μορφοῦνται ἀναλόγως τῆς νοη-
μοσύνης, τῶν σχέσεων, τῶν περιστάσεων, ἢ τῶν
πλεονεκτημάτων τοῦ πατρικοῦ ἐπαγγέλματος. Ἰνα δὲ
σχηματίσῃ ὁ νέος εἰδικὰς κλίσεις, πρέπει νὰ ἔχῃ τὸ

Τέχνη οὐδὲν ὄνειδος, ἀεργίη δὲ τ' ὄνειδος.

πνεῦμα ἀνεπτυγμένον, ὅπως μορφώσῃ τὴν γνῶσιν ἑαυτοῦ, ἥτοι τὸ γνῶθι σαυτόν. Ἀφήσαμεν εἰς τὸ πνεῦμα τὴν πρωτοβουλίαν ταύτην, διότι εἰς τὸ ἐμπόριόν εἰσι χαρακτῆρες ποικίλοι, οἵτινες δὲν πρέπει νὰ παραγνωρίζωνται, ἀλλὰ ν' ἀφίνωνται ἐλεύθεροι ὅπως ἀφ' ἑαυτῶν ἐκφράζονται. Εἰς τὴν πρωτοβουλίαν τοῦ πνεύματος δὲν ἐπηρεάζει μόνον ὁ ἀτομικὸς χαρακτήρ, ἀλλὰ καὶ ὁ ἐθνικὸς. Ὁ Γερμανὸς, φέρ' εἰπεῖν, ὡς ἐκ τοῦ ἐθνικοῦ χαρακτῆρος ἀρέσκεται εἰς τὰς θετικὰς κερδοσκοπίας, καίτοι ὀλίγα ἀνευρίσκων κέρδη εἰς αὐτάς· ἐνῶ εἰς τὴν ὑπομονητικὴν βιομηχανίαν καὶ εἰς πᾶσαν ἄλλην θετικὴν ἐπιχείρησιν ἐπιτυγχάνει καὶ προάγεται. Ὁ Ἕλλην ἐπιδίδει εἰς τὰς ῥιψοκινδύνους ἀλλὰ κερδαλέας ἐπιχειρήσεις· δὲν ἱκανοποιεῖται δὲ μὲ τὰ μικρὰ καὶ θετικὰ κέρδη, ἀλλ' ἐπιδιώκει ἐμπαθῶς τὰς εὐρείας ἐπιχειρήσεις, εἰς ἃς ἡ πνευματικὴ καὶ σωματικὴ αὐτοῦ δραστηριότης εὐρίσκει στάδιον εὐρύτατον ἐνεργείας.

Εἶναι βέβαιον, ὅτι πᾶν ἐπιτήδευμα ὡς καὶ πᾶς κλάδος τοῦ ἐμπορίου ἔχει τὰ πλεονεκτήματα καὶ τὰς ἐλλείψεις του, ἀλλὰ ταῦτα μὲν ὁ σοφὸς ἔμπορος ἐν τῇ βαθυνοίᾳ του μεριμνᾷ ὅπως στρέψῃ πρὸς ὄφελός του, ἐκείνας δὲ διὰ τῶν ἀκαμάτων προσπαθειῶν ἐπιζητεῖ νὰ καταστήσῃ ἥττονος βλάβης προξένους. Οἱ σιτέμποροι παραπονοῦνται ὅτι τὸ ἐπάγγελμά των εἶναι ἀστατον καὶ ἀμφιβρόχον, διότι καὶ ἂν κατορθώσωσι ν' ἀποκτήσωσι πλοῦτη, δὲν εἶναι διαρκῆ· λησμονοῦσιν ὅμως ὅτι τὸ ἄστατον τοῦ πλούτου αὐτῶν, εἶναι ἀνάλογον πρὸς τὴν εὐκολίαν τῆς ἀποκτήσεώς του. Ἡ φρόνησις εἰς τοὺς τοιοῦτους ὑπαγορεύει νὰ ἐξασφαλί-

Οὐδὲν ἐπιτήδευμα ἄνευ πλεονεκτημάτων καὶ ἐλλείψεων.

σωσι τὸ ἑαυτῶν μέλλον διαθέτοντες εἰς ἀσφαλὲς μέρος ποσὸν τι ἱκανὸν νὰ διασώσῃ τὴν τύχην των ἐκ τῶν δεινῶν περιστάσεων. Οἱ ἔμποροι τῶν ἀποικιακῶν, τῶν τροφίμων, τῶν χειροτεχνημάτων παραπονοῦνται ὅτι τοσοῦτον ὀλίγα εἰσὶ τὰ κέρδη των, ὥστε μόλις μετὰ παρέλευσιν χρόνων κατορθοῦσι νὰ πλουτίσωσι· λησμονοῦσιν ὅμως ὅτι ἡ βραδύτης τῆς ἀποκτήσεως, εἶναι ἀνάλογος πρὸς τὴν θετικότητα μεθ' ἧς κτᾶται ὁ πλοῦτος ὑπ' αὐτῶν.

Ὡς γινώμονα ἐν γένει τῆς ἐκλογῆς ἐπαγγέλματος καὶ τοῦ σχηματισμοῦ τῶν κλίσεων προσφέρομεν τὸ γνωμικὸν τῶν ἀρχαίων, τέχνη οὐδὲν ὄνειδος, ἀεργία δὲ τὸ ὄνειδος· προσέτι καὶ τὸ ἐκ πείρας διδασχθὲν ἡμῖν ἀξίωμα ὅτι « ἐκ παντὸς ἐπαγγέλματος » ὁ φρόνιμος δύναται νὰ ὠφεληθῇ, ὅταν καλῶς γνωρί- » ζῇ νὰ μετέρχεται αὐτό· διότι αἱ ἱκανότητες τοῦ ἀν- » θρώπου καθιστῶσι τὸ ἐπάγγελμα ἐπικερδὲς ἢ ἐπι- » ζήμιον». Νοῦς δὲ ξυδερκῆς, ἀδάμαστος ἐνεργητικότης, ἐπιμονή, ὥριμος σκέψις, ταῦτα καὶ ἄλλα ἐξευγενίζουσι τὸ ἐπάγγελμα καὶ τὸ καθιστῶσι κερδαλέον. Πόσοι παντοπῶλαι δὲν ἀπέβησαν τὸ κλέος τοῦ ἐμπορίου καὶ εὐεργέται τῆς πατρίδος! Ἄλλως τε δὲν ἀναφέρω πολυάριθμα παραδείγματα Ἑλλήνων ναυτῶν, οἵτινες στηριχθέντες εἰς τὸ ἐπιτήδευμά των ἀνεδείχθησαν μέγιστοι ἔμποροι καὶ περιποίησαν τιμὴν εἰς τὸ ὄνομα τῆς πατρίδος καὶ τοῦ ἔθνους.

Ὡστε ὁ σχηματισμὸς τῶν εἰδικῶν κλίσεων δὲν πρέπει τὸ παράπαν νὰ ἐπηρεάζεται ἐκ τῶν πλεονεκτημάτων ἢ φυσικῶν ἐλαττωμάτων, ὅσα παρακολουθοῦ-

Οἱ δειλοὶ πτοοῦνται ἐκ τῶν δυσχερειῶν· οἱ σοφοὶ ἀνδρίζονται.

σιν ἐν ἐπιτήδευμα ἢ μίαν ἐπιχείρησιν. Πρέπει μὲν νὰ λαμβάνωνται ταῦτα ὑπ' ὄψιν, ὅπως ὁ ἀτομικὸς χαρακτήρ ἐκλέξη διὰ τῆς ὁρμεμφύτου πρωτοβουλίας αὐτοῦ τὸ κατάλληλον ἐπιτήδευμα· ἀλλ' ὀρίσαν ἅπαξ τὴν τάσιν του, δὲν πρέπει νὰ πτοῇται ἐκ τῶν ἐλλείψεων· διότι οὐδὲν ἐπιτήδευμα εἶναι ἀμέτοχον πλεονεκτημάτων καὶ ἐλλείψεων. Ὁ πεπαιδευμένος ἔμπορος ἐπὶ τοῦ ἐπιτηδεύματος τῆς ἐκλογῆς του φιλοσοφῶν, δι' ὅμματός εἰσχωρητικοῦ θέλει ἀφ' ἐνὸς μὲν ἀνεύρει τὰ πλεονεκτήματα, ἄτινα διὰ τῶν ἱκανοτήτων αὐτοῦ θέλει φρονίμως ἐκμεταλλεῖται, ἀφ' ἐτέρου δὲ θέλει ὑπ' ὄψιν λάβει τὰ τε ἐλαττώματα καὶ ἐλλείψεις, ὅπως κατ' αὐτῶν ἀντιτάξῃ τὴν διανοητικὴν καὶ σωματικὴν εὐρωστον δύναμίν του, ἵνα ἐξαλείψῃ τὰ ἐπιβλαβῆ αὐτῶν ἀποτελέσματα.

Ἀφοῦ ὁ νοῦς ἐμελέτησεν ἑαυτὸν, ἀφοῦ διὰ τῆς μικρᾶς πείρας, ἣν ὡς μέλισσα ἐθησαύρισεν ἐκ τῆς πρακτικῆς καὶ τῆς περιηγήσεως· ἀφοῦ διὰ τῆς ἀτομικῆς πρωτοβουλίας ὁ νέος ἔμπορος ἠδυνήθη νὰ σχηματίσῃ εἰδικὰς κλίσεις πρὸς ἕνα τῶν κλάδων τῆς ἐπιστήμης τοῦ ἐμπορίου, τότε εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐπιμένῃ δι' ἡρωϊκῆς ὄντως ἀποφάσεως εἰς τὴν ὀρισθεῖσαν ἐπασχόλησιν, χωρὶς νὰ περισπᾷ τὴν προσοχὴν καὶ τὰς προσπάθειάς εἰς ἀλλότρια ἀντικείμενα· διότι ὁ μὲν βίος βραχύς, ἡ δὲ τέχνη μακρά. Τὴν ἐπιπολαιότητα καὶ ἀστασίαν τῶν φρονημάτων κατηγοροῦσιν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ εἰς τοὺς νέους· ἀλλ' ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει οἱ νέοι ὀφείλουσι νὰ ἐπιδείξωσι νεανικὴν ὄντως καρτερίαν καὶ ἀνδρικὴν ἐπιμονήν, ὅπως, ὅσον τάχιστα μετὰ τὰς εἰδικὰς κλί-

Ἀρχὴ δέ τοι ἡμισυ παντός.

σεις, σχηματισθῶσι καὶ αἱ εἰδικαὶ τοῦ ἐπαγγέλματος ἱκανότητες. Ἡ ἀστασία καὶ ἡ ἀμφιρρέπεια εἰς τὰς ἀποφάσεις ἡμῶν εἰσιν αἰετοτε ἐπιβλαβεῖς εἰς τὸν ἐμπορικὸν βίον· διότι ἐν τῷ δισταγμῷ οὐδέποτε ὑπάρχει πρόοδος. Ἀπαιτεῖται μὲν σοφία πρὸς διευθέτησιν τῶν κλίσεων ἡμῶν, οὐχ ἥττον ὅμως ἀπαιτεῖται καὶ φρόνησις, ὅπως ἐμμένωμεν σταθεροὶ εἰς τὰς ἀποφάσεις μας. Εἰς πᾶν ἔργον ἐνυπάρχουσι δυσχερεῖαι καὶ προσκόμματα κατὰ τὸ φαινόμενον ἀνυπερέβλητα, ἀλλ' ἐκ τούτων μόνον τὰ δειλὰ καὶ νωθρὰ πνεύματα καταπτοοῦνται· οἱ ἀνδρικοὶ ὅμως καὶ πεφωτισμένοι νόες δὲν τρομάζουσιν ἐνώπιον τῶν μεγαλειτέρων δυσχερειῶν, οὐδὲν κώλυμα τοὺς ἐμποδίζει, οὐδὲν πρόσκομμα τοὺς κάμπτει, οὐδεὶς φόβος τοὺς ὀπισθοδρομεῖ· ἀλλὰ θαρράλέοι προβαίνουν διὰ τῆς σκέψεως καὶ ἐνεργείας εἰς τὸ προχαραχθὲν σχέδιον, ἀρχόμενοι νὰ καταπακτῶσι μίαν πρὸς μίαν τὰς δυσχερείας· νὰ ὑπερνικῶσιν ἀνὰ ἐν τὰ προσκόμματα· καὶ νὰ κατακτῶσι βῆμα πρὸς βῆμα τὰς βαθμίδας τῆς προόδου εἰς τὸ προμελετηθὲν σχέδιον, ἀνδριζόμενοι καὶ κραταιούμενοι διὰ πᾶσαν αὐτῶν νίκην κατὰ τῶν προσκομμάτων καὶ τῶν μακρόθεν φαινομένων ἀνυπερέβλητων δυσχερειῶν.

Ἐὰν ἡ ἀπόφασις εἶναι ἀποτέλεσμα ὠρίμου σκέψεως καὶ ἰδίας πρωτοβουλίας, οὐδεὶς λόγος ὑπάρχει ἀμφιρρέπειας καὶ βραδύτητος· διότι ὅσον βραδύνομεν, τοσοῦτον τὸ ἐπιζητούμενον ἀπομακρύνεται ἀφ' ἡμῶν· διὸ ἔλεγεν ὁ Ἡσίοδος· ἀρχὴ δέ τοι ἡμισυ παντός. Αἱ πρῶται τοῦ νέου ἀποφάσεις, τὰ πρῶτα βήματα αὐτοῦ εἰς τὸ στάδιον, παρέχουσι παντοῦ καὶ πάντοτε

Ἄνθρωπος ἄβουλος ἐς κενὸν μοχθεῖ τρέχων.

δυσχερείας αἰτινές εἰσι παρεμφερεῖς πρὸς τὰς τοῦ παι-
δός, ὅταν πρῶτον μανθάνῃ νὰ περιπατῇ. Ὅτε μὲν
δειλία ἀδικαιολόγητος κάμπτει τὰ γόνατά του, ὅτε
δὲ περίτρομον βηματίζει καὶ ἐπικαλεῖται τὴν ἔξωθεν
βοήθειαν, ὅτε δὲ διὰ τινος ἀπερισκέπτου θάρρους βα-
δίζει τοσοῦτον ταχέως, ὥστε κρημνίζεται χαμαί, μὴ
ἀποτολμῶν ἕνεκα τῆς ἀποτυχίας νὰ ἐπιχειρήσῃ νέαν
δοκιμὴν. Τοῦ νέου ἡ περὶ τούτου ἀπόφασις πρέπει νὰ
ᾖ περιεσκεμμένη, μεμετρημένη, ἀλλὰ συγχρόνως
ἀνδρική καὶ καρτερική. Ἡ ἀβουλία καὶ παλιμβουλία
εἰς πᾶσαν πρᾶξιν τοῦ ἐμπορικοῦ καὶ κοινωνικοῦ βίου
εἰσὶ βλαβεραί. Τοῦτο γνωρίζαντες οἱ ἀρχαῖοι ἔλεγον,
ἄνθρωπος ἄβουλος ἐς κενὸν μοχθεῖ τρέχων·
ἀβουλία γὰρ πολλὰ βλάπτονται βροτοί.
Αἱ ἡρώϊκαὶ προσπάθειαι, ἡ ἐπιμονή, ἡ καρτερία θᾶτ-
τον ἢ βράδιον θὰ ὑπερνικήσωσι τὰς δυσχερείας καὶ θὰ
καταστήσωσι τὸ στάδιον τῆς ἐκλογῆς ἡμῶν εὐχύτερον
καὶ ὁμαλώτερον, διὰ μόνον αὐτῶν θὰ ἐπιτύχωμεν τὴν
ἐπιζητούμενην προαγωγὴν· ὅθεν τῆς ἐπιμελείας
πάντα δοῦλα γίνονται.

Ἡ διακαὴς ἡμῶν ἐπιθυμία τοῦ νὰ ἐμμένωμεν καὶ
νὰ προαγώμεθα εἰς τὸ τῆς ἐκλογῆς στάδιον, θέλει ἀ-
μέσως βάλλει εἰς ἐνέργειαν ἀπάσας τὰς διανοητικὰς
καὶ σωματικὰς ἡμῶν δυνάμεις· αἰείποτε θὰ προσπαθῇ
ὅπως εφεύρῃ παντοῖα μέσα πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ ποθου-
μένου· τὰ μέσα ταῦτά εἰσιν, ὅτε μὲν συνήθη καὶ κα-
νονικά, ὅτε δὲ ἔκτακτα καὶ ἀπροσδόκητα. Τὰ συνήθη
μέσα τῆς προαγωγῆς ἡμῶν εἰσι πάνθ' ὅσα ἐξαρτῶν-
ται ἐκ τῆς νοημοσύνης καὶ δραστηριότητος ἡμῶν. Ὅ-

Ἡ πείρα χορηγεῖ διδάγματα μορφώσεως.

ταν ὁ νοῦς δὲν κοιμᾶται, ἀλλ' ἀπαύστως ἐγρηγορῶν
μελετᾷ περὶ τῶν καταλληλοτέρων τῆς προαγωγῆς
μέσων, τότε καὶ ἡ σωματικὴ ἐνέργεια πρέπει ἐξ ἴσου
νὰ μὴ καθεύδῃ, ἀλλὰ ν' ἀναπτύσσεται σκοπίμως καὶ
θαρράλως· οὐδέποτε δὲ ἀσκόπως καὶ ἀτάκτως· διότι
τὸ πολὺ τοῦ ζήλου ἐνίοτε προδίδει τοὺς σκοποὺς, διε-
γείρει ἀντιζηλίας καὶ προξενεῖ βλάβας. Ὁ δόκιμος
οὐδέποτε πρέπει νὰ ἴσταται ψυχρὸς καὶ ἀπαθὴς θεα-
τῆς τῶν πέριξ αὐτοῦ γενομένων· ἀλλ' ὅτε μὲν νὰ ἐργά-
ζεται εἰς τὸ ὑποδειχθὲν ἔργον μετὰ περινοίας, ὅπως
ἐκτελέσῃ αὐτὸ ἐντελῶς καὶ ταχέως, ὅτε δὲ, μὴ ἀσχο-
λούμενος, νὰ διερευνᾷ διὰ παρατηρητικοῦ βλέμματος
τὰ πέριξ αὐτοῦ συμβαίνοντα. Ἡ διαπραγματεύσις, φέ-
ρ' εἰπεῖν, μιᾶς ἀγορᾶς ἢ πωλήσεως καθίσταται δι'
αὐτὸν θέμα σκέψεων ἀτελευτήτων· διότι μελετᾷ τοῦ
μεσίτου τὸ πειστικὸν ὕφος, τὰ ἐπιχειρήματα ἐφ' ὧν
στηρίζει τὴν αἰτουμένην ἢ προσφερομένην τιμὴν, τὰ
εἰκονικὰ ἐκεῖνα ψεύδη, δι' ὧν ζητεῖ νὰ διεκπεραιώσῃ
τὴν πρᾶξιν, παρουσιάζων κατὰ τὴν περίστασιν ἰδανι-
κὴν ὕψωσιν ἢ ἀπειλητικὴν τινα ἔκπτωσιν. Ἀκούει
ἀφ' ἐτέρου καὶ σταθμίζει τὰς ὀλιγολόγους τοῦ προῤ-
σταμένου ἀπαντήσεις. Ἐνορᾷ μετὰ πολλῆς ὀξυνοίας
τὰ διαβήματα καὶ τὰς κρίσεις αὐτοῦ εἰς πᾶσαν περί-
στασιν, βλέπει τὴν συμπεριφορὰν αὐτοῦ πρὸς τοὺς ὑ-
παλλήλους, πρὸς τοὺς συναδέλφους, πρὸς τὸ κοινόν,
καὶ ἐκ τούτων ἐξάγει κρίσιμα συμπεράσματα ἀξία
πολὺ καταλλήλως νὰ μορφώσωσι τὴν συμπεριφορὰν
καὶ τὰς ἐνεργείας του.

Ὡς τακτικὸν μέσον προαγωγῆς θεωροῦνται καὶ αἱ

Προάγεται τις συγκέντρώων τὰς δυνάμεις πρὸς τὸν σκοπὸν.

εἰδικαὶ γνώσεις τῆς ὕλης, ἣν ὁ κλάδος τῆς ἐκλογῆς περιέχει, δηλ. αἱ ποικίλαι ποιότητες, οἱ τόποι τῆς παραγωγῆς καὶ καταναλώσεως, τὰ δαπανήματα, ἡ οἰκονομικὴ διαχείρησις, οἱ πρακτικοὶ ὑπολογισμοὶ κτλ. Ὅργανα κατ'ἀλλήλα πρὸς φωτισμὸν τοῦ εἰδικὰς ταύτας ἐπασχολήσεις εἰσὶν ἐκτὸς τῶν ἀτομικῶν τοῦ προσπαθειῶν, καὶ τῶν συνυπαλλήλων αἱ ἡμερήσιαι διαφωτίσεις. Ἡ πρὸς αὐτοὺς εἰλικρινὴς ἀγάπη καὶ φιλία καθιστᾷ τούτους ἀείποτε προθύμους νὰ ἐρμηνεύωσι τὰ ἐν τῷ γραφείῳ συμβαίνοντα. Ἐρωτώμενοι δὲ διὰ τρόπου εὐγενοῦς καὶ ταπεινοῦ ἀποβαίνουσι χωρὶς νὰ τὸ αἰσθάνωνται οἱ ἀρμοδιώτεροι πρακτικοὶ διδάσκαλοι. Δὲν ἀναμετρῶμεν ἐνταῦθα τοὺς τρόπους δι' ὧν ὁ πρωτόπειρος δύναται νὰ ἐφελκύσῃ τὴν εὐνοίαν καὶ τὸ ὑπὲρ αὐτοῦ ἐνδιαφέρον τῶν συνυπαλλήλων, τῶν πελατῶν καὶ φίλων τοῦ καταστήματος καὶ πρὸ πάντων τοῦ προϊστάμενου· διότι τοῦτο ἀνάγεται εἰς τὴν καλὴν ἀνατροφὴν, ἣν ἐν τῷ οἴκῳ ἔλαβε. Τὸ κεφάλαιον τοῦτο ὀφείλει νὰ φέρῃ μεθ' ἑαυτοῦ ἐκ τοῦ πατρικοῦ οἴκου. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει τοῦ πρωτοπείρου ἡ σοφία ἔγκειται εἰς τὸ συνδυάζειν ἀρμοδίως τὸ ὑπηρετικόν, τὸ ταπεινόν, τὸ εὐγενὲς ὑφὸς μετὰ τοῦ ἀξιοπρεποῦς, τοῦ σεβαστοῦ, τοῦ ὑποληπτικοῦ.

Ὁ πρωτόπειρος διὰ παντὸς ἐφικτοῦ μέσου ἐπιδιώκει τὴν προαγωγὴν τοῦ εἰς τὸ στάδιον τῆς ἐκλογῆς, ἂν συγκέντρωσῃ τὰς διανοητικὰς καὶ σωματικὰς αὐτοῦ δυνάμεις εἰς τὸν προτιθέμενον σκοπὸν, ἂν εἰς οὐδὲν λογίζεται τὰς διασκεδάσεις, τὰς ἀλλοτρίας τοῦ σκοποῦ ἐπασχολήσεις καὶ πᾶν ὅ,τι τὸν λοξοδρομεῖ τῶν κυρίων

Οἱ ποταποὶ ἐφευρίσκουσιν αἰσχροὶ μέσα προαγωγῆς.

ἀσχολήσεών του. Τούτου ἕνεκα ὀφείλει πρῶτος νὰ ἐγείρηται ἐν τῷ οἴκῳ, καὶ πρῶτος νὰ εἰσέρχεται ἐν τῷ γραφείῳ. Ἐκεῖ προετοιμάζει τὰ ἔργα τῆς ὑπηρεσίας του, προσχεδιάζει κατὰ νοῦν τὸν ἀρμοδιώτερον τρόπον τῆς ἐκπεραιώσεώς των· ἂν μένη καιρὸς, ἐπασχολεῖται εἰς τὰ προμελετηθέντα ἢ προεξηγηθέντα θέματα, ἅτινα ἡγνῶει, μελετᾷ δὲ νέας δυσχερείας, ὅσας τυχὸν ἀπῆντησεν. Οὐδεμίαν δὲ στιγμὴν ἀφίνει νὰ διέρχεται ἄνευ ἐργασίας σωματικῆς ἢ διανοητικῆς. Ἀναμετρᾷ καθ' ἑαυτὸν τὰ ἀγνοούμενα καὶ τὰς ἐλλείψεις του, καὶ ἐργάζεται ἀνεκδότως, ὅπως ὅσον τάχος ἐκμάθῃ ἀκριβῶς πᾶν ὅ,τι ἀγνοεῖ, ἵν' ἀνταποκρίνηται ἀκριβῶς εἰς τὰς ἀνάγκας τῆς ὑπηρεσίας του. Οἱ φρόνιμοι μάλιστα φέρουσι μεθ' ἑαυτῶν σημειωματάριον ἢ ὑπομνημάτιον τῶν πράξεων ἢ τῶν ὑποθέσεων ἢ τῶν θεμάτων, ἅτινα ἐντὸς τῆς ἡμέρας ὀφείλουσι νὰ διεκπεραιώσωσι. Τὸ ἑσπέρας δὲ, τὰ μὲν ἐκτελεσθέντα ἀποσβύνουσι, τὰ δὲ ἀνεκτέλεστα μεταγράφουσιν εἰς τὰ πρακτέα τῆς προσεχοῦς ἡμέρας ὁμοῦ μετὰ τὰ νεωστὶ παρουσιαζόμενα. Ἡ πείρα μᾶς ἐδίδαξεν ὅτι διὰ τῆς αὐστηρᾶς καὶ φρονίμου ταύτης τακτικῆς καταπολεμεῖται ἡ ἀμάθεια καὶ ἡ ἀπειρία, καὶ ὅτι δι' αὐτῆς ἐπιτυγχάνεται ἡ ταχυτέρα καὶ ἡ εὐστοχωτέρα εἰδικὴ ἐμπειρία περὶ τὸ στάδιον τῆς ἐκλογῆς.

Οἱ ἀσθενεῖς νόες καὶ οἱ ποταποὶ χαρακτῆρες ἐφευρίσκουσιν καὶ ἄλλα ἄτοπα, ἐνίοτε δὲ καὶ αἰσχροὶ μέσα προαγωγῆς εἰς τὸ στάδιον των, οἷον τὴν ῥαδιουργίαν, τὴν συκοφαντίαν, τὸν ἐξευτελισμὸν, τὴν ἐξαχρείωσιν κ.τ.λ. ἀλλ' οἱ εὐγενεῖς χαρακτῆρες, οἱ ἔχοντες πεποί-

Οἱ τίμιοι διὰ τιμίων μόνον μέσων προάγονται.

θῇσιν εἰς ἑαυτοὺς, οἱ γινώσκοντες καὶ ἐκτιμῶντες ἑαυτοὺς, περιφρονοῦσι τὰ αἰσχροῦ ταῦτα μέσα, ὡς ἀντίθετα εἰς τὴν ἀνθρώπινον ἀξίαν καὶ τὴν ἠθικὴν. Ὁ φρόνιμος, ὁ τίμιος, ὁ εὐγενὴς ἀνατεθραμμένος ἀναβαίνει τὰς βαθμίδας τῆς προαγωγῆς τοῦ ἀνὰ μίαν θριαμβευτικῶς καὶ ἐνδόξως διὰ τῆς εὐθύτητος, τῆς ἰκανότητος, τῆς δραστηριότητος, τῆς ὀρθοφροσύνης· τὰ μόνον ἀσφαλῆ μέσα, ἅτινα ἐγνωρίσαμεν εἰς τὸν πρακτικὸν βίον ὡς προάγοντα πάντα ἄνθρωπον εἰς ὑπέρτατον βαθμὸν εἰς πᾶσαν ἐπασχόλησιν καὶ εἰς πᾶσαν ἐποχὴν. Τοσοῦτον διαυγῆς καὶ πασιφανὲς εἶναι ἡ ἀλήθεια αὕτη, ὥστε νομίζομεν περιττὸν ν' ἀναδιφήσωμεν τὰς βιογραφίας τῶν μεγάλων ἀνδρῶν, ὅπως πείσωμεν τὸν ἀρχάριον περὶ τῆς ἀληθοῦς ταύτης πορείας, ἣν ὀφείλει νὰ τηρήσῃ ἐφ' ὅρου ζωῆς.

Ἐκτὸς τούτων ὑπάρχουσι καὶ τυχαῖα καὶ τῶν περιστάσεων μέσα, ἅτινα ὁ πρωτόπειρος ὀφείλει διὰ βλέμματος παντεπόπτου νὰ παρατηρῇ καὶ ἐξ αὐτῶν νὰ ὠφελητῇ. Αἱ καλαὶ φιλῖαι, αἱ γνωριμίαι, αἱ ἀπροσδόκητοι μεταβολαί, οἷον προβιβασμοὶ ἢ ἀλλαγὴ ὑπαλλήλων, ἀνοίγουσι νέας θέσεις προβιβασμοῦ.

Τὸ ἐμπόριον ἐκτιμᾷ τὴν ἀρετὴν.

Η'.

Τὸ ἐμπόριον ἐκτιμᾷ τὴν ἀρετὴν.—Ἀπαιτούμεναι εἰς τὸ ἐμπόριον ιδιότητες.—Πειθαρχία, τάξις, ἀκρίβεια, ἐνεργητικότητα, γνώσεις καὶ ἰκανότητες, πίστις καὶ ἀφοσίωσις, συμπεριφορὰ.—Μέσα ἀποκτήσεως καὶ ἐξασκήσεως αὐτῶν.—Διὰ τὴν ὑπάρχουσι δυστυχεῖς εἰς τὸν κόσμον.—Ὁ ἄνθρωπος διὰ τῶν ἀγώνων προάγεται.—Πρακτικαὶ παραινέσεις.—Ἡ αὐτοανατροφὴ εἶναι ἡ βασὶς τοῦ ἐμπορικοῦ χαρακτῆρος καὶ τοῦ ἐθνικοῦ μεγαλείου.

Ὁ ἔμπορος εἶναι τὸ πρῶτιστον τῆς κοινωνίας μέλος τὸ γνωρίζον νὰ ἐκτιμῇ τὰς πιστὰς καὶ προθύμους ὑπηρεσίας τῶν ὑπαλλήλων του· εἶναι ὁ μόνος, ὅστις ἀναγνωρίζει καὶ προάγεται τὴν πρακτικὴν ἀρετὴν, ὅπου ἂν εὔρῃ αὐτήν. Ὅπου καλῶς καὶ τιμίως ἐξυπηρετεῖται τὸ ἐμπόριον, ἐκεῖ προστρέχει, ἐκεῖ ἀφοσιοῦται· δὲν ἐπιζητεῖ πρόσωπα, ἀλλὰ βραβεύει καὶ ἐκτιμᾷ τὰς ἰκανότητας, ὅπου καὶ ἂν ἀπαντήσῃ αὐτὰς, εἴτε εἰς τὸ πρόσωπον ἐνὸς μαύρου εἴτε ἐνὸς συγγενοῦς εἴτε ἐνὸς ἄλλοεθνοῦς. Ἡ ἀμερόληπτος αὕτη τῆς ἀρετῆς ἐκτίμησις εἶναι ἐν τῶν ἀξιολόγων πλεονεκτημάτων τοῦ ἐμπορικοῦ ἐπαγγέλματος. Ἐκ τούτων συμπεραίνομεν ὅτι ὁ ὑπηρετῶν εἰς ξένον ἢ πατρικὸν κατάστημα ὀφείλει ἀμειλίχτως ν' ἀποκτήσῃ ἀπάσας τὰς ἀπαιτουμένας ιδιότητας πρὸς τὴν ἀκριβῆ καὶ πιστὴν ὑπηρεσίαν· διότι ἄλλως, χωλαινούσης τῆς ὑπηρεσίας, θᾶπτον ἢ βράδιον μέλλει ν' ἀποβληθῇ τῆς θέσεως του, μὴ ὑπαρχούσης χάριτος, εὐνοίας, ἢ προστασίας.

Μὴ φαντασθῇ τις ὅτι ὑπηρετῶν εἰς πατρικὸν, συγ

Ἐπὶ τῶν ἱκανοτήτων ὁ φρόνιμος στηρίζει τὴν προαγωγὴν.

γενικὸν ἢ ξένον κατάστημιν δύναται νὰ ὀλιγορήσῃ ἢ νὰ παραβλέψῃ ἢ νὰ καταχρασθῇ ὅπως δῆποτε τὰ καθήκοντα τῆς ὑπηρεσίας. Πολλοὺ γε καὶ δεῖ. Ἡ ὁδὸς τοῦ καθήκοντος εἰς τὸν πρακτικὸν βίον τοῦ ἐμπορίου εἶναι ἀδυσώπητος, εἶναι ἀμείλικτος, εἶναι ἀσυμπαθής. Αἱ καλαὶ ιδιότητες, αἱ ἱκανότητες μόναι, εἰσὶν οἱ ἀληθεῖς τίτλοι ἐφ' ὧν ὀφείλει ὁ συγγενής, ὁ υἱός, ὁ ξένος νὰ στηρίξῃ τὰς ἐλπίδας τῆς προαγωγῆς καὶ τοῦ μέλλοντος αὐτοῦ. Ὅστις εἶπῃ ἄλλο τι περὶ τούτου, ἢ ζητῇ ν' ἀπατήσῃ ἢ ἀπατᾶται. Οὐδεμία συγγένεια, εὐνοία ἢ προστασία δύναται ν' ἀναπληρώσῃ τὰς ἱκανότητας. Εἰς τὸν κόσμον τοῦτον διὰ τῆς ὁδοῦ ταύτης ἀποκτᾶται ἡ ἐπιτυχία, ἡ προαγωγή, τὸ μεγαλεῖον. Ἡ συγγένεια καὶ ἡ φιλία εἶναι εἰς λόγος ἰσχυρότερος, ὅπως ἡ ὑπηρεσία ἐκτελεῖται πιστότερον καὶ δραστηριώτερον ἢ ὑπὸ ξένου τινός.

Αἱ κυριώτεραι ιδιότητες αἱ ἀπαιτούμεναι εἰς τὸ ἐμπόριον συνοψίζονται εἰς τὰς ἐξῆς. α') πειθαρχίαν β') τάξιν, γ') ἀκρίβειαν, δ') ἐνεργητικότητα, ε') γνώσεις καὶ ἱκανότητας, ς') πίστιν καὶ ἀφοσίωσιν, ζ') συμπεριφορὰν. Ἐξετάσωμεν ἤδη κατ' ἰδίαν αὐτὰς χάριν τῶν προωρισμένων εἰς τὸ ἐμπόριον νέων.

α') Ἡ πειθαρχία εἶναι μία ἐκ τῶν λέξεων αἵτινες ἐλλείπουσιν ἀπὸ τὸ λεξικὸν τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων, καὶ πρέπει οἱ τε γονεῖς καὶ παιδαγωγοὶ νὰ τὴν διδάσκωσι καὶ νὰ τὴν ἐγγράφωσιν ἀνεξιτήλοις γράμμασιν εἰς τὰς καρδίας αὐτῶν. Ἡ πειθαρχία εἶναι ἡ μήτηρ τῆς κοινωνικῆς ἀρμονίας, τῆς τάξεως καὶ τῆς σοφίας.

Ὑποκύπτοντες τῇ πειθαρχίᾳ τελειότεροι γινόμεθα.

Πολλοὶ συγχέουσι τὴν πειθαρχίαν μετὰ τῆς δουλείας καὶ ἐκλαμβάνουσι τὸ πείθεσθαι ἰσοδύναμον τῷ τυραννεῖσθαι. Τοῦτο συμβαίνει ἐκ τῆς ἀνακριβοῦς ιδέας ἣν ἔχομεν περὶ ἐλευθερίας. Ἐκ τῆς τοιαύτης τῶν λέξεων καὶ ἰδεῶν συγχύσεως προῆλθε τὸ πολιτικόν, ἐπιστημονικὸν καὶ βιομηχανικὸν χάος εἰς ὃ ἀμφιταλαντεύεται ἡ καθ' ἡμᾶς Ἀνατολή. Ἡ ἀκριβὴς γνώσις τοῦ καθήκοντος γεννᾷ τὴν ἑλλογον πειθαρχίαν. Ἄν εἰς τὰς πολιτείας χρειάζεται πειθαρχία, ἂν εἰς τοὺς στρατοὺς ἐπιβάλληται, εἰς τὸ καθόλου ἐμπόριον ἀποβαίνει ὅρος ὑπάρξεως. Ἡ τῆς ἐργασίας πειθαρχία οὐ μόνον ἐξωθεν ἐπιβάλλεται ἡμῖν, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ ὁρθὸς λόγος μᾶς προτρέπει νὰ ὑποκύψωμεν εἰς αὐτὴν, ὅπως ἀποβῶμεν τελειότεροι. Πάντες οἱ ἄνθρωποι ἔχουσιν ἀνάγκην νὰ ὑποκύψωσιν εἰς τοὺς νόμους τῆς ἐργασίας, εἰς τὴν μετ' ἐπιμονῆς ἐγκαρτέρησιν πρὸς ἀπόκτησιν τῆς ἐπιτηδειότητος τοῦ πράττειν· ἄλλως πᾶσα σοφία, πᾶσα φυσικὴ εὐφυΐα, πᾶν προτέρημα, χάνουσι τὴν ἀξίαν των ἢ καὶ μειοῦσιν αὐτήν.

β') Ἡ τάξις εἶναι θυγάτηρ τῆς πειθαρχίας· ὅστις στερεῖται τῆς μὲν, θὰ στερῇται ἀφεύκτως καὶ τῆς δέ. Ὁ ἔμπορος ἐκτιμᾷ τὴν τάξιν κάλλιον παντὸς ἄλλου· διότι δι' αὐτῆς ἐκτελεῖ πλείστας ἐργασίας ἐντὸς βραχυτάτου χρόνου· δι' αὐτῆς κερδίζει χρόνον, ὅστις δι' αὐτὸν εἶναι χρήματα, εἶναι προαγωγή. Ὁ σοφὸς παρατηρητὴς τὸ μεγαλεῖον τῆς τάξεως ἀποκαλύπτει εἰς τὸν μηχανισμόν τοῦ ἐμπορίου, ἐν ᾧ ὁλόκληρος κόσμος κινεῖται καὶ ἐνεργεῖ εὐστόχως καὶ ταχέως. Ὁ καταμερισμὸς τῆς ἐργασίας, ἡ οἰκονομία, ἡ δεξιότης

Ἡ τάξις καὶ ἡ ἀκρίβεια ἀνυψοῦσι τὸν ἔμπορον.

δὲν εἶναι πνεῦμα τάξεως; . . . Τοὺς στερουμένους τάξεως εἰς τὰς ὑποθέσεις ἡ γλῶσσα ἡμῶν ἀποκαλεῖ ἀνακατωμένους ἀνθρώπους· τοιοῦτοι δὲ κατὰ δυστυχίαν ὑπάρχουσι πλείστοι εἰς τὸ ἐμπόριον. Τὸ δ' ἔτι λυπηρὸν εἶναι ὅτι οἱ ἀνακατωμένοι οὗτοι συμπαρασύρουσιν εἰς τὴν ἀταξίαν καὶ ἀνακρίβειαν καὶ τοὺς τακτικούς καὶ ἀκριβεῖς. Ἡ ἑλλειψὶς τῆς τάξεως συνεπάγεται τὴν σύγχυσιν, τὴν σπατάλην, τὴν ἀνωμαλίαν εἰς τὰς ὑποθέσεις καὶ συνεχῶς τὴν καταστροφὴν αὐτῶν. Ὁ στερούμενος αὐτῆς εἰς οὐδεμίαν ἐργασίαν δύναται νὰ ὑπηρετήσῃ καλῶς, οὐδὲ νὰ εὐδοκιμήσῃ. Τὴν ἀρετὴν ταύτην συνιστῶμεν θερμῶς εἰς τοὺς πρωτοπείρους, διότι ἄνευ αὐτῆς πᾶσα προσπάθεια εἰς προαγωγὴν ἀποβαίνει ματαία.

γ') Ἡ ἀκρίβεια εἶναι ἡ δευτέρα θυγάτηρ τῆς πειθαρχίας, εἶναι ἡ ἀδελφὴ τῆς τάξεως. Ἡ ἀκρίβεια εἶναι τὸ κάτοπτρον ἐν ᾧ βλέπει τις τὸν ἄξιον, τὸν ῥέκτην, τὸν μέγαν ἄνδρα· εἰς δὲ τὸ ἐμπόριον βλέπει τὸν τίμιον, τὸν ἀξιόπιστον, τὸν μεγαλουργὸν ἄνδρα. Ἐκ τῆς ἀκριβείας μετ' ἧς ὁ ἔμπορος διευθύνει τὰς ὑποθέσεις του σχηματίζει ὁ κόσμος τὴν ἀρίστην περὶ αὐτοῦ ἰδέαν, τὴν ὑπόληψιν, τὴν πίστιν, καὶ τὸ μεγαλεῖον αὐτοῦ. Ἄν ἐπρόκειτο νὰ σχηματίσωμεν καταστατικὸν πίνακα τῆς προαγωγῆς τῶν ἐμπορευομένων, ἠθέλομεν εὑρεῖ ὅτι ἐξ ἑκατὸν μετ' ἀκριβείας καὶ τάξεως διευθυνόντων τὰς ὑποθέσεις των μόλις δέκα πέντε δὲν ἐπιτυχάνουσι. Τοῦτο λέγομεν ἵνα καταδείξωμεν ἑναργέστερον πόσον ἡ ἀρετὴ αὕτη εἶναι συντελεστικὴ εἰς τὴν προαγωγὴν. Τίς δὲν χορηγεῖ πίστωσιν εἰς τὸν μέχρις

Ὁ λόγος τῆς τιμῆς τοῦ ἐμποροῦ εἶναι ἱερός.

ἑκατοστοῦ πληρόνONTA; Τίς δὲν ἐπιθυμεῖ νὰ ἔχῃ δοσοληψίας μετ' ἀνδρὸς ἐκπληροῦντος μετὰ μαθηματικῆς ἀκριβείας τὰς ὑποχρεώσεις του; Ὁ ἀκριβοῦς ἔμπορος τὸ πᾶν ἄνω κάτω κάμνει, ὅπως μὴ παραβῇ τὸν λόγον τῆς τιμῆς τοῦ. Καὶ ἡ τοιαύτη θυσία διὰ τὴν ἀκρίβειαν τῶν ὑποχρεώσεων καὶ τῶν λόγων ἐκτιμᾶται εἰς τὸ ἐμπόριον πλείοτερον ἢ εἰς πᾶν ἄλλο ἐπάγγελμα. Ποῦ ἴσταται ἡ τιμὴ τοῦ ἐμποροῦ, εἰμὴ ἐπὶ τοῦ ἀδελφάντου τρίποδος τῆς ἀκριβείας περὶ τε τὸν λόγον, τὰς ὑποσχέσεις καὶ τὰς πληρωμὰς; Τί πρᾶγμα ἀναστηλόνει καὶ μεσουρανίζει τὴν ἀξίαν τοῦ ἐμποροῦ εἰμὴ ἡ ἀκρίβεια; Φαντασθῶμεν ἄνθρωπον, ὅστις οὐδὲ τηρεῖ, οὐδὲ ἐνθυμεῖται τοὺς λόγους, τὰς ὑποσχέσεις του, τὰς πληρωμὰς του· εἰς πόσας ἄρά γε περιφρονήσεις, ἐξευτελισμοὺς καὶ ταπεινώσεις δὲν περιπίπτει; — Ἐκ τούτων συμπεραίνομεν ὅτι ἡ τάξις καὶ ἡ ἀκρίβειά εἰσιν αἱ δύο πρῶτισται ἀρεταί, αἵτινες καὶ ὑπὸ τὴν ἠθικὴν καὶ ὑπὸ τὴν ὕλικήν ἔποψιν ἀνυψοῦσι τὸν ἔμπορον πάσης τάξεως καὶ βαθμοῦ.

δ') Ἡ ἐνεργητικότης εἶναι ἡ ζωὴ. Ὁ μὴ ἐνεργῶν, καίτοι ζῶν, εἶναι ὡσεὶ νεκρός. Ἡ ἐργασία εἶναι καθήκον, εἶναι ὑγεία, εἶναι διασκέδασις, εἶναι προφυλακτικὴ ἀρετὴ κατὰ παντὸς κακοῦ διαλογισμοῦ. Δι' αὐτῆς καταβάλλεται πᾶσα δυσχέρεια, δι' αὐτῆς θριαμβεύει ὁ ἄνθρωπος εἰς τοὺς κατὰ τῆς ὕλικῆς φύσεως ἀγῶνας. Ὁ ἐνεργητικὸς ὁμοιάζει τὸν ἀτρόμητον ἀθλητὴν, ὅστις ἐξ οὐδενὸς πτοεῖται, οὐδὲ τρομάζει· ἀλλὰ προβαίνει εἰς τὸ στάδιον τῶν ἀγῶνων στηριζόμενος εἰς τὰς ἰδίας αὐτοῦ δυνάμεις, ἐξ ὧν προσδοκᾷ νὰ λάβῃ

Ὁ ἐνεργητικὸς εἶναι ἀξιοπρεπής, εὐεργετικὸς, ἀπτόητος.

τὸν στέφανον τῶν θριάμβων. Ἡ ἐνεργητικότης ἐμπνέει τὸ ἀπαιτούμενον θάρρος πρὸς τὸ ἐπιχειρεῖν, καὶ ὁπλίζει τὴν στιβαρὰν χεῖρα διὰ δυνάμεως ἐπιτηδεύας νὰ οἰακοστροφῇ τὸ σκάφος τῶν ὑποθέσεων εἰς τὰς δυσχερεστέρας τῶν βιωτικῶν περιστάσεων.

Ὅστις εἶπη ὅτι τῶν ἐνεργητικῶν εἶναι ὁ κόσμος δὲν σφάλλει, διότι διὰ τῆς ἐνεργητικότητος κατακτᾶται ὁ κόσμος. Ὁ ἐνεργητικὸς περιφρονεῖ τὰς δυσκολίας, βδελύσσεται τὰς ῥαδιουργίας, ἀδιαφορεῖ τί περὶ αὐτοῦ λέγει ὁ κόσμος, διότι κατέχει εἰς τοὺς βραχίονάς του τὴν τύχην του καὶ κατακτᾶ δι' ἰδρώτων τὴν προαγωγὴν αὐτοῦ. Πᾶν ὅ,τι γίνεται ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ ὀφείλεται εἰς τοὺς ἐνεργητικούς, οὗτοί εἰσιν οἱ Γίγαντες οἱ δοξαζόμενοι ἐν πάσῃ τῆς ἱστορίας σελίδι. Οἱ ἄνθρωποι οἱ ὡς σύνθημα ἔχοντες τὸ, βαρύνομαι νὰ κάμω τοῦτο· μοὶ εἶναι δύσκολον· εἶναι ἀδύνατον νὰ τὸ κατορθώσω· εἶναι οἱ ἄνθρωποι τῆς ἀθλιότητος, εἶναι οἱ προωρισμένοι ν' ἀποθάνωσι πένητες. Οἱ ἐργάται τῆς ἐν τῷ κόσμῳ ἀθλιότητος, τῆς πενίας, τῆς πτωχίας, τῆς χαμερπείας, τῆς ἐξαχρειώσεως, εἰσιν οἱ ὀκνηροί, οἱ φυγόπονοι, οἱ νωθροί. Ὁ ῥέκτης ἀνὴρ εἶναι εὐεργετικὸς εἰς πάντας, εἶναι ἀξιοπρεπής, εἶναι ἀπτόητος, τέλος κάμνει θαύματα.

ἐ) Αἱ γνώσεις καὶ αἱ ἰκανότητες ἐξαρτῶνται ἐκ τῆς μεθόδου καὶ τάξεως μεθ' ἧς, νέος ὢν, ἐξεπαιδεύθη καὶ ἀνετράφη. Ὅστις ὅμως παιδιόθεν ἐσυνείθισε νὰ αὐτενεργῇ, ν' αὐτοδιδάσκηται, εὐχερῶς δύναται καὶ μέχρι γήρατος νὰ θησαυρίζῃ γνώσεις καὶ ἰκανότητας.

Ἡ θρησκευτικὴ πίστις κινεῖ τὸν ἠθικόν, ἡ ἐμπορικὴ τὸν ὑλικόν.

Πᾶσα βαθμὶς προαγωγῆς ἀπαιτεῖ ἰδίας γνώσεις καὶ ἰκανότητας, τὰς ὁποίας ἕκαστος δύναται ν' ἀποκτήσῃ διὰ τῆς αὐτομαθείας, μεταχειριζόμενος ἐπιτηδεύως τὴν ἐντὸνον προσοχὴν, τὴν ἀπαυστον σκέψιν, τὴν ἄοκνον ἐπιμέλειαν.

δ') Ἡ πίστις καὶ ἡ ἀφοσίωσις εἰσιν αἱ δύο ἐκεῖναι ἀρεταὶ αἱ συνδέουσai στενῶς τὸ ἐμπόριον, μετὰ τῆς θρησκείας, τῆς ἠθικῆς, τῆς καλῆς ἀνατροφῆς. Ἡ πίστις εἶναι ἡ ἀρετὴ ἐκείνη τοῦ χριστιανισμοῦ, ἥτις μετατοπίζει τὰ ὄρη καὶ κινεῖ ὅλον τὸν ἠθικόν κόσμον· εἰς δὲ τὸ ἐμπόριον, ἡ αὐτὴ κινεῖ ἅπαντα τὸν ὑλικόν κόσμον καὶ παράγει κεφάλαια. Ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα ἢ τοσοῦτον πλουσία εἰς τὰς ἐκφράσεις καὶ ἐπιτηδεῖα πρὸς παράστασιν τῶν ὑψίστων τῆς διανοίας ἀντιλήψεων, δὲν καθιέρωσε λέξιν εἰδικὴν ὅπως διαστέλλῃ τὴν θρησκευτικὴν ἀπὸ τῆς ἐμπορικῆς πίστεως· ἐνῶ αἱ λοιπαὶ γλῶσσai, τὴν μὲν ἀποκαλοῦσι foi, fede, faith, τὴν δὲ crédit, credito. Ἡθέλησε φαίνεται νὰ φυλάξῃ τὴν αὐτὴν λέξιν, ἵνα διὰ τῆς ἱερότητος καὶ παντοδυναμίας τῆς πίστεως τοῦ χριστιανισμοῦ περιβάλλῃ καὶ τὴν ἐμπορικὴν. Τῇ ἀληθείᾳ· οὐδὲν ἐγνωρίσαμεν ἱερώτερον καὶ τιμιώτερον εἰς τὴν ἀνθρώπινον φύσιν ἢ τὴν πίστιν. Δικαίως ὁ χριστιανισμὸς καὶ τὸ ἐμπόριον ἐθεώρησαν αὐτὴν ὡς πρώτην ἀρετὴν. Ὅπως ὁ χριστιανὸς ἄνευ τῆς πίστεως ἀποβαίνει μηδὲν, οὕτω καὶ ὁ ἔμπορος. Ὁ περὶυδρίζων ἢ καταχρώμενος τῆς ἀποδομένης πρὸς αὐτὸν πίστεως ἀποβαίνει τέρας, ὑβριστὴς τῆς ἀνθρωπίνου ἀξίας καὶ κακοῦργος. Ἡ ἔλλειψις αὐτῆς μαραίνει τὰ πάντα, καὶ ἐν μιᾷ στιγμή κατα-

Ἡ ἀφοσίωσις παρακολουθεῖται ὑπὸ εὐνοίας καὶ ἀμοιβῆς.

ζρέφει πολλῶν ἐτῶν εὐγενεῖς προσπάθειας. Ἡ δυσπιστία, ἥτοι ὁ φόβος τοῦ παρέχειν πίστιν, ἐπιφέρει εἰς τὸν ἐμπορικὸν κόσμον τὰς καταστροφὰς καὶ τὴν ἀπελπισίαν, αἵτινές εἰσι γνωσταὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἑμπορικὰ καὶ κρίσεις (crises commerciales). — Ἡ ἀφοσίωσις εἶναι ἡ ἀρετὴ, ἡ ἐξαρτῶσα τὰ συμφέροντα ἡμῶν εἰς τὴν ἠθικότητα τοῦ ἄλλου, εἶναι ἡ συνταύτισις τῶν συμφερόντων, εἶναι τέλος ἡ μέριμνα καὶ τὸ ἐνδιαφέρον, ὅπερ αἰσθανόμεθα διὰ τὰ συμφέροντα τοῦ προϋσταμένου ἡμῶν. Εἶναι ἠθικόν, εἶναι δίκαιον καὶ πρέπον ὁ ἀναδεχόμενος ὑπηρεσίαν εἰς ἐμπορικὸν ἢ δημόσιον κατάστημα, οὐ μόνον νὰ ἐκτελῇ τὸ καθήκον τῆς ὑπηρεσίας ὡς μηχανή, ἀλλὰ νὰ θεωρῇ τὰ συμφέροντα τοῦ προϋσταμένου μετὰ τοῦ αὐτοῦ πόθου, ὡς τὰ ἴδια ἑαυτοῦ. Ἄν, φέρ'εἴπειν, πρὸς ἐκτέλεσιν ἔργου τινὸς ἔλαβεν ὁ ὑπάλληλος χιλίας δραχμάς, ὀφείλει νὰ ἐκτελέσῃ αὐτὸ μετὰ τοσαύτης φειδοῦς καὶ ἐπιτηδειότητος, ὥστε ἀντὶ χιλίων, ἂν εἶναι δυνατόν, νὰ δαπανήσῃ μόνον ἑξακοσίας, τὰς δὲ τετρακοσίας ν'ἀποδώσῃ εἰς τὸν προϋστάμενον ὡς προῖον τῆς ἀφοσιώσεώς του. Συνήθως λέγουσιν οἱ ἔμποροι ὅτι ὁ ἀφωσιωμένος ὑπάλληλος κερδίζει τοὺς μισθοὺς του ἐκ τῆς ἀφοσιώσεώς του. Ἀλλὰ πῶς ἀμειβεταὶ ἡ ἀφοσίωσις; Οὐδὲν ἐπάγγελμα ἀνταμείβει γενναιότερον τὰς ἀρετὰς ὅσον τὸ ἐμπόριον. Τοῦτο ὁσημέραι διδάσκει ἡμᾶς ἡ πεῖρα. Πόσοι ὑπάλληλοι ἀφωσιωμένοι δὲν ἀποκατεστάθησαν ἔμποροι, ἢ καὶ συνεταῖροι τοῦ καταστήματος εἰς ὃ εἰργάσθησαν ἐπὶ τινα ἔτη πιστῶς; Πόσοι ἔμποροι δὲν ἔδωκαν τὰς θυγατέρας των εἰς ἀφωσιωμένους ὑπαλ-

Λί ἀρεταὶ ἐξέρχονται τῶν ὑπολογισμῶν τοῦ συμφέροντος.

λήλους των; Πόσοι δὲ ὑπάλληλοι γηράσαντες ἢ θανόντες ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ ἐντίμου καταστήματος δὲν ἔλαβον σύνταξιν; Πόσοι δὲ θανόντες ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ δὲν ἀνεπληρώθησαν ὑπὸ τῶν υἱῶν των μετὰ τοῦ αὐτοῦ μισθοῦ; Πόσοι δὲ παραιτηθέντες τῆς ὑπηρεσίας δὲν ἔτυχον πιστώσεων καὶ συστάσεων πολυτίμων; — Δέον νὰ ὁμολογήσωμεν ἐνταῦθα, ὅτι ἐκ τῶν Ἑλλήνων ἐμπόρων οἱ Χῆοι ἀνταμείβουσι τὴν ἀφοσίωσιν καὶ πιστὴν ὑπηρεσίαν γενναιότερον τῶν ἄλλων διὰ τοῦτο ἔχουσι καὶ τοὺς καλλιτέρους ὑπαλλήλους. Πᾶς ἔμπορος ἐπιθυμεῖ νὰ ἔχῃ ἀφωσιωμένους ὑπαλλήλους· διότι ἐκτὸς τῆς ἡσυχίας, ἣν ἔχει διὰ τὴν πιστὴν ἐκτέλεσιν τῆς ὑπηρεσίας, ἀπολαμβάνει συνεχῶς μὲν πολλὰ μικρὰ κέρδη, σπανιώτερον δὲ καὶ μεγάλα. Ἀνεξαρτήτως τῆς ἀμοιβῆς καὶ τῆς εὐνοίας, ἣτις σχεδὸν πάντοτε παρακολουθεῖ τὴν ἀφοσίωσιν, ὁ ὑπάλληλος ὀφείλει νὰ ἐργάζεται μετὰ πόθου, πίστεως καὶ ἀφοσιώσεως· διότι τοῦτο ἐπιβάλλει εἰς αὐτὸν ἡ θρησκεία, ἡ ἠθικὴ, ἡ ἀνατροφή, ἡ κοινωνία. Ἀδιάφορον ἂν ὁ προϋστάμενός του ἐξετίμησεν ἢ μὴ τὰς ἀρετὰς του, ὁ κόσμος δὲν εἶναι τυφλός· τὰς ἐκτιμᾷ τὸ ἐμπορικὸν σωματεῖον, τὸ ὁποῖον ἐποφθαλμιᾷ αὐτὰς καὶ ἐπιζητεῖ μάλιστα νὰ τὰς ἐπωφεληθῇ. Λί ἀρεταὶ εἰς τὸ ἐμπόριον ἐξέρχονται τῶν ὑπολογισμῶν τοῦ συμφέροντος. Ὁ τίμιος, ὁ πιστός, ὁ ἀκριβής δὲν εἶναι τοιοῦτος, διὰ νὰ τῷ εἴπῃ ὁ κόσμος τὸ εὖγε, ἢ διὰ νὰ τῷ πληρώσῃ ἡ ἀνθρωπότης τοὺς κόπους του· μακρὰν ἀφ' ἡμῶν τοιαύτη βλάσφημος ἰδέα· εἶναι τίμιος, εἶναι πιστός· διότι τὸ καθήκον, καὶ ἡ φωνὴ τῆς συνειδήσεως, τῆς θρησκείας, τῆς

Καλή ἀνατροφή εἶναι ἡ τῆς αὐτοανατροφῆς, τῆς αὐτοβουλίας·

ἠθικῆς, τῆς ἀνατροφῆς τῷ ἐπιβάλλουσι τὴν διαγωγὴν ταύτην. Παραδεχόμεθα ὡς σύμφωνον μὲ τὰς πεποιθήσεις μας τὴν μέλλουσαν κρίσιν καὶ ἀνταπόδοσιν, ἀλλ' ὡς ἐκ τῶν παρατηρήσεών μας ἐπὶ τοῦ πρακτικοῦ βίου πληροφοροῦμεθα, αἱ ἀρεταὶ καὶ ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ ἔχουσι τὴν ἐκτίμησιν καὶ ἀμοιβὴν αὐτῶν· ἡ πρωτίστη δὲ αὐτῶν εἶναι ἡ τῆς συνειδήσεως εὐχαρίστησις, ἥτις, καθ' ἡμᾶς εἶναι ἡ ὑπερτάτη εὐδαιμονία ἐπὶ τῆς γῆς. Τὴν παρέκθασιν ταύτην ἐκάμομεν, ἵνα ἀποδείξωμεν εἰς τοὺς ὑπαλλήλους τὴν ὑψηλὴν ιδέαν, ἣν δεόν νὰ ἔχωσι περὶ τῆς ὑπηρεσίας των. Ὑπάρχει ὅμως καὶ ψευδὲς εἰδός τι ἀφοσιώσεως, ἣν ὡς δέλεαρ μεταχειρίζονται οἱ πονηροὶ καὶ κακεντρεχεῖς, ὅπως δι' αὐτῆς ἀφαρπάσωσι τὴν εὐνοίαν καὶ προστασίαν τοῦ προϊστάμενου, ἣν κατόπιν διανοοῦνται νὰ καταχρασθῶσι. Τοιαύτην ἀφοσίωσιν ἕκαστος βδελύσσεται ὡς ἀπάτην, δόλον, ἐνίοτε δὲ καὶ ὡς ἔγκλημα.

ς') Ἡ συμπεριφορὰ εἶναι ἀναγκαία διὰ πάντα καλῶς ἀνατεθραμμένον, ἀλλὰ διὰ τὸν πρωτόπειρον τὸν εὐρισκόμενον αἰείποτε εἰς ἐπαφὴν μεθ' ὅλων τῶν τάξεων τῆς κοινωνίας εἶναι ἀναγκαιοτάτη. Ἡ συμπεριφορὰ τὸν διδάσκει πῶς ὀφείλει νὰ φέρεται πρὸς ἕκαστον κατὰ τὸν βαθμὸν, τὴν κοινωνικὴν θέσιν καὶ τὸ ἐπάγγελμα. Πολλάκις ἡ κακὴ συμπεριφορὰ καὶ ὁ ἀπότομος τρόπος τοῦ ὑπαλλήλου κακοσυνιστῶσιν ἐν κατὰσχημα καὶ τὸ φέρουσιν ἐνίοτε εἰς δύσκολον θέσιν. Διὰ τῆς εὐγενοῦς συμπεριφορᾶς ὁ ὑπάλληλος οἰκονομεῖ τὰς περιστάσεις καὶ διασώζει τὴν ὑπόληψιν τοῦ καταστήματος.

Τὰ παθήματα εἶναι μαθήματα διδακτικά.

Ἐκαστος ἀναγνωρίζει τὰς ἀρετὰς ταύτας ὡς ὠφελιμωτάτας, καὶ μὰ τὴν ἀλήθειαν ἕκαστος περιπαθῶς ἐπιθυμεῖ ἐν' ἀποκτήσῃ αὐτάς· ἀλλὰ διὰ τίνος τρόπου δύναται νὰ τὰς ἐκμάθῃ καὶ νὰ τὰς ἐξασκῇ ἐπιτηδεῖως; Τὸ ζήτημα τοῦτο ὅσον ἀπλοῦν, τοσοῦτον καὶ δυσχερὲς εἶναι ὑφ' ὅλας τὰς ἐπόψεις, καὶ ἂν ὀλόκληρον βιβλίον ἐγράφομεν περὶ αὐτοῦ, ὀλιγίστην θὰ παρήγαγεν ὠφέλειαν· διότι ἀπὸ τῶν ἀναγινωσκομένων μέχρι τῶν πραττομένων ὑπάρχει τοσαύτη διάστασις, ὅση μεταξὺ τῆς σκιᾶς καὶ τοῦ παράγοντος αὐτὴν πράγματος. Ἄν ἤρκουν τὰ βιβλία καὶ τὰ πολλὰ σχολεῖα διὰ νὰ μορφώσωσιν ἀνθρώπους, σήμερον ἡ Ἑλλάς θὰ ἦτο ἐκπολιτισμένη καὶ θὰ παρῆγε τοὺς μεγάλους ἐκείνους χαρακτῆρας, δι' ὧν ἄλλοτε ἐφθασεν εἰς τὸν κορυφῶνα τῆς δόξης της. Δυστυχῶς ὅμως δὲν ἔχει οὕτως. Ἡ οἰκιακὴ ἀνατροφή κατ' ἀρχάς, ἡ καλὴ διαγωγὴ ἀκολουθῶς, σχηματίζουν κατὰ πρῶτον τρὺς καλοὺς χαρακτῆρας, εἰς τοὺς ὁποίους τὰ βιβλία καὶ τὰ σχολεῖα μετ' ἔπειτα δίδουσι τὸ μεγαλεῖον καὶ τὴν ἀρετὴν. Εὐφυῶς ὁ σοφὸς τῆς ἐλληνικῆς ἱστορίας συγγραφεὺς Γρίβων ἔλεγεν ὅτι « ὁ ἄνθρωπος δύο ἀνατροφὰς λαμβάνει, τὴν μὲν παρὰ τῶν ἄλλων, τὴν δὲ παρ' ἑαυτοῦ· καὶ ἡ τελευταία αὕτη εἶναι ἡ σοβαρωτάτη. » Ἡ οἰκιακὴ ἀνατροφή εἶναι ἡ βάσις, ἡ κάλλιον ἡ προπαιδεία, δι' ἧς διδασκόμεθα νηπιόθεν πῶς μελλομεν ν' ἀναθρέψωμεν ἡμεῖς μόνοι ἑαυτούς. Οἱ γονεῖς καὶ παιδαγωγοὶ ὀφείλουσι νὰ μανθάνωσι τοὺς παῖδας νὰ ἐργάζωνται ἀφ' ἑαυτῶν, νὰ σκέπτωνται ἀφ' ἑαυτῶν, νὰ κυβερνῶνται ἀφ' ἑαυτῶν· ἐν ἄλλαις λέξεσι, τὴν πρωτοβουλίαν τοῦ ἐνεργ-

ἵνα ἕκαστος εἶναι δημιουργὸς τῆς τύχης του.

γεῖν, τοῦ σκέπτεσθαι, τοῦ μεριμνᾶν πρέπει ν' ἀφίνωσιν εἰς τὸ ἄτομον, ἐπιτηροῦντες καὶ ὁδηγοῦντες μόνον αὐτὸ εἰς τὴν ἀνάπτυξίν του. Ἡ ἀτομικὴ πρωτοβουλία διὰ τὴν αὐτοσυντήρησιν δέον νὰ προπαρασκευάζεται ἐκ μικρᾶς ἡλικίας, ὥστε ἀπὸ δεκαπέντε ἐτῶν ὁ νεανίας ν' ἀρχῇται μόνος νὰ διευθύνηται, νὰ κρίνῃ· διότι ἡ ἀνάγνωσις βιβλίων ἐμποιεῖ ἐντυπώσεις ἐλαφράς καὶ ἐφημέρους, αἱ συμβουλαὶ εἰσι λόγοι πετερόεντες· ἐνῷ ἡ αὐτοπραγία, ἡ αὐτενέργεια, ἡ αὐτοσυντήρησις, ἡ ἀτομικὴ κρίσις εἰσὶ πράγματα, ἅτινα διδάσκουσιν ἀφ' ἑαυτῶν καὶ ἐμπράκτως τοὺς νέους. Συμβουλευσατε ὅσον θέλετε ἐν παιδίον νὰ μὴ τρέχῃ ἀπερισκέπτως, διότι θὰ πέσῃ· ἐκεῖνο ἐπὶ τινὰ λεπτὰ θὰ σᾶς ὑπακούσῃ· ἀλλ' ὕστερον πάλιν θὰ τρέξῃ ἕως ὅτου πέσῃ, καὶ ὑποφέρει πόνους· αὐτὸ εἶναι τὸ μόνον μαθημα, τὸ ὅποιον θὰ τὸ διδάξῃ εἰς τὸ ἐξῆς νὰ μὴ τρέχῃ ἀπερισκέπτως· διότι τὸ πάθημα καὶ οἱ πόνοι τῷ ἐνετύπωσαν βαθέως τὸ δίδαγμα τοῦτο. Τοῦτο καὶ ἡ δημώδης φιλοσοφία ἀνεγνώρισεν εἰποῦσα, τὰ παθήματα εἶναι μαθήματα — ὅστις καὶ εἰς τὸ ζεστόν, φοβεῖται κ' εἰς τὸ κρύον. Ὁ Δημιουργὸς οὕτως ἐπλασε τὴν ἀνθρώπινον φύσιν νὰ μανθάνῃ, νὰ διδάσκηται, νὰ ἀνδρίζηται, νὰ τελειοποιῇται ὁ ἄνθρωπος διὰ τῶν παθημάτων, διὰ τῶν κόπων, διὰ τῶν πόνων, διὰ τῶν βασάνων. Ὁ ἀντιπαλαῖων κατ' αὐτῶν, ὁ ἡρωϊκῶς ἀμυνόμενος ὅπως καταβάλλῃ τὰ δεινὰ ταῦτα, διδάσκεται πρακτικῶς, ἀποκτᾷ τὴν σοφίαν τῆς πείρας καὶ ἀναδείκνυται νικητὴς καὶ μέγας ἀνὴρ. Χωρὶς νὰ εἰσεέλθωμεν εἰς φιλοσοφικὰς θεωρίας, ἀποδεικνύομεν

Ἡ προαγωγή ἐπιτυγχάνεται διὰ κόπων καὶ μεριμνῶν.

τὴν ἀλήθειαν ταύτην διὰ τῶν βιογραφιῶν τῶν μεγάλων ἀνδρῶν. Τίς ποτε ἀπέβη μέγας χωρὶς νὰ ὑπερνικήσῃ βουνοὺς καὶ ὄρη προσκομμάτων, δυσχερειῶν καὶ παντὸς εἶδους ἐναντιοτήτων; Εἰς τὸν πρακτικὸν βίον στρέψατε τὰ βλέμματα πρὸς τοὺς ὁπωσοῦν εὐημεροῦντας, ἐρωτήσατέ τους, διὰ τίνος μέσου κατῴρθωσαν νὰ προαχθῶσι; καὶ παρ' ὅλων θέλετε λάβει τὴν ἀπάντησιν, ὅτι προήχθησαν διὰ τῶν κόπων, διὰ τῶν ἀγώνων, διὰ τῶν στερήσεων, διὰ τῶν μεριμνῶν.

Δὲν ἐννοοῦμεν ὅμως τοὺς ἐκ κληρονομίας καὶ διὰ ξένων κόπων εὐημεροῦντας, διότι ἐκ τούτων, ὅσοι δὲν ἀπέκτησαν τὴν σοφίαν καὶ δύναμιν τοῦ ἀποκτᾶν, δὲν θὰ ἔχωσι καὶ τὴν γνῶσιν τοῦ συντηρεῖν καὶ ἐπομένως ταχέως θ' ἀπωλέσωσιν αὐτά.

Ἄν ποτε μᾶς ἀποτείνῃ τις τὴν ἐρώτησιν, διατὶ εἰς τὸν κόσμον τοῦτον ὑπάρχωσι πένητες, ἄθλιοι, δυστυχεῖς, κακοί; Ἐχομεν πρόχειρον τὴν ἀπάντησιν· διότι ἕκαστος εἶναι ἀρχιτέκτων τῆς τύχης του, ὡς ἔλεγε σοφὸς ἀμερικανός· διότι δὲν ἔμαθε ποτὲ νὰ κυβερνᾷ καὶ διευθύνῃ ἑαυτόν· διότι δὲν ἔμαθε νὰ κάμνῃ ποτὲ τὸν λογαριασμόν του. Ἄς μᾶς ἐπιτρέψῃ ὁ ἀναγνώστης νὰ ὁμιλήσωμεν τὴν γλῶσσαν τῶν ἐλλεινῶν ἐκείνων ὄντων, τὰ ὅποια φέρουσι τοσαῦτα προσκόμματα εἰς τὴν πρόοδον τῆς ἀνθρωπότητος. Ἰδοὺ ἡ ἐσφαλμένη αὐτῶν λογικὴ.

» Πῶς ν' ἀποβῶ μέγας καὶ νὰ προαχθῶ, ἀφοῦ δὲν »εὐρον ἀπὸ τὸν πατέρα μου τίποτε; πῶς νὰ ὑπερνικήσω τὰς τοσαύτας τοῦ βίου δυσκολίας, ἐνῷ εἶναι »ἀνυπέρβλητοι; ἔπρεπε νὰ μὲ πλάσῃ ὁ Θεὸς μέγαλ-

Τοὺς ἀγωνιζομένους στεφανοῦσιν· ἄλλως πάντες ἐστεφανοῦντο.

»καὶ γίγαντα, διὰ νὰ ἔχω τὴν δύναμιν νὰ ὑπερνική-
»σω τὰ προσκόμματα, τὴν πτωχίαν, τὰς ἐλλείψεις
»καὶ τὰ δεινὰ τοῦ κόσμου. Ἄν εἶχα καὶ ἐγὼ ἓνα
»προστάτην, οἷον ὁ δεῖνα θὰ προηγόμην καὶ ἐγὼ ἂν
»εἶχα μεγάλα κεφάλαια, θὰ ἐμπορευόμην καὶ ἐγὼ ὡς
»πᾶς ἄλλος. Μὲ ἓνα εὐτελῆ μισθὸν ὁποῖαν προα-
»γωγὴν δύναμαι νὰ ἐπιτύχω ; Τόσα ἔτη ἀσχολοῦμαι
»δραστηρίως (κατὰ τὴν ιδέαν του) καὶ δὲν ἀπέκτησα·
»διότι καὶ τὰ ἔξοδα τῆς ζωῆς εἶναι ἀκριβὰ. Ὑπηρετῶ
»τιμίως εἰς ἓν κατὰστημα καὶ οὐδεὶς ἀνταμείβει τὴν
»τιμιότητά μου· καὶ τῇ ἀληθείᾳ δὲν προοδεύω μὲ
»τὴν τιμιότητα· θὰ ἀλλάξω διαγωγὴν (ἀστασία
»ἀρχῶν). Τὴν ἐβδομάδα ταύτην ἐξοικονόμησα
»ἕως πενήντα γρόσια· μὲ μικρὰ πράγματα δὲν κάμνει
»τις κατὰστασιν· ἄς διασκεδάσω μὲ αὐτὰ τὴν κυρια-
»κὴν, διὰ νὰ πάρω ὀλίγον ἀέρα, νὰ δώσῃ ὁ νοῦς μου
»καὶ νὰ λητμονήσω τὰ βάσανά μου» κ.τ.λ.

Ὁ τρόπος οὗτος τοῦ σκέπτεσθαι μαραίνει τὴν ἐνέρ-
γειαν τοῦ ἀνθρώπου ὅστις τοσοῦτον δειλὸς φαίνεται
ἐνώπιον τῶν βιοτικῶν περιστάσεων, ὥστε δειλιᾷ καὶ
παρατεῖται τοῦ ἐνδόξου ἀγῶνος καὶ αὐτοκαταδικάζε-
ται εἰς τὴν ἀσημότητα καὶ τὴν δυστυχίαν. Λησμονεῖ
οὗτος ὅτι προστάτης, βοηθὸς καὶ ὑποστηρικτὴς του εἶ-
ναι οἱ βραχίονές του, ὁ νοῦς του, αἱ ἱκανότητές του,
δι' αὐτῶν κάμνει κεφάλαια, ἀποκτᾷ ὑπόληψιν, καὶ ἀπο-
βαίνει μέγας. Ἄν αὐτὰ δὲν ἀπέκτησε θὰ εἶπη ὅτι ἀκό-
μη δὲν ἔγεινεν ἄξιός αὐτῶν, καὶ τότε πρέπει νὰ δι-
πλασιάσῃ τὰς προσπάθειάς του, τοὺς ἀγῶνας διὰ νὰ
ἐπιτύχῃ μέρος καὶ αὐτῶν. Ἡ νωθρότης τὸν κάμνει νὰ

Ὅστις ἀσχολεῖται καὶ δὲν οἰκονομεῖ οὐδέποτε ἀποκτᾷ.

πιστεύῃ ὅτι, ἅμα ὀλίγον κινηθῇ πρέπει ὁ κόσμος νὰ
ἀνταμείβῃ· λησμονεῖ, φαίνεται, ὅτι τοὺς ἀγωνιζομέ-
νους στεφανοῦσιν· ἄλλως πάντες θὰ ἐφέρομεν ἓνα στέ-
φανον εἰς τὴν κεφαλὴν. Ὁ τοιοῦτος ἄνθρωπος πρέπει
νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν ὅτι, ὅστις ἀσχολεῖται καὶ δὲν οἰκο-
νομεῖ οὐδέποτε ἀποκτᾷ· ὅτι τὰ ἔξοδα τῆς ζωῆς πάν-
τοτε φαίνονται πολλὰ εἰς τὸν μὴ φροντίζοντα νὰ κερ-
δίξῃ πανταχόθεν ἐντίμως· ὅτι ἡ τιμιότης δὲν εἶναι
κερδοσκοπία, ἀλλ' ἀρχὴ ἱερὰ, τὴν ὁποῖαν ἅμα τις
παρατήρησι περιπίπτει εἰς τὴν ἰσόβιον ἀθλιότητα· ὅτι
ὅστις καταφρονεῖ τὰ μικρὰ κέρδη εἶναι ἀνάξιός διὰ
μεγαλειτέρα· ὅτι ὅστις δαπανᾷ ὅσα κερδίζει, εἶναι
πάντοτε πτωχός· ὅτι εἰς τὸν ἄθλιον ὅλα τὰ πράγμα-
τα τοῦ κόσμου εἶναι βάσανα· ὅτι ἡ δυστυχία φεύγει
ἀπὸ τὸν ἄνθρωπον οὐχὶ διὰ τοῦ οἴνου καὶ τῶν διασκε-
δάσεων, ἀλλὰ διὰ τῆς ἀταράχου σκέψεως, διὰ τῆς
ὑπομονῆς καὶ διὰ τῆς ἐργασίας.

Παραδεχόμεθα μὲν ὅτι ἡ μεγαλοφυΐα εἶναι δῶρον
τοῦ Δημιουργοῦ συντελεστικὸν εἰς προαγωγὴν, ἀλλ'
ἠθέλομεν ἀδικήσει τὸν Πλάστην, ἂν παρεδεχόμεθα,
ὅτι δὲν δύναται τις νὰ γίνῃ ὅ,τι ἐπιθυμήσῃ, καθόσον
τῷ ἐπιτρέπει ὁ φυσικὸς καὶ πνευματικὸς ὁργανισμός.
Μελετήσατε καλῶς τὸν βίον τῶν καλλιτεχνῶν καὶ
τεχνητῶν, καὶ θέλετε ἰδεῖ ὅτι ἀπέκτησαν τὴν τέχνην
νικῶντες ἀνὰ μίαν τὰς δυσκολίας καὶ μετατρέπον-
τες αὐτὰς διὰ τοῦ κόπου εἰς εὐκολίας. Ἡ ἀτομικὴ
προσπάθεια, ἡ ἐνεργητικότητα, ἡ εὐθυκρισία σχηματί-
ζουσι τὸν ἄνθρωπον, καὶ ἄνευ τούτων οὐδὲ βιβλία οὐδὲ
σχολεῖα ἰσχύουσι διὰ νὰ τὸν μορφώσωσιν. Ἐνόςφ' ὁ

Ὁ κατὰ τῶν δυσχερειῶν θρίαμβος μᾶς καθιστᾷ ἐξόχους.

ἄνθρωπος ἀφ' ἑαυτοῦ δὲν βιάζει ἑαυτὸν νὰ ἐργάζεται, δὲν βιάζει ἑαυτὸν νὰ σκέπτηται, δὲν ἀποφεύγει ἀφ' ἑαυτοῦ τὰς ὀλεθρίους ἔξεις, οὐδεμίᾳ ἄλλῃ δύναμις, δύναται νὰ τὸν καταστήσῃ ἐπιτήδειον εἰς ταῦτα καὶ ὁ τοιοῦτος οὐδέποτε δύναται νὰ προαχθῇ. Πόσους πεπαιδευμένους δὲν εἶδομεν σοφοὺς μὲν, ἀλλ' ἀμαθεῖς εἰς τὴν ἐξάσκησιν τῶν προτερημάτων αὐτῶν καὶ περιπεσόντας τούτου ἕνεκα εἰς ἀθλιότητα!

Τὸ πρακτικὸν σχολεῖον τοῦ κοινωνικοῦ βίου ἐξεργεῖται καὶ ἀφυπνεῖ τὸ μᾶλλον νωθρὸν πνεῦμα· ἐν αὐτῷ τὸ πνεῦμα κεντῶμενον καὶ οἰστρηλατούμενον ὑπὸ τῶν δεινῶν στερήσεων, τῶν κακουχιῶν, τῶν ἐναντίων περιστάσεων, τῶν συμφορῶν, ἂν θέλητε ἐνίοτε καὶ ὑπὸ τῶν σκληροτέρων καὶ τραγικωτέρων διδαγμάτων βιάζεται νὰ ὑψωθῇ, νὰ θριαμβεύσῃ, νὰ δοξασθῇ.

Μάθημα τοιοῦτον, τὸ ὁποῖον μᾶς ἐστοίχισε πικρίας, ταπεινώσεις, δάκρυα, θλίψεις, καὶ ἐνίοτε κίνδυνον ζωῆς, ἐρωτῶμεν, ἰσοδυναμεῖ τὸ τοιοῦτον διδάγμα μὲ ἐκεῖνο, ὅπερ ἐμάθομεν ἀπὸ τὸν καθηγητὴν τῆς φιλοσοφίας, ἢ μὲ τὴν συμβουλὴν, ἣν ἤκούσαμεν παρὰ τοῦ πατρὸς, ὄντες ἐξηπλωμένοι ἐπὶ τοῦ ἐλαστικοῦ ἀνακλίντρου; ! κ.τ.λ.

Παρεξέβημεν τοσοῦτον, ἵνα ἐντυπώσωμεν εἰς τὸν νοῦν τῶν νέων ἐμπόρων, τῶν γονέων, τῶν παιδαγωγῶν, ὅτι ἡ ἀνθρώπινος φύσις εἶναι οὕτω πως πλασμένη, ὥστε οὐδέποτε δύναται ν' ἀποβῇ ἰσχυρὰ καὶ μεγάλη, ἐνόσφ δὲν διέλθῃ τὰς περιπετείας τοῦ κόσμου τούτου δι' ἀγώνων καρτερικῶν, ὑπερνικῶσα αὐτάς καὶ θριαμβεύουσα κατ' αὐτῶν. Ἡ νίκη καὶ ὁ θρίαμβος,

Οὐδείς προάγεται ἀνευ ἐργασίας καὶ καρτερίας.

κτώμενα διὰ τῶν εὐγενῶν προσπαθειῶν καὶ τῶν ἀνδρικῶν ἀγώνων, συνεπάγονται τὰ ὠφέλιμα ἐκεῖνα διδάγματα τῆς πείρας καὶ τῆς περὶ τὴν ἐργασίαν πειθαρχίας, ἣτις καθιστᾷ ἡμᾶς σοφοὺς, ἀξίους, δραστηρίους, ἐξόχους.

Ὅστις εἶπῃ ὅτι ἄλλως πως δύναται νὰ προαχθῇ ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ ἀπατάται. Μὴ λυπεῖσθε λοιπὸν, ὦ γονεῖς, ὅτι τὰ τέκνα σας ἐκοπίασαν, ἐμόχθησαν, ἐταλαιπωρήθησαν, ἐβασανίσθησαν· νὰ λυπησθε μόνον ὅταν αὐτὰ δὲν ἔχωσι τὸ θάρρος, τὴν θέλησιν, τὴν καρτερίαν ἵνα καταπολεμήσωσι καὶ ὑπερνικήσωσι τὰς δυσκολίας τοῦ κοινωνικοῦ βίου· νὰ λυπησθε ἔτι μᾶλλον, ὅταν τὰ τέκνα ἡμῶν στερούμενα τῆς ἠθικῆς ἐκείνης ἰσχύος, δὲν ἀνθίστανται κατὰ τῶν δεινῶν περιστάσεων, ἀλλ' ὡς δειλοὶ στρατιῶται στρέφωσι τὰ νῶτα ἐνώπιον αὐτῶν, καὶ συμπαρασύρονται ὑπ' αὐτῶν εἰς τὸ ἄδοξον καὶ ταπεινὸν τῆς ἀκηδίας στάδιον, ὅπου θᾶττον ἢ βράδιον θέλει τοὺς καταλάβει ἡ ἀθλιότης καὶ πᾶσα ἀνθρώπινος ἐλλεινότης. Μὴ πρὸς Θεοῦ, χορηγεῖτε ἐκ τρυφερότητος τὰ μέσα εἰς τὰ τέκνα ἡμῶν, ὅπως μὴ ταλαιπωρῶνται καὶ κακουχῶνται εἰς τὸ στάδιον τῆς ζωῆς· μὴ κόπτετε τὰ νεῦρα τῆς ἐνεργείας των καθιστῶντες εἰς αὐτὰ τὰ πάντα εὐκολα καὶ πρόχειρα· ἀφήσατε ἐλεύθερα αὐτὰ ὅπως ἀγωνισθῶσι τὸν ἀγῶνα τῶν καλῶν· διδάξατε αὐτὰ, ὅτι πᾶν ὅ,τι ἔχουσιν ἢ θὰ ἀποκτήσωσι πρέπει νὰ ᾔναι ἰδικόν των καὶ διὰ τῶν προσπαθειῶν καὶ κόπων δρεῖλουσι ν' ἀποκτήσωσιν αὐτό.

Γονεῖς, διδάξατε τὰ τέκνα σας διδάσκαλοι, ἀνα-

Ὁ ἐργαζόμενος αποκτᾷ χρήματα, ἱκανότητας, σύνεσιν.

πτύξατε εἰς τοὺς μαθητάς σας· φίλοι τῆς ἀνθρωπότητος κηρύξατε εἰς τὰς ὑφ' ὑμῶν προστατευομένας ἀδυνάτους ὑπάρξεις τὴν ἀκόλουθον ἀλήθειαν, ἣν οἱ αἰῶνες καθιέρωσαν, « οὐδεὶς προάγεται ἄνευ ἐργασίας, ἄνευ ἡρωϊκῆς καρτερίας, ἄνευ αὐτοανατροφῆς. » Τί χρῆζουσιν αἱ ἐλευθερίαι τῶν ἀστυκῶν νόμων, ἂν ταύτας δὲν μεταχειρίζομεθα πρὸς ἀνάπτυξιν τῶν δυνάμεων τοῦ σώματος, τοῦ πνεύματος, τῆς συνειδήσεως ἡμῶν; Τί ἀξίζει ἡ βοήθεια τῶν γονέων, τῶν συγγενῶν, τῶν φίλων, ἂν ὁ βοηθούμενος δὲν ἔμαθε μόνος του καὶ ἀφ' ἑαυτοῦ νὰ βοηθῇται; Τί ὠφελοῦσιν οἱ προστατευτικοὶ νόμοι τῶν κυβερνήσεων, τὰ φιλανθρωπικὰ καταστήματα, τὰ σωφρονιστήρια, ὅταν ἕκαστος ἡ δὲν γνωρίζῃ νὰ ὠφελήσῃ ἑαυτὸν, καὶ νὰ κυβερνήσῃ ἑαυτόν; Ἡ ὁδὸς τῆς ὕλικῆς ὑπάρξεως, ἡ ὁδὸς τῆς προαγωγῆς, τῆς δόξης, τοῦ μεγαλείου, εἶναι πλήρης παθημάτων, στερήσεων, δεινῶν, ἂν ταῦτα δὲν ἔχωμεν τὸ σωματικὸν καὶ ψυχικὸν θάρρος διὰ νὰ ὑπερνικήσωμεν, δὲν θὰ δυνηθῶμεν νὰ ζήσωμεν ἐντίμως, δὲν θὰ προαχθῶμεν, δὲν θὰ δοξασθῶμεν, οὐδὲ μεγάλοι δυνάμεθα ποτε ν' ἀναδεχθῶμεν· ἀλλὰ συγχρόνως οὐδέποτε θὰ ἀποδῶμεν σοφοί, ἐμπειροί, ἀξιοὶ καὶ εὐφυεῖς. Ὁ ἐργαζόμενος καρτερικῶς, ὁ μοχθῶν, ὁ ἀγωνιζόμενος δύο μεγάλα κέρδη ἀπολαμβάνει, τὸ μὲν τὴν ἀμοιβὴν τῶν κόπων του, τὸν μισθόν, τὸ δὲ τὴν ἐκ τῆς ἐργασίας ἐμπειρίαν, ἱκανότητα, σοφίαν, σύνεσιν καὶ τὴν ὑπόληψιν ἀπάντων τῶν ἀνθρώπων. Ἡ προαγωγή διὰ τὸν ἄνθρωπον εἶναι ἀνάγκη· ἐνόσω ὁ ἄνθρωπος πιέζεται ὑπὸ τῆς ἀνάγκης ταύτης, βιάζει

Πρώτιστα καὶ μάλιστα ἐπιτέλεσον τὸ καθήκον.

ἑαυτὸν νὰ μοχθῇ, ἡ εὐφυΐα του ὅσον μικρὰ καὶ ἂν ἦναι λαμβάνει ἔκτασιν καὶ θέτει ἐξ ἀνάγκης ὅλας του τὰς δυνάμεις εἰς σφοδρὸν ὄργασμὸν, ὅπως ἐπιτύχῃ προαγωγήν. Ὑποθέσωμεν ὅτι εἰς τὸν τοιοῦτον ἐδίδομεν κεφάλαια ὅσα τῷ ἐχρειάζοντο, ὅτι τῷ ἐχορηγοῦμεν ὅ,τι ἄλλο τῷ ἀναγκαιοῖ εἰς τὴν προαγωγήν του, τότε ὁ τοιοῦτος διατὶ ἐμελλε ν' ἀγωνισθῇ; ὁ νοῦς του διατὶ ἐμελλε νὰ θορυβηθῇ; ἡ εὐφυΐα του διατὶ ἔπρεπε νὰ ἀφυπνισθῇ; ...

Ταῦτα θεωροῦμεν ὀλίγα, εὐμενῇ ἀναγνώστα, ἀνὴ ὅσων ἔπρεπε νὰ εἴπῃ τις ἐπὶ τοῦ σπουδαίου τούτου θέματος· ἀλλ' ἡ οἰκονομία τῆς συγγραφῆς δὲν ἐπιτρέπει ἡμῖν πλειοτέραν ἔκτασιν.

Ἡ ὕλη τοῦ θέματος ἴσως δώσῃ ἡμῖν ἀφορμὴν ἄλλης πρακτικῆς συγγραφῆς. Ἐν τούτοις προσεπιλέγομεν τοῖς νέοις ἐμπόροις τὰς ἀκολουθοῦσας πρακτικὰς παραινέσεις.

« Ἐγκαρτερεῖτε, ἀγωνίζεσθε, γρηγορεῖτε, μόνει βοηθεῖτε ἑαυτούς· ἡ ξένη βοήθεια χαλαρόνει τὴν δραστηριότητά σας· Νικᾶτε τὰς δυσκολίας ἀνδρικῶς, μὴ πτοῆσθε ὑπὸ τῶν ἐναντίων περιστάσεων. Ἡ ἐκπλήρωσις τοῦ καθήκοντος εἶναι ἡ προαγωγή, ἐφελκύει δὲ τὴν ἀγάπην καὶ τὸν σεβασμὸν τοῦ κόσμου πᾶσα τέχνη ἡ ἐπάγγελμα ἔχει δυσκολίας ἐνώπιον τῶν ὁποίων ὁ φρόνιμος οὐδέποτε ὑποχωρεῖ. Ὁ θέλων δύναται τὰ πάντα νὰ κατορθώσῃ. Ἡ πίστις ἀνταμείβεται πολλαχῶς καὶ γενναίως. Ἡ καλλιτέρα διαγωγή εἰς τὸν κόσμον τοῦτον εἶναι ἡ ἀποκρούουσα τὸ

Ἡ εὐθυτέρα πρὸς τὴν εὐημερίαν εἶναι ἢ τῆς τιμιότητος.

»ψεῦδος, ἡ δὲ εὐλυτέρα πρὸς τὴν εὐημερίαν ὁδὸς εἶναι ἢ τῆς τιμιότητος κ.τ.λ.

Ἡ δημῶδης φιλοσοφία τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ ἀνεγνώρισεν ὡς σταθεράς ἀληθείας τὰ ῥηθέντα καὶ κατέστησεν αὐτὰ τοσαῦτα ἠθικὰ ἀξιώματα διὰ τῶν ἐξῆς ῥήσεων.

«Ὁ Γρηγόρης ἐγρηγόρα κι' ὁ Μελέτης ἐμελέτα· ὁ Γρηγόρης τὴν ἐπῆρε τοῦ Μελέτη τὴν γυναῖκα.

«Ἐκαστος ὅπως στρώσῃ οὕτω πλαγιάζει».

«Ἐως νὰ γίνῃ τοῦ πλουσίου ἡ ὄρεξις, ἐκβαίνει τοῦ πτωχοῦ ἡ ψυχὴ».

«Τῶν φρονίμων τὰ παιδιὰ πρὶν πεινάσουν μαγειρεύουν.»

Ἄν ἔτι βαθύτερον εἰσδύσωμεν εἰς τὰς περὶ τοῦ πρακτικοῦ βίου τοῦ ἐμπορίου παρατηρήσεις ἡμῶν, θέλομεν ἀνεύρει τὴν ἀλήθειαν ταύτην, ὅτι δηλ. ἡ αὐτοανατροφὴ εἶναι ἡ βάσις τοῦ ἐμπορικοῦ χαρακτῆρος. Οὗτος δὲ σχηματίζεται ἐκ τῶν ἀρχῶν καὶ κανόνων, οὓς παραδεχόμεθα ἐξ οἰκείας βουλήσεως, ὅπως δι' αὐτῶν διευθύνωμεν τὰς πράξεις ἡμῶν καὶ ἐξ αὐτῶν ὁδηγώμεθα εἰς τὸν παμμεγέθη σωρὸν τῶν κοινωνικῶν συμβάντων. Εἰς τὰς περιστάσεις τοῦ ἐμπορικοῦ ἡμῶν σταδίου ἀρχῆθεν μορφόμεν σταθεράς ἀρχάς, δι' ὧν μέλλομεν νὰ διευθυνώμεθα εἰς τὴν μέλλουσιν ἡμῶν πορείαν. Ἐκ τοῦ εἶδους τῶν ἀρχῶν, ὅς ἡ αὐτοανατροφὴ ἐσχημάτισεν ἐν τῷ νῷ ἡμῶν, ἐξαρτᾶται ἡ ἐπιτυχία ἢ ἀποτυχία εἰς τὸ στάδιον ἡμῶν, ἡ εὐδαιμονία ἢ κακοδαιμονία ἡμῶν. Ἄν ἡ ἀνατροφὴ ἡμῶν αὐτῶν ᾖ ἡ ἀσταθής καὶ ἀμφιρρέπης, εἴτε διότι δὲν ἐγνωρίσαμεν τὰς ἀληθεῖς βάσεις, ἐφ' ὧν ἔπρεπε νὰ στηρίζωμεν τὴν

Ὁ κόσμος καὶ ἡ διαφθορὰ οὐ κωλύουσι τὴν προαγωγὴν.

ἀνατροφὴν ταύτην, εἴτε διότι μᾶς λείπει ἡ σιδηρὰ θέλησις ἢ τοσοῦτον ἀναγκαία πρὸς στήριξιν αὐτῆς, τότε εὐρισκόμεθα εἰς τὰ πρόθυρα τῆς καταστροφῆς, καὶ κινδυνεύομεν νὰ καταποντισθῶμεν ὑπὸ τῆς τρικυμιῶδους τῶν σαρκικῶν καὶ ψυχικῶν παθῶν ἐπιθέσεως· τότε δὲ τότε οὐδεμία προσπάθεια εἶναι ἱκανὴ νὰ μᾶς σώσῃ καὶ ὁ ἄνθρωπος ἀποβαίνει ἔρμαιον τῶν περιστάσεων καὶ τῶν παθῶν. Τὸ εὐκολώτερον μέρος τῆς αὐτοανατροφῆς εἶναι τὸ νὰ γνωρίσῃ τις τὰς ὁδοὺς τῆς εὐδαιμονίας του· τὸ δὲ δυσκολώτερον εἶναι ἡ σταθερὰ θέλησις ἵνα βαδίσῃ κατ' αὐθεΐαν καὶ ἀπαρεγκλίτως τὰς ὁδοὺς ταύτας. Ἡ ἰσχυρὰ καὶ ἀκλόνητος θέλησις πρέπει νὰ ἐπιστηρίζηται εἰς τὴν εἰς ἑαυτοῦς πεποίθησιν, ἠθικὴν καὶ σωματικὴν, ὅπως παραχθῇ ἐξ αὐτῆς ἡ καρτερία καὶ ἡ ὑπομονὴ πρὸς ἐπίτευξιν τῶν σκοπῶν ἡμῶν. Ἐπειδὴ τῶν ἀγῶνων ἡμῶν ἡ ἀμοιβὴ εἶναι ἐνίοτε βραδεῖα καὶ ἡ ἐπιτυχία ὀψιαιτέρα, οἱ στερούμενοι σιδηρᾶς θελήσεως ἀμέσως ἐξάγουσι τὰ θλιβερά ἐκεῖνα συμπεράσματα, δι' ὧν καταστρέφεται πᾶσα εὐγενὴς προσπάθεια. Οἱ τοιοῦτου ἀδυνάτου χαρακτῆρος ἄνθρωποι ἀρχονται τότε νὰ μέμψωνται τὸν κόσμον, ὅτι δῆθεν δὲν ἐκτιμᾷ τοὺς ἀγῶνας αὐτῶν ἐπαξίως, ἢ μέμψωνται τὴν διαφθορὰν τοῦ αἵωνος, ἥτις ἐμποδίζει τοὺς ἀνθρώπους ἵνα ἐκτιμῇσιν τὰς προσπάθειάς αὐτῶν. Πρὸς Θεοῦ! αἱ προσπάθειαι ἡμῶν πρὸς ἐκτελεσιν τοῦ καθήκοντος ἔχουσιν ἄραγε ἀνάγκην τῆς ἐπιδοκιμασίας ἢ ἀμοιβῆς τῶν ἄλλων; Δὲν ἔχουσιν ἐν ἑαυταῖς τὸ σωτήριο, τὸ ἀγαθόν; Ὅταν αὐταὶ εἰσιν ἀγαθαί, πρὸς τί ἀπαιτοῦμεν ἐπαίνους ἢ ἀμοιβὰς ἢ ἐπι-

Πᾶσα πράξις ἃς ἀφορᾷ τὴν βελτίωσιν τοῦ χαρακτῆρός μας.

δοκιμασίας; Ἄν ἔχωμεν λοιπὸν πεποιθήσιν εἰς τὰς ἀρχὰς ἡμῶν, ἂν προβλέπωμεν τὰ ἐξ αὐτῶν ἀποτελέσματα εὐεργετικά, πρέπει νὰ ἐπιμένωμεν εἰς αὐτάς, ὀφείλομεν εὐχαρίστως μάλιστα νὰ ὑποστῶμεν πάντα ἀγῶνα καὶ πᾶσαν θυσίαν πρὸς ἐκτέλεσιν αὐτῶν, ἀμεριμνοῦντες διὰ τ' ἀποτελέσματα· διότι βεβαίως θάττον ἢ βράδιον θὰ ἐπέλθωσιν εὐνοϊκά.

Ἐχομεν φυσικὸν δικαίωμα ν' ἀναπτύξωμεν τὰς δυνάμεις ἡμῶν, ὅπως κάλλιον κρίνωμεν διὰ τὴν εὐδαιμονίαν μας· ἐν ἄλλαις λέξεσιν ἡμεῖς εἴμεθα καὶ οἱ ἀρχιτέκτονες καὶ οἱ δημιουργοὶ πρὸς οἰκοδομὴν τοῦ ἀτομικοῦ ἡμῶν χαρακτῆρος. Πᾶν ὅ,τι ἀναγινώσκομεν ἢ πᾶν ὅ,τι πράττομεν πρέπει νὰ προτίθεται τὴν βελτίωσιν καὶ τελειοποίησιν τοῦ ἀτομικοῦ ἡμῶν χαρακτῆρος. Ὡστε ἂν θέλωμεν νὰ σχηματίσωμεν εὐγενὲς καὶ ἔντιμον τὸ Ἑλληνικὸν ἐμπόριον, ὀφείλομεν διὰ πάσης θυσίας νὰ βοηθήσωμεν τοὺς νέους διὰ τῆς παιδείας, διὰ κυβερνητικῶν νομοθετημάτων, διὰ καλῶν παραδειγμάτων, ὅπως σχηματίσωσιν ἀφ' ἑαυτῶν καλοὺς, εὐγενεῖς καὶ τιμίους χαρακτῆρας, ὅπως ποτὲ ἴδωμεν τὸ ἐθνικὸν ἡμῶν ἐμπόριον μέγα, σεβαστὸν καὶ ἔνδοξον καθ' ἅπασαν τὴν ὑφήλιον.

Ἡ ἀπόκτησις χρημάτων εἶναι ἀρετὴ στηριζομένη εἰς ἄλλας.

Θ'.

Προπαρασκευαστικά μέσα. — Α'. Ὑλικά. ἀπόκτησις χρηματικῶν κεφαλαίων. Β'. Ἠθικά. Ἀπόκτησις ἠθικῶν κεφαλαίων, πίστεως, ἐμπιστοσύνης. Γ'. Πρακτικά. Ἀπόκτησις σχέσεων, ἱκανοτήτων, πείρας, συναναστροφῶν κ.τ.λ.

Ἀφ' ἧς ἡμέρας ὁ πρωτόπειρος διὰ τῶν περιηγήσεων καὶ τῆς πείρας ἠδυνήθη νὰ σχηματίσῃ τὴν σταθερὰν ἀπόφασιν τοῦ νὰ διατρέξῃ τὸ στάδιον ἐνός τινος κλάδου τοῦ ἐμπορίου, ἐξ ἐκείνης, λέγω, τῆς ἡμέρας ὀφείλει νὰ λάβῃ πάντα τὰ προπαρασκευαστικὰ μέτρα, ἅτινα μέλλουσι νὰ τὸν ἀναδείξωσιν ποτε τέλειον καὶ ἔντιμον. Ὀφείλει ἀνεξαρτήτως τῶν ἔξωθεν βοηθημάτων νὰ λάβῃ ἐκφραστικὴν πρωτοβουλίαν πρὸς ἀποκτησιν ὅλων τῶν ιδιοτήτων, ὅσαι δύνανται νὰ τὸν προετοιμάσωσιν εἰς τὸ ἐμπορικὸν στάδιον. Ὡς τοιαύτας θεωροῦμεν τὰ ὑλικά, ἠθικά καὶ πρακτικά μέσα, δι' ὧν δύναται ν' ἀποκτήσῃ χρηματικὰ κεφάλαια, πίστιν καὶ ἐμπιστοσύνην, πρὸς δὲ καὶ πείραν, γνώσεις, σχέσεις, καὶ πᾶν ὅ,τι συντελεστικὸν τῷ ἐπιδιωκομένῳ σκοπῷ.

Ἡ ἀπόκτησις χρημάτων διὰ τῶν ἰδίων ἡμῶν προσπαθειῶν, ὅπως καταρτήσωμεν τὸ μέλλον νὰ μᾶς ἀναδείξῃ ἐμπόρους ἀρμόδιον κεφάλαιον, εἶναι ἐν ἐκ τῶν μαῶλλον σπουδαίων ἔργων ὑπὸ πολλὰς ἐπόψεις· διότι τὰ χρήματα, τὰ διὰ τῶν κόπων, τῆς οἰκονομίας καὶ τῶν προσπαθειῶν ἀποκτώμενα εἰσὶν οὐ μόνον διαρκῆ καὶ χρήσιμα, ἀλλὰ περιποιῶσι δικαίαν τιμὴν εἰς τὸν ἀποκτήσαντα αὐτὰ οὕτω πως· οὐχὶ αὐτόχρημα διὰ

Ἡ ἀπόκτησις καὶ ἡ δαπάνη δεικνύουσι τὴν φρόνησιν.

τὰ χρήματα, ἀλλὰ διὰ τὰς ἀρετὰς καὶ τὰς ἱκανότη-
τας, ἃς ἀνέπτυξε πρὸς ἀπόκτησιν αὐτῶν. Τὸ ἀποκτᾶν
χρήματα ἐντίμως εἶναι ἀρετὴ, ἣτις προϋποθέτει καὶ
συνεπάγεται πλείστας ἄλλας. Ἡ ἀληθὴς φιλοσοφία τοῦ
θεωρεῖν τὸν πλοῦτον δὲν ἔγκειται εἰς τὸ θεοποιεῖν τὰ
χρήματα, ἀλλ' εἰς τὸ θεωρεῖν αὐτὰ ὡς τσαῦτα μέσα
συντελεστικά τῆς ἀναπτύξεως ἡμῶν καὶ τῆς κοινῆς
εὐημερίας. Ἡ ἀπόκτησις χρημάτων εἶναι ἔργον ἐπι-
κίνδυνον· διότι πολλοὶ ἐν τῇ ὑπερβολῇ τῆς κλίσεως
ταύτης, παραγνωρίζουσι τὴν ὠφελιμότητα αὐτῶν ἐκ-
λαμβάνοντες αὐτὰ ἀντὶ μέσων ὡς κύριον τῆς ὑπάρξεως
ἡμῶν σκοπὸν. Τούτου ἕνεκα ἐκτραχηλίζονται, ὅτε
μὲν εἰς δόλους καὶ ἀπάτας, ὅτε δὲ εἰς τὸ αἰσ-
χρὸν πάθος τῆς φιλαργυρίας. Εἰσὶ δὲ ἄλλοι οἵτινες
περιφρονοῦντες καὶ μηδεμίαν ἀποδίδοντες βαρύτητα
εἰς αὐτὰ, περιπίπτουσιν εἰς τὸ ἕτερον ἀντίθετον ἄκρον
δηλ. τὴν ἔνδειαν καὶ ἀθλιότητα, ἣτις συνεπάγει καὶ
τὴν πνευματικὴν ἐλλεινότητα. Ἡ φιλοσοφία τοῦ πρα-
κτικοῦ βίου πείθει ὁσημέραι ἡμᾶς, ὅτι ἡ φρόνησις καὶ
ἡ ἀρετὴ τοῦ ἀνδρὸς ἀποδεικνύεται ἐκ τοῦ τρόπου τοῦ
θεωρεῖν καὶ ἀποκτᾶν τὰ χρήματα, οὐχ ἥττον δὲ καὶ
ἐκ τοῦ τρόπου τοῦ οἰκονομεῖν καὶ μάλιστα τοῦ δαπα-
νᾶν αὐτὰ. Διὰ τοῦτο ὑποστηρίζομεν, ὅτι ἐργαζόμενοι
δὲν ἐπιδιώκομεν τὰ χρήματα, ἀλλὰ τὰς ἱκανότητας
καὶ ἀρετὰς δι' ὧν μοχθοῦμεν πρὸς ἀπόκτησιν αὐτῶν.
Δὲν ἐργαζόμεθα λοιπὸν κυρίως διὰ τὰ χρήματα, ἀλλὰ
διὰ τὴν ἀπόκτησιν ἱκανοτήτων, ἕνεκα τῶν ὁποίων τὰ
χρήματα θὰ ἐπιδιώκουσιν ἡμᾶς· δὲν ἐπιδιώκομεν τὰ
χρήματα, ἀλλὰ τὴν ἠθικὴν ἡδονὴν, ἥς ἀπολαύομεν,

Ὁ μὴ ἀγωνιζόμενος δυστυχεῖ, καίτοι πλούσιος.

ὅταν ὁ κόσμος ἐκτιμῶν τοὺς ἀγῶνας ἡμῶν ἀπονέμη
πρὸς ἡμᾶς ὑπόληψιν, σέβας, πίστιν, ἐμπιστοσύνην
κ.τ.λ. δὲν ἐργαζόμεθα διὰ τὰ χρήματα, ἀλλὰ διὰ τὰ
ἐνεργητικὰ ἀποτελέσματα, ἅτινα αἱ ὁσημέραι ἀπο-
κτώμεναι ἱκανότητες ἡμῶν δύνανται νὰ ἐπενέγκωσιν
εἰς τὴν οἰκογένειαν, εἰς τοὺς φίλους, εἰς τοὺς πένητας,
εἰς τὴν πατρίδα καὶ εἰς τὸ ἔθνος. Ἡ ἐναργεστέρᾳ ἀ-
πόδειξις, ὅτι κύριος σκοπὸς τῆς ἐργασίας ἐστὶν ἡ ἠθι-
κὴ ὠφέλεια καὶ οὐχὶ τὰ χρήματα, εἶναι ὅτι πολλάκις
καίτοι ἐργαζόμενοι ἀντὶ ν' ἀπολαμβάνωμεν πληρόνο-
μεν διὰ τὴν μαθητείαν μας. Εἰς Γερμανίαν οἱ πρωτό-
πειροι τοῦ ἐμπορίου, ἵνα ἐξασκηθῶσιν εἰς Τραπεζικὸν
κατάστημα, ὀφείλουσι νὰ πληρῶνωσι 200 ἢ 300
τάληρα κατ' ἔτος, καίτοι ἐργαζόμενοι δι' ὅλης τῆς ἡ-
μέρας. Ἄν ὡς κύριον σκοπὸν προέθετο ὁ ἔμπορος τὴν
ἀπόκτησιν τῶν χρημάτων, θὰ ἀπέβαιεν ἐν τῇ κοινω-
νίᾳ τέρας ἐγωῖσμοῦ καὶ αἰσχροτήτος, καὶ δὲν θὰ ἐ-
πεδαψίλευεν ἐν τῇ κοινωνίᾳ τσαῦτα εὐεργετήματα
ὅσα βλέπομεν περίξ ἡμῶν.

Διὰ παντὸς ἀνεξάλειπτοι θὰ ᾧσιν ἐν τῇ μνήμῃ ἡμῶν
αἱ πρακτικαὶ περὶ τοῦ ἐμπορίου καὶ τοῦ πλούτου διδα-
σκαλίαι γέροντος Ἑλλήνος, ὅστις οὐδὲ γράμματα οὐδὲ
φιλοσοφίαν ἐγνώριζεν, ἀλλ' εἶχε τὴν σοφίαν νὰ διδάξῃ
ἑαυτὸν τὸν τρόπον δι' οὗ ἔγεινε καὶ ἀπέθανεν εὐδαίμων,
μορφώσας ἑαυτὸν ἐκ τοῦ μηδενὸς καὶ προαχθεὶς εἰς
τὸν ἐντιμον βαθμὸν τοῦ βιομηχάνου καὶ τιμίου ἐμπό-
ρου, τοῦ ἐντίμου πολίτου, τοῦ καλοῦ οἰκογενειάρχου.
Ὡδὲ πως κατῆχει τὰ τέκνα του εἰς τὴν σοφίαν τοῦ
πρακτικοῦ ἐμπορικοῦ βίου.

Ὁ μὴ κοπιᾷζων ἀποβαίνει δυστυχής.

«Ὅταν ἐνθυμῶμαι, πῶς ὀρφανὸς καὶ ἀπροστάτευ-
»τος εἰργαζόμεν, νεανίας ἔτι ὢν, εἰς τὸ σιδηρουργεῖον
»τοῦ γείτονος Χ. Κ. ὅταν ἀναπολῶ τὰ πλούτη τοῦ
»πάππου σας. αἰσθάνομαι σφοδρὰν συγκίνησιν, ἣτις
»καταλήγει εἰς τὴν πρὸς τοὺς πτωχοὺς καὶ πένητας
»ἀγάπην. . . Πολλὰς ἀνέπτυξα ἀρετάς, ἵνα κατορ-
»θῶ ἐκ τοῦ σιδηρουργικοῦ ἐπιτηδεύματος νὰ μετα-
»βῶ εἰς τὸ τοῦ βιομηχάνου καὶ ἐμπόρου. Εἰς τὸ στά-
»διον τοῦτο τῆς βιομηχανίας μὲ προήγαγον κυρίως οἱ
»ἡρώϊκοὶ ἀγῶνες, οὓς νυχθημερὸν κατέβαλον διὰ τὴν
»προαγωγὴν μου. Ἀπαυστος καὶ ἐπίμονος ἐργασία,
»θυσίαι καὶ στερήσεις παντὸς εἶδους πολυτελείας,
»γλυκύτης καὶ εὐθύτης εἰς τὰς συναλλαγὰς, μά-
»λιστα δὲ ἡ ἄγρυπνος φροντίς τοῦ νὰ πληρώ-
»νω ἐγκαίρως τὰ χρέη μου, ταῦτα μὲ ἔφερον εἰς τὴν
»εὐδαίμονα θέσιν, εἰς ἣν ἤδη εὐρίσκομαι. Ταῦτα προ-
»άγουσιν οὐ μόνον τὸν ἔμπορον, ἀλλὰ καὶ πάντα ἄν-
»θρωπον. Ὅστις εἰς τὸν κόσμον τοῦτον δὲν κοπιᾷζει,
»δὲν ἀγωνίζεται, ἀποβαίνει δυστυχής καὶ ἐν μέσῳ τοῦ
»πλούτου καὶ ἐν μέσῳ τῶν ἀνέσεων. Τοιοῦτος εἶναι
»ὁλος τῆς ζωῆς ὁ δρόμος· ὅστις ζητήσῃ νὰ ἐκφύγῃ
»τοὺς κόπους, ὁ τοιοῦτος παρεκβαίνει τοῦ ἀληθοῦς δρό-
»μου, δι' οὗ καὶ θέλων καὶ μὴ θέλων ὁ ἄνθρωπος ὀφεί-
»λει νὰ διέλθῃ· ὁ τοιοῦτος χάνει τὰ πάντα καὶ ταχέως
»μέλλει νὰ πληρώσῃ τὰ ἐπιτίμια τῆς παρακοῆς του.
»Μετὰ τοσούτων ἐτῶν πεῖραν ἤδη ἀναγνωρίζω, ὅτι
»τὰ χρήματα, ἅτινα ὥσπερ ἀμοιβὴ τῶν κόπων ἤλθον
»εἰς ἐμὲ, καθ' ἑαυτὰ δὲν εἶναι μέγα τι καὶ ἐπιζήλον,
»ἀλλ' αἱ θυσίαι, ἡ αὐταπάρνησις, ἡ αὐτάρκεια, ἡ φι-

Ὁ ἐναρέτως πλουτήσας ἔχει δικαίωμα ἐπὶ τῶν ἄλλων.

»λοπονία, ἡ περὶ τὴν ἐργασίαν πειθαρχία, ἡ ἐμπιστο-
»σύνη, ἡ δικαιοσύνη, ἡ τιμιότης, ταῦτά εἰσι τὰ πολὺ-
»τιμα ἀποκτήματα μυριάκις καλλίτερα τῶν χρημά-
»των. Ὅστις διὰ τοιούτων ἀρετῶν ἐπιζητεῖ ν' ἀποκτή-
»σῃ χρήματα, ἀποκτᾷ δικαίωμα ἐπὶ τῶν καρδιῶν
»ἄλλων τῶν τιμίων ἀνδρῶν. Τοιοῦτους ἐργατικούς ἀν-
»θρώπους ὀφείλει ἕκαστος νὰ βοηθῇ, ἵνα πολλαπλα-
»σιάζεται ἐν τῇ πατρίδι ὁ ἀριθμὸς τῶν τιμίων καὶ εὐ-
»πολήπτων βιομηχάνων καὶ ἐμπόρων. Πόσον γενναίως
»ἀμείβεται, ὅταν πάντες οἱ ἄνθρωποι προσφέρουσιν εἰς
»ἐμὲ χρήματα, εἴτε ὡς παρακαταθήκην, εἴτε ὡς δά-
»νεια! Πόσον ἀγάλλομαι, ὅταν πάντες προθυμοποιῶν-
»ται νὰ ὠφεληθῶσιν ἐκ τῆς πολυπειρίας μου! Πόσον
»κολακεύομαι, ὅταν πάντες σέβωνται τὰς ἐντίμους ἀρ-
»χὰς δι' ὧν ἐπολιτεύθην ἐμπορευόμενος! — Εἰς τὴν ἀ-
»πόκτησιν τῶν πρώτων μου κεφαλαίων, ὁμολογῶ ὅτι
»κατέβαλον κόπους, ἐνίοτε καὶ μικρὰς στερήσεις· ἀλλ'
»οὐδεὶς εἰς οὐδὲν ἐπιτηδεῦμα προάγεται ἄνευ μόχθων·
»πολὺ δὲ μᾶλλον ἐγὼ ὅστις αἰετοῦ εἶχον τὴν ὑπερη-
»φάνειαν νὰ θριαμβεύσω κατὰ τῶν πειρασμῶν τοῦ
»χρηματισμοῦ. Διὰ τοῦ δόλου καὶ τῆς ἀπάτης θὰ ἀ-
»πέκτων κεφάλαια, ἀλλὰ ταῦτα δὲν θὰ μὲ καθίστων
»σήμερον εὐτυχῇ καὶ θὰ ἦσαν ἐφήμερα».

Ἡ ἀπόκτησις τῶν κεφαλαίων διὰ τοὺς πρωτοπείρους
εἶναι ἡ λυδία λίθος, ἡ ἀποδεικνύουσα τὸ σταθερὸν καὶ
ὕγιες τῶν φρονημάτων. Ὁ μὴ καλῶς ἐν τῇ ἠθικῇ καὶ
τῇ θρησκείᾳ ἀνατραφεὶς, ὁ μὴ μορφώσας ἐν ἑαυτῷ πε-
ποιθήσεις στερεὰς περὶ τῆς ἐκ τῷ μέλλοντι διαγωγῆς
του, ἀλλ' ἀμφιταλαντευόμενος ἐνίοτε ἐκ τῆς γοητείας

Ἡ καλὴ χρῆσις τοῦ πλούτου ἀπαθανατίζει τὸν ἔμπορον.

τοῦ πλούτου, ὁ τοιοῦτος διατρέχει τὸν σοβαρὸν κίνδυνον νὰ ἐκτραχηλισθῇ εἰς ἀνομήματα, τῶν ὁποίων ἄμεσος συνέπεια εἶναι ἡ ἠθικὴ ἐξαχρείωσις καὶ ἡ μέχρι θανάτου ἐστιγματισμένη διαγωγή. Ὁ ἀποφασίσας ν' ἀποκτήσῃ κεφάλαια νομίμως καὶ στερεῶς, ὀφείλει νὰ ἐπιληφθῇ ἀνδρικῶς τῆς ἐργασίας καὶ τῆς οἰκονομίας, μεθ' ὧν συναποκτᾷ καὶ ἄλλα σοβαρὰ κεφάλαια ἠθικά, τὴν πίστιν, τὸ σέβας, τὰς ικανότητας. Ἡ ὁδὸς αὕτη θάπτον ἢ βράδιον θὰ φέρῃ τὸν μοχθοῦντα εἰς τὴν ὁδὸν τῆς εὐημερίας καὶ τοῦ πλούτου. Ὁ ἐμπορικὸς κόσμος βλέπει ἀσκαρδαμυκτὶ τὰ διαβήματα ἐκάστου, καὶ γνωρίζει νὰ ἐκτιμῇ τὸς πιστοὺς αὐτοῦ λειτουργοὺς, οὐ μόνον διὰ πολλῶν ἐργασιῶν, ἀλλὰ καὶ δι' ἐμπιστοσύνης, διὰ σεβασμοῦ, καὶ διὰ παντοίων ἐνδείξεων προτιμήσεως, συνεπαγούσης χρηματικᾶς ὠφελείας.

Ὁ σχηματισμὸς κεφαλαίων ἔχει ἠθικὴν ἀξίαν· διότι ταῦτα οὐδέποτε ἀποκτῶνται ἄνευ μικρᾶς τιнос αὐταπαρνήσεως θυσιαζούσης μικρὰς παρούσας ἀπολαύσεις χάριν μέλλοντος ἀνεξαρτητοῦ καὶ καλλιτέρου· διότι ἡ πρὸς τοῦτο ἀπαιτούμενη ἀρετὴ τῆς οἰκονομίας μᾶς ἐμπνέει τὴν ἀνεξαρτησίαν, τὴν αὐτοσυντήρησιν· διότι ἡ φιλοπονία, ἡ περὶ τὴν ἐργασίαν πειθαρχία, ἡ τάξις, ἡ ἀκρίβεια, ἡ ἐμπιστοσύνη εἰσὶν ἀρεταὶ διττῆς ὠφελείας πρόξενoi δηλ. χρηματικῆς καὶ ἠθικῆς. Ὁ ἐπιδιώκων τὴν ἀπόκτησιν κεφαλαίων, ὀφείλει νὰ ἐξασκήσῃ ἀρετάς, δι' ὧν οὐ μόνον χρήματα πορίζεται, ἀλλὰ προετοιμάζει μέλλον ἀνεξάρτητον, εὐχάριστον καὶ εὐδαιμον. Αἱ ἀρεταὶ αὗται προγυμνάζουσιν αὐτὸν καταλλήλως διὰ τὴν χρῆσιν καὶ τὴν οἰκονομίαν τοῦ

τὰ χρήματα δὲν παρέχουσι τὴν πίστιν, ἀλλ' ἡ πίστις τὰ χρήματα.

πλούτου, οὗτινος ἡ λογικὴ χρῆσις ἀπαθανατίζει οὐ μόνον τὸν κατέχοντα αὐτὸν, ἀλλὰ καὶ εὐεργετεῖ τὸ ἔθνος καὶ τὴν ἀνθρωπότητα.

Ὑπάρχει καὶ ἓν ἕτερον εἶδος κεφαλαίων ἠθικῶν, πρὸς ἀπόκτησιν τῶν ὁποίων ἀπαιτοῦνται ἀγῶνες ἠθικοὶ καὶ ἐξάσκησις πλειοτέρων ἀρετῶν, καὶ τὸ εἶδος τοῦτο λέγεται πίστις. Ἄν αἱ ἐνέργειαι τοῦ ἐμπορίου περὶωρίζοντο εἰς τὴν διὰ τῶν χρηματικῶν κεφαλαίων κερδοσκοπίαν, οἱ κύκλοι τῆς ἐνεργείας του θὰ ἦσαν περὶωρισμένοι, ἦττον ὠφέλιμοι, ἦκιστα δὲ κερδαλέοι. Ἡ μόνιμος κατάστασις τῆς κοινωνίας, ἡ τελειοποίησις αὐτῆς διὰ τοῦ πολιτισμοῦ, ἡ καλὴ νομοθεσία, ὁ ἀμοιβαῖος τῶν πολιτῶν σεβασμὸς, ἡ πρὸς ἐκτέλεσιν προθυμία τῶν ἐμπορικῶν συμβάσεων, παρήγαγε τὴν πρὸς ἀλλήλους μεταξὺ τῶν ἐμπόρων ἐμπιστοσύνην. Ἡ πίστις εἶναι ἠθικὸν προϊόν· διότι ἀπορρέει ἐκ τοῦ ἱεροῦ ἐκείνου κρουνοῦ, ὅστις λέγεται καθῆκον· εἶναι δὲ αὕτη καλοκάγαθία διότι ἀγαθοεργεῖ· εἶναι ἀρετὴ, διότι εἶναι ἐξάσκησις καθήκοντος· εἶναι τέλος ἡ ψυχὴ τοῦ κοινωνικοῦ βίου.

Πραγματικῶς, ἡ θεία αὕτη τοῦ ἐμπορίου ἀρετὴ ἄπειρον ἐπήνεγκεν ἀνάπτυξιν εἰς τὰς ἐνεργείας ὅλων τῶν κλάδων τῆς ἀνθρωπίνου δραστηριότητος. Ἐνῷ δὲ πολλαπλασιάζει τὰ κεφάλαια, πλαστοῦργεῖ νέα, εὐκολύνει τὰς συναλλαγὰς καὶ κατὰ μέγα μέρος ἀναπληροῖ τὸ νόμισμα. Ἐπὶ τοῦ ἀδαμαντίνου λίθου τῆς πίστεως, ἡ ἐπιστήμη τοῦ ἐμπορίου ἀνίδρυσεν ὁλόκληρον σύστημα συναλλαγῶν,

Ἡ ἐμπορικὴ πίστις εἶναι ὁ μοχλὸς τῆς κοινωνικῆς προόδου.

γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα Τραπεζικὸν ἐμπόριον. Ὁ νεώτατος πολιτισμὸς, ἡ χριστιανικὴ θρησκεία, ἡ τελειοποίησις τῆς ἐπιστήμης τοῦ δικαίου, ἐφεύρον καὶ ἄλλην τῆς πίστεως ἔννοιαν, τὴν παγκόσμιον περιληπτικὴν πίστιν, ἣτις διὰ τῆς γλώσσης τοῦ νεωτέρου πολιτισμοῦ ὠνομάσθη συνεταιρισμὸς. Οὗτος μετέβαλε τὴν πρόσοψιν τῆς γῆς, ἥνωσε τὴν ἀνθρωπότητα εἰς μίαν ἀλληλέγγυον οἰκογένειαν, καὶ ἐξέτεινε τὸ ἐμπόριον μέχρι τῶν ἀπωτάτων ἐσχατιῶν τῆς γῆς. Ἡ ἐμπορικὴ λοιπὸν πίστις εἰς τὴν νεωτάτην αὐτῆς ἀνάπτυξιν ἀπέβη ὁ ἰσχυρότατος μοχλὸς τῆς κοινωνικῆς προόδου, δι' οὗ ὑπερεξηκοντίσθησαν τὰ εὐεργετήματα τοῦ ἐμπορίου ἐφ' ὅλου τοῦ προσώπου τῆς γῆς.

Ταῦτα ἐξεθέσαμεν ἵνα ὑποδείξωμεν, καίτοι ἀτελῶς, τὴν σπουδαιότητα, ἣν ἔχει ἡ ἐμπιστοσύνη καὶ ἡ πίστις εἰς τὰ πρῶτα τοῦ ἐμπορικοῦ σταδίου βήματα. Εἶναι βέβαιον ὅτι ὁ σχηματισμὸς τῶν κεφαλαίων προκαλεῖ τὴν πίστιν· ἀλλ' ἐναντίον τῆς γνώμης πολλῶν συγγραφέων καὶ λογίων ἐμπόρων διατεινόμεθα ὅτι τὰ χρήματα δὲν εἶναι πίστις, ἀλλ' ὅτι ἡ πίστις εἶναι χρήματα. Ἐν ἄλλαις λέξεσι τὰ κεφάλαια μόνον δὲν ἀρκοῦσι πρὸς ἀπόκτησιν πίστεως. Πολλάκις ἡ ἀπόκτησις τῶν χρημάτων γίνεται διὰ μέσων αἰσχυρῶν καὶ ἀποτροπαίων, τότε τίς θὰ εἶχε τὸ θάρρος νὰ διαπιστευθῇ τι εἰς τὸν οὕτω πως ἀποκτήσαντα χρήματα; Ἡ ἐμπιστοσύνη καὶ ἡ πίστις εἰσὶν ἀρεταί, ἅς ἔν' ἀποκτήσῃ τις ἀπαιτεῖται ἀνυπερθέτως ἰκανότης καὶ ἠθικὴ μόρφωσις.

Ἡ πίστις κλονίζεται, ἂν ἡ διαγωγὴ παρέχῃ ὑπονοίας.

Ὅπως ἐνεργῶμεν, ἵν' ἀποκτήσωμεν ἄλλας ἀρετάς, τὴν αὐτὴν ὁδὸν ὀφείλομεν ν' ἀκολουθήσωμεν καὶ διὰ τὴν ταύτης ἀπόκτησιν· ἣτις ὅμως δὲν εἶναι τοσοῦτον εὐχερὴς, ἀπλῆ καὶ καταληπτὴ. Εἰς τρεῖς λέξεις δυνάμεθα νὰ δώσωμεν τὴν συνταγὴν τῆς ἀποκτήσεως τῶν χρημάτων· ἐργάζου· οἰκονόμει· ἐπίμενε. Ἡ ἀπόκτησις ὅμως τῆς ἐμπιστοσύνης δὲν εἶναι τοσοῦτον εὐχερὴς, οὐδὲ ἀπλῆ, οὐδὲ εὐνόητος· διότι ἀπαιτεῖ θυσίας, προσόντα ἠθικὰ καὶ ὑψηλὴν ιδέαν τῆς ἀρετῆς. Ὡστε, ἐπειδὴ ἡ πίστις ἀποκτᾶται πολὺ δυσχερέστερον καὶ ἐπιμοχλώτερον παρὰ τὰ χρήματα, διὰ τοῦτο καὶ ἀξιζει περισσότερον. Ὁ ἔχων χρήματα, πιθανὸν νὰ μὴ χαίρῃ ἐμπιστοσύνην ἢ πίστιν· ἀλλ' ὁ ἔχων ἐμπιστοσύνην ἢ πίστιν ἔχει χρήματα, διότι ὅλα τὰ ταμεῖα δι' αὐτὸν εἶναι ἀνοικτά. Ἡ ἀκριβὴς ἐκπλήρωσις τῶν ὑποχρεώσεών μας, ἡ ἀφιλοκέρδεια, ἡ αὐταπάρνησις, ἡ σωφροσύνη, ἡ περισκευμένη διαγωγὴ, ἡ ἀφυσίωσις εἰς τὰ ξένα συμφέροντα, ἡ ἀκεραιότης τοῦ χαρακτῆρος, ἡ ἰκανότης, ἡ δραστηριότης· ταῦτα κατ' ὀλίγον μορφώνουσι τὴν πρὸς ἡμᾶς πίστιν τῶν ἄλλων. Παρατηρητέον δὲ ὅτι ἡ ἐξάσκησις τῶν ῥηθεισῶν ἀρετῶν πρέπει νὰ εἶναι πολυχρόνιος, διαρκὴς, καὶ ἀκριβὴς· διότι ἂν ἐπὶ μίαν μόνην στιγμὴν ἡ διαγωγὴ ἡμῶν δώσῃ ἀφορμὰς ὑπονοιῶν, μειοῦται καὶ κλονίζεται ἡ πίστις. Ἡ πρὸς ἡμᾶς ἐμπιστοσύνη, ἵν' ἀποβῇ εἰς τὸν νοῦν τῶν ἄλλων ἐδραία, ἀνάγκη πλεῖστα ὅσα νὰ συντελέσωσιν. Εἰς τὸν ροῦν τῶν ἐμπορικῶν ἐργασιῶν καὶ τῶν περιπλόκων ὑποθέσεων μελετᾶται ὑπὸ τῶν ἄλλων δι' ὁμματος προσεκτικοῦ ἡ ἀφυσίωσις, ἡ τιμιότης, ἡ

Θεμέλιον τῶν ἐμπορικῶν ἐργασιῶν εἶναι ἡ ἀρετή.

φρόνησις, ἡ ἱκανότης τοῦ ἐμπόρου ἢ τοῦ ὑπαλλήλου.

Ὅταν ἡ πολυχρόνιος πείρα καὶ δοκιμασία ἀποδείξῃ ἡμᾶς σταθεροὺς ὁπαδοὺς τῶν ἀρχῶν τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς ἀφοσιώσεως, τότε ὁ προϊστάμενος συμβουλευόμενος τὸ ἴδιον ἑαυτοῦ συμφέρον, καὶ τὴν δικαίαν ἀμοιβὴν τὴν πρὸς ἐνάρετον ἄνδρα ὀφειλομένην, θέλει βραβεύσει τὴν ἀρετὴν, θὰ σπεύσῃ τότε νὰ ἰδιοποιηθῇ τὸν ἄνδρα τοῦτον καὶ τὰς ὑπηρεσίας του, ἀποκαθιστῶν αὐτὸν πράκτορα, συνεταῖρον καὶ ἰσόβαθμον συνάδελφον. Τοιαύτη τις εἶναι ἡ ἐμπορικὴ ἱεραρχία· οὕτω πως βραβεύεται παρ' ἐμπόροις ἡ πίστις, ἡ ἀφοσίωσις. Εὐτυχῶς τοσαῦτα ὥραϊα παραδείγματα ἀπαντῶμεν εἰς τὸν πρακτικὸν βίον τῆς ἐκτιμήσεως τῶν ἐμπορικῶν ἀρετῶν, ὥστε ἐξ αὐτῶν καὶ μόνων ὁρμώμενοι ἠδυνάμεθα ν' ἀποφανθῶμεν, ὅτι μέγα θεμέλιον τῶν ἐμπορικῶν πράξεων εἶναι ἡ ἀρετή.

Ἐναυλοῖ εἰσέτι εἰσὶν εἰς τὰ ὦτα ἡμῶν αἱ ἄπαυστοι μεμψιμοιρίαι τῶν ὑπαλλήλων, ὅτι δῆθεν σήμερον ὁ κόσμος εἶναι ἄδικος, ὅτι τώρα ἡ ἀρετὴ δὲν ἐκτιμᾶται, ὅτι ἡ προτίμησις καὶ ἡ εὖνοια σήμερον δίδεται ἀπρεπῶς εἰς τοὺς συγγενεῖς, εἰς τοὺς εὐνοουμένους, εἰς τοὺς αἰσχροὺς, εἰς τοὺς κόλακας, εἰς τοὺς χαμερπεῖς καὶ οὐτιδανούς. Οὐδὲν ψευδέστερον καὶ βλασφημότερον τούτου. Οἱ οὕτω πως μεμψιμοιροῦντες δὲν εἶναι πιστοὶ τῆς ἀρετῆς λάτραι, οὐδὲ ἐργάται τοῦ καλοῦ, ἀλλὰ φαίνονται μετανοοῦντες, ὅτι ἠκολούθησαν τὴν ὁδὸν τῆς ἀρετῆς καὶ εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ καθήκοντος ἀμφιταλαντεύομενοι καὶ διστάζοντες· διότι εἰς τὴν διαγωγὴν αὐτῶν δὲν εἶχον τὴν ἀρετὴν ὡς ὑπογραμμὸν, οὐδὲ

Ἡ ἀρετὴ δὲν καπηλεύεται ἀτιμωρητί.

ὡς ἀρχὴν ἀκλόνητον, ὡς ἐμπρέπει εἰς πάντα ἄνθρωπον καλῆς ἀνατροφῆς, ἀλλὰ μετεχειρίσθησαν αὐτὴν ὡς δόλιον ὄργανον ὅπως ἐξ ἐφόδου ἀφαρπάσωσι τὴν ἐμπιστοσύνην τοῦ προϊσταμένου καὶ ἐξαπατήσωσι τὸν κόσμον. Ἡ ἀρετὴ δὲν γίνεται ποτε ὄργανον ἀπάτης, οὐδὲ καπηλεύεται ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων ἀτιμωρητί. Θᾶττον ἢ βράδιον ἀπλοῦν τι συμβᾶν ἀρκεῖ ἵνα τοὺς ἀφαρπάσῃ τὴν λεοντῆν, καὶ καταδείξῃ αὐτοὺς ὅποιοί τινές εἰσιν· ἀμέσως δὲ στεροῦνται διὰ παντὸς τὴν διὰ τοσοῦτων μόχθων καὶ ἀγώνων ἀποκτηθεῖσαν ἐμπιστοσύνην. Εἰς τοὺς ἀσταθεῖς καὶ ἀκαταρτίστους χαρακτῆρας ὑπενθυμίζομεν, ὅτι ἡ ἀρετὴ δὲν εἶναι κερδοσκοπία, καὶ ὅτι ὁ ἠθικὸς κόσμος ὡς πρὸς τοῦτο βαδίζει ὡς ὁ φυσικὸς, διὰ τῆς βαθμιαίας δηλ. προόδου. Ὁ νόμος τῆς τελειοποιησιμότητος καὶ προόδου εἶναι ὁ νόμος τῆς φύσεως καὶ τῆς ἀνθρωπότητος.

Ὁ θέλων νὰ διέλθῃ τὸν ἀληθῆ βίον τοῦ ἐμπόρου ὀφείλει ἀπαρεγκλίτως νὰ βαδίσῃ τὴν ὁδὸν τῆς ἀρετῆς· διότι ἐν τῇ ὁδῷ ταύτῃ θᾶττον ἢ βράδιον ἀπαντήσῃ πᾶν τὸ συντελεστικὸν εἰς τὴν προαγωγὴν του. Ἡ οὕτω πως ἀποκτωμένη προαγωγὴ εἶναι ἡ στερεωτέρα, ἡ ἀληθεστέρα, ἡ πλουσιωτέρα, ἡ ἀνθρωπινωτέρα. Ἀληθές μὲν ὅτι ἐνίοτε βραδύνουσι τ' ἀποτελέσματα αὐτῆς, καὶ ἄλλοτε οἱ καρποὶ τῆς εἶναι κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον ἀφθονώτεροι, ἀλλ' οὐχ' ἥττον διὰ τοῦτο δὲν παραβλάπτεται τὸ ἠθικὸν ἀξίωμα, ὅτι ἡ καλλιτέρα διαγωγὴ εἰς τὸ ἐμπόριον εἶναι ἡ τῆς τιμιότητος, ἡ τῆς ἀρετῆς.

Ὁ ἱκανὸς κατακτᾷ τὸν κόσμον.

Ἐκαστος εἰς τοιοῦτον ἔμπορον ἐπιθυμεῖ νὰ δώσῃ τὰς παραγγελίας του, νὰ δανείσῃ τὰ χρήματά του, νὰ παράσῃ πίστιν. Ἐκαστος ἐπιθυμεῖ νὰ συνεργασθῇ μετ' αὐτοῦ, νὰ συνεταιρισθῇ, νὰ ἀδελφοποιηθῇ; Ὅποιαν γενναιοτέραν ἀμοιβὴν δύναται τις ν' ἀπαιτήσῃ διὰ τὴν τιμίαν διαγωγὴν του; Ὁ πράγματι ἐνάρετος μὴ ἄλλως τε ἐν τῇ ἐκπληρώσει τοῦ καθή-
τος δὲν ἀνευρίσκει τὴν ἱκανοποίησιν καὶ τὴν ἀμοιβὴν τῶν ἀγώνων καὶ μόχθων του;

Τὰ διὰ τῆς ἐργασίας καὶ τῆς οἰκονομίας ἀποκτώμενα κεφάλαια, ἢ διὰ τῆς ἡρωϊκῆς καρτερίας καὶ αὐταπαρνησίας ἀποκτηθεῖσα ἐμπιστοσύνη, δὲν ἔχουσι πολὺ μεγάλην ἀξίαν, ἂν δὲν συνενῶνται καὶ ὑπὸ τῶν πρακτικῶν ἐκείνων ἱκανοτήτων, αἵτινες ἀποτελοῦσι τὴν πεῖραν τοῦ διαχειρίζεσθαι, τὴν δεξιότητα τοῦ ἐνεργεῖν, τὴν σοφίαν τοῦ πράττειν. Ὁ στερούμενος ἱκανοτήτων τοιούτων ἀγνοεῖ πῶς νὰ χρησιμοποιοιθῇ τὰ τε κεφάλαια καὶ τὴν πίστιν. Ὁ κάτοχος ἀπεναντίας μόνον τοιούτων ἱκανοτήτων φωνάζει ὡς καὶ ὁ διάσημος Ἀρχιμήδης δός μοι πᾶστω καὶ τὰν γὰρ κινήσω. Ἐφευρίσκει μόνος τὰ στηρίγματα τῶν σχεδίων του, τὰ προκαλεῖ ἐπιτηδεύων καὶ τὰ ἀποκτᾷ μάλιστα ὡσεὶ ἄθλον τῆς ἐπιδεξιότητός του.

Ὁ ἱκανὸς, καίτοι ἀπροστάτευτος, ξένος, ἀλλοεθνῆς, ὀριαμβεύει κατὰ τῶν προσκομμάτων στηριζόμενος εἰς τὴν ἐνεργητικότητά του, εἰς τὰς γνώσεις καὶ τὴν

Ἡ ἰσχυρὰ θέλησις παρῆξε τοὺς μεγάλους ἄνδρας.

σοφίαν τοῦ πράττειν. Ὁ ἱκανὸς ἵσταται ἐνώπιον τοῦ βασιλέως, λέγει ὁ σοφὸς Σολομών· ὁ ἱκανὸς στρατιώτης φέρει εἰς τὸν σάκκον του τὸν βαθμὸν τοῦ ἀρχιστρατήγου, ἔλεγεν ὁ Ναπολέον· ὁ ἱκανὸς κατακτᾷ τὸν κόσμον, κατὰ τὴν γνώμην ἡμῶν. Ἐν γένει ἕκαστος κατέχει τὴν θέσιν, ἧς εἶναι ἄξιος· ἕκαστος προάγεται ὅσον τῷ ἐπιτρέπει ἡ ἱκανότης του· ἕκαστος εἶναι δημιουργὸς τῆς θέσεώς του, ἕκαστος εἶναι τοιοῦτος, οἷον ἡ ἱκανότης του μορφώνει αὐτόν.

Τῆς τοσοῦτον ἐκθειάζομένης ἱκανότητος τὴν ἀποκτησιν ἕκαστος ἐπιθυμεῖ· ἀλλ' ὡς τὸ ἐπιθυμεῖν ἔχει βαθμοὺς, οὕτω καὶ ἡ ἐπιζητούμενη ἱκανότης ἀποκτᾶται κατὰ βαθμοὺς. Ὁ μὲν θέλει περιπαθῶς καὶ διὰ πάσης θυσίας τὴν ἀπόκτησιν τῆς ἱκανότητος· ὁ δὲ ἐκφράζει τὸ θέλαιν ὡσεὶ εὐχὴν· τοσαύτη δὲ διάστασις ὑπάρχει μετὰ τῶν δύο τούτων θέλαιν, ὅση ὑπάρχει μετὰ τῷ κατέχοντος πρᾶγμα τι καὶ τοῦ ἐπιθυμοῦντος νὰ τὸ κατέχῃ. Τῶνόντι· τοῦ μὲν ἡ θέλησις εἶναι ἀδάμαστος, ἄκαμπτος, σιδηρᾶ· τοῦ δὲ εἶναι εὐμετάβλητος, δειλὴ, σκιοφοβός, καὶ εὐτακὴς ὡς ἡ χιὼν, ἐπιπόλαιος ὡς ἡ σκιά, τοσοῦτον δὲ ἐνίοτε φοφοδεὴς, ὥστε τὴν μυῖαν παριστάνει ὡς βοῦν, ἢ ἐλῆφαντα ἐκ μυίας ποιεῖ, κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν παροιμίαν.

Εἰς ἅπαντα τὰ ἐπιτηδεύματα καὶ τὰς ἐπιστήμας αὐτὸ τὸ σιδηροῦν θέλαιν ἀνέδειξε τοὺς μεγάλους ἄνδρας. Αὐτὸ ἀνέδειξε τὸν φρεάντλην Κλεάνθη, μέγαν φιλόσοφον· αὐτὸ ἀνέδειξε τὸν βασιλίσκον τῆς Μακεδονίας Ἀλέξανδρον μέγαν κατακτητὴν καὶ εὐερ-

Ἡ μελέτη τοῦ γνῶθι σαυτὸν μᾶς καθιστᾷ τελειότερους.

γέτην τοῦ κόσμου· αὐτὸ ἔκαμε τὸ δύστροπον καὶ ἀχαλίνωτον ἐκεῖνο παιδίον Ἀριστοτέλην ἄνδρα παγκόσμιον· αὐτὸ ἔκαμεν Ἀμμώνιον τὸν Σακκάν (χαμάλη) ἕξοχον φιλόσοφον τῆς ἐκλεκτικῆς σχολῆς· αὐτὸ διαίωνισε τὸν πατέρα τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος Ἀδαμάντιον Κοραῆν· αὐτὸ κατέστησε τὸν ἀφανῆ τῆς Κερκύρας πολίτην ἑνδοξον διπλωμάτην καὶ κυβερνήτην τῆς Ἑλλάδος. Αὐτὸ κατέστησε τὸ νωθρὸν καὶ ἀπηλπισμένον τῆς Ἀγγλίας ἀρχοντόπουλον μέγαν φυσικὸν Νεύτωνα· τὸν πτωχὸν παίκτην τοῦ μουσικοῦ ὄργάνου Ὁδοε Χέρσελ μέγαν ἀστρονόμον, κ.τ.λ. . . .

Ὁ ἐπιθυμῶν περιπαθῶς ν' ἀποκτήσῃ ἱκανότητος δέον μόνος του νὰ διοργανίσῃ τὰς ἐνεργείας του· δέον οἰκιοθελῶς καὶ προθύμως νὰ ὑποκύψῃ εἰς τὴν πειθαρχίαν τοῦ ἐργάζεσθαι καὶ ἐνεργεῖν· ἀνάγκη μόνος ὡς καλὸς φυσιολόγος νὰ μελετήσῃ ἑαυτὸν, νὰ γνωρίσῃ τὰς πνευματικὰς καὶ σωματικὰς του δυνάμεις· μόνος του νὰ ἴδῃ τὰς ἐλλείψεις καὶ τὰ ἐλαττώματά του, καὶ τὰ μὲν νὰ διορθώσῃ, τὰς δὲ νὰ συμπληρώσῃ διὰ ν' ἀποβῇ ποτε τελειότερος. Ἐν ἄλλαις λέξεσιν ἔχει ἀπόλυτον ἀνάγκην νὰ γνωρίσῃ ἑαυτὸν, καὶ ὡς καλὸς ἀρχιτέκτων καὶ καλὸς τεχνίτης νὰ σχεδιάσῃ καὶ οἰκοδομήσῃ τὸ μέλλον του. Αἱ προσπάθειαι μετὰ τῆς εὐγενοῦς ἀφοσιώσεως, ἡ ἀκριβοῦς τοῦ καθήκοντος ἐκτέλεισις, ἡ εὐγενὴς συμπεριφορὰ, ἡ εὖστοχος ἐκλογὴ τῶν φίλων, καὶ ἄλλαι τινὲς ἀρεταὶ πολὺ ταχέως ἀνοίξουσιν ἐνώπιόν του στάδιον ἐπιτυχίας καὶ δόξης ἐπιζήλον.